సరస్వతీ గ్రంథమండలి : అనుబంధమాలిక

రాఘవరావు సంపాదితము

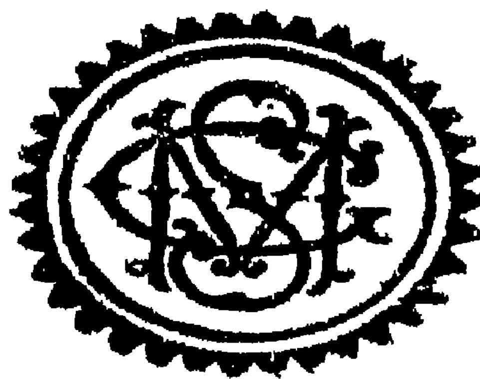
౨౧

నీతి ప్రబోధిక

అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామి నాయుఁడు గారిచే
ప్రకటితము : రాజమహేంద్రవర
1932—7527—1

నీతిప్రబోధిక

గ్రంథకర్త :
పగడాల కృష్ణమూర్తినాయఁడు

సరస్వతీగ్రంథమండలి
రాజమహేంద్రవరము

Saraswathi Power Press, Rajahmundry
Printed and Published by
A. Lakshmanaswamy Naidu
1st Edition—1932

విషయసూచిక

పుట.

శ్రీ రామచంద్రాయ నమః

పండితాభిప్రాయములు.

శ్రీమదాంధ్ర విద్యావాచస్పతి,
సాహిత్యసరస్వతి విద్యావినోద,
కవిభూషణ, శతావధాని శ్రీదోమా
వేంకటస్వామిగుప్తగారు.

క్రిష్టియన్ కాలేజి,
జి. టి. మద్రాసు
24—1—32

మ, రా. రా. శ్రీ పగడాల కృష్ణమూర్తినాయఁడుగారికి—

మిత్రము దోమా వెంకటస్వామి గుప్త వ్రాయు లేఖ.

మీరు పరిశీలనాభిప్రాయార్థము పంపియుండిన "నీతిప్రబోధకం" గాంచితిని. దానిని వ్రాసిన మీ నైపుణిని గూర్చి యెప్పుడు మ. రా. రా. శ్రీ పూ. శ్రీరాములు రెడ్డిగారివంటి నిష్పక్షపాతహృదయుఁడు మెచ్చెనో యితరులయొక్క యభిప్రాయంబు లనేకంబులు తాము సంపాదించినట్లే. మిత్రరత్నమా! మీ పొత్తమును మొదటఁ దెఱచినప్పటిలో నా కడకు నప్పుడప్పు డభిప్రాయార్థము వచ్చువానివంటిదే యిదియునని నాల్గుపుటలు తిరుగవైచి యాచారప్రకారముగా నేనో యొక యభిప్రాయము వ్రాయవలసి యుండునని తలంచితిని. కాని కొంత చదివిన తరువాత—ఆకతలు నేనొకఁడనే చదువుటగాక మా పాఠశాలలో నొక క్లాసులోఁ జదివి బాలురలను సంతోషపెట్టఁగల్గితిని. ఇంటిలో బాలురలను ఆఁడువారికిని సంతోషకరముగాఁ జదివితిని. ఈపుస్తకము జగముపయోగకరం బగుట కెట్టి సందేహంబు నుండదు. త్వరలో ముద్రితంబై యిలలో వ్యాప్తినొందును గాక—

శా. ఆమూలాగ్రము గాంచుదాఁక మదికన్యాక్రాంతి రానీక యుం
తే మోదంబును గల్గఁజేయుఁ గరమున్నీతి ప్రబోధాభిధం

భామిపాత్రము పెద్దవారలకే; యిట్లైయొప్పు. బాలాళికిన్
సామంజస్యముగాదె యిద్దెసలయున్ సంసాధ్యమై యంచనన్.

ఉ. పేరులఁజాలఁ దాల్చియును, బెద్దలమంచును నిక్కువారలన్
వారకతప్పులెన్నుచును. బాలకసాళికి నింబురోమశీ
శ్రీరుచిగొల్పుచుం గరముఁజెన్నలరారెడి సీనుపాత్రమెం
తేరహిఁ గృష్ణమూర్తి! యిటులే రచియింపుమిఁకం గృతుల్ తగన్

మిత్రము

(Sd) దోమా వెంకటస్వామిగుప్త

ఒక్కపరి మహోన్నతదశ ననుభవించి రాజాధిరాజమకుటాంగద రత్నరాజి నీరాజనంబుఁ గొని భాషాతత్త్వవేత్తలగు విద్వత్కవుల నిరంతర సేవాంజలుల సంతోషస్వాంతయై వివిధవర్ణ సుమసందోహ హారాలంకృతయై యాశ్రితజనచింతామణియై వెలుఁగొందు భాషామతల్లి కాలగతిఁ గొంతభిన్నత వహించి యిప్పుడిప్పుడే హాసోదంచిత సుఖానుభవదయై భాసిల్లెడిని.

పూర్వకవి చంద్రము లనేకులు గీర్వాణగ్రంథము లనేకముల నాంధ్రభాషలోని కనువదించియు స్వకపోలకల్పిత గ్రంథములఁ గొన్నిటిని రచించియు, భాషాసతి యనుగ్రహమునకుఁ బాత్రులైరి. అందు, నయశాస్త్రపారగులగు భర్తృహరియు, విష్ణుశర్మయు, నాదిగాఁగల మహామహులట్టి యనువాదమునకుఁ గడంగక సమగ్రంబగు శబ్దశాస్త్రమును సాంఖ్య, తర్క, వేదాంతశాస్త్రములఁ జక్కని పరిజ్ఞానముగలిగి మన్వాదిస్మృతుల నవలోకించి బాలుర సన్మార్గప్రవర్తనమునకే గాక పండితుల హృదయాహ్లాదనమునకును స్థానములగు నట్లింపగు శైలిఁ బంచతంత్రసుభాషితములను నీతిదాయకగ్రంథముల రచించిరి. ఇంకను నట్టిగ్రంథములు వెలువడుట బాలురపురోభివృద్ధికిఁ గారణములై యుండును.

ఇటీవల మత్సహాధ్యాయులును నాంధ్రభాషాభిలాషులును నీతివర్తనులును నగు శ్రీయుతులు, వ. కృష్ణమూర్తినాయఁడుగారిచే రచింపఁబడిన నీతిప్రబోధిక అను, పొత్తముఁ జూడఁ గల్గితిని. ఇది బాలుర సద్వర్తనమునకును ప్రపంచ జ్ఞానమునకును నాలవాలములగు విషయములఁ గల్గి తత్తద్విషయ నిరూపణకై పరిమితములును, సందర్భోచితములును నగు వాక్యజాలముల కనువగు సొంపులుగుల్కు కథలం గల్గి మధురశైలి నొప్పారుచుండెడి యొక గ్రంథము. గుణవంతములగు సామెత లనేకములు బొందుపఱుపఁబడి యున్నవి. ఆంగ్లమభ్యసించినవారయ్యు నింతటి యాంధ్రభాషాభిమానము గల్గి సులభశైలిగ నిట్టి నూతనవిధానమున బాలురజ్ఞానాభివృద్ధికై నీతిప్రబోధకమగు నీ గ్రంథమును మధురశైలిని రచించి, సేతుబంధన క్రియానిర్వాహమునందు సీతాపతికిఁ దోడ్పడిన యుడుతవలె సరస్వతీరాణి సేవకుఁ దమవంతుకొలఁదిఁ బ్రయత్నించు నుత్సాహమంతయు శ్లాఘాపాత్రము.

పదసన్నివేశమునకు శైలియు చాల ముఖ్యమైనది. బాలురు ప్రథమమున నిట్టి పొత్తములఁ జదివిన పరోపకారాది యుదారగుణవంతులును నీతివర్తనులును నగుటయే గాక భాషయందభిరుచిగల్గి యింకను నుత్తమ గ్రంథములఁ జదువ నపేక్షగలవారగుదురు.

ఆ. వె. చిన్ననాటివిద్య చిరకాలముండును
రమ్యముగను శిలాక్షరములనఁ
పెద్దపెరిఁగి యమరఁ బెంపారినంటను
నీటిలోనవ్రాఁత నిలుచునెట్లు.

జగత్కల్యాణసంధాయకుఁడగు చంద్రశేఖరుఁడు గ్రంథకర్తకిట్టి యుత్సాహమును నాయురారోగ్యైశ్వర్యములఁ బ్రసాదించుగాక.

ఇట్లు విధేయుఁడు

(Sd) టి. నాగేశ్వరయ్య
తెలుగు పండితులు
బోర్డు హైస్కూలు

చిత్తూరు
7—1—32

భాష బహుముఖముల విస్తరిల్లుచున్నవి. దినాయుష్కములు వారవయస్కములు, పక్షప్రాణపరిమితములు, మాసజీవితనియతములు, వత్సరవయోవృద్ధములు నగు పద్యగద్యములు లెక్కకుమిాఱి సృష్టియగుచున్నవి. పత్త్రికలకు వ్రాఁతకంటె నామకరణమునఁ గడుంగడుఁ గష్టము గలుచున్నది. వార్తాపత్త్రికల యందచ్చుపడి వెలువడిన పద్యగద్యముల కాదినముతో నాయువంతరించుచున్నది. ఒకపరి చదివిననవలమఱొకసారి చదువువారు లేరు. అవికూడ నిప్పుడు విశేషించి భాషాభివృద్ధికై వ్రాయఁబడుచుండుటలేదు.

వాచకములు నుపవాచకములు నసంఖ్యాకములైనవి. వానివృద్ధి వ్యాపారవృద్ధికిఁ దోడుపడినవి. అభిమానములవలన, సిపారసులవలన, నక్షత్రకతరువులవలనఁ, గుండెమార్పులవలన నవి కర్చుగుచున్నవి. వీనివలన నెంత మాత్రము భాషాభివృద్ధి యగుచున్నదో విజ్ఞుల కెఱుకయగుచునే యున్నది.

వాచకములలోఁ దెక్కలోకయచ్చునఁ దీసిన మచ్చులే. మొత్తము మీఁద విషయమొక్కటియే యగుచుఁ బదభేదములఁ బొమ్మలను ముందు వెనుకల మార్పుటలచే నేర్పడుచున్నవి. నాలుగువాచకపుస్తకముల దగ్గఱ నుంచుకొన్నచో నాలుగుదినములలో నొక క్రొత్తపేరుగల వాచకసంపుటములు వెలువరింపవచ్చును.

ఉపవాచకముల (Non-details) సంగతి యింకఁ జెప్పనక్కఱయే యుండదు. భారతకథలు, భాగవతకథలు, రామాయణకథలు, పంచతంత్రహితోపదేశకథలు తక్క ప్రపంచకమున నింకఁ గథలే లేవేమో యను సంశయమిా యుపవాచక సమితింగాంచిన వారికిఁ దోఁచకమానదు. వీనిలోఁ బొంబడి తొమ్మిదిపాళ్లు వత్సరవయోవృద్ధములే. అయినను ఈ తాలూకాలో నొకరేఁడా తాలూకాలో నొకయేడు, ఒక జిల్లాలో నొకవత్సరము మఱియొక మండలమున నొక హాయనముగాఁ దద్గ్రంథయితలు గ్రంథపత్త్రికల కాయుర్దాయము నొసఁగుచున్నారు. వెలతక్కువ ఓలి యెక్కువ యగునవి యొకవిధమున గ్రహదోషములనుండి గట్టెక్కి కొంతయాయువుఁ బడయుచున్నవి. భాషామతల్లికీ పులిపిరి రోఁత యెప్పు డంతరించునో తెలియనైతి.

పాడినదే పాడరా పాచిపండ్ల దాసరీయను రీతిని గాక గ్రంథము భావకోశ నూత్నాలంకారమగ నుండవలయు. సత్యము పలుకుము అను శీర్షికను జూచిన మాత్రముననే హరిశ్చంద్రుని కథయో బలిచక్రవర్తి చరిత్రమో యని బాలకులూహించి మొదటి వాక్యము మాత్రము చదివి పుస్తకము మడిచి బల్లపై నుంచ దగినట్లుండరాదు. పాండిత్య ప్రకటనకై తాము చదివిన సంస్కృత నాటకములలోని శ్లోకములను బైబిలు తెనుగుచేసి బాలురను నుపాధ్యాయులకుఁగూడ "నిదియేమి భాష! ఇదియేమి వాక్యసరణి! ఇట్టిదొకటి వ్రాసియుండెదరు" అను భావము పొడమనీయరాదు. సందర్భశుద్ధియు దరగతికిఁ దగిన శైలియు నుండవలయు. నేనొకపరి యాఱవతరగతి బాలురకు బాలికలకు- కామోద్రేకము- అనుపదమునకు సరియగు నర్థము చెప్పఁజాలక నిరాకరించితిని. విద్యార్థుల శక్తిని యోగ్యతను గమనింపని గ్రంథమున నిట్టి చిక్కులు కలుగును. భావములు బాలుర కోమలహృదయముల నంటి వికసించునట్టి మార్దవము గలిగి సుపదజాలములఁ గలిగి కటుసమాసములను దూరమైయుండవలయు. "తొల్లి హిరణ్యాక్షశిష్యుఁడను రాక్షసరాజొకఁడుండెను. ఆతఁడు తాపసాశ్రమమున నసుఖించెయ్యెను" అని యొక కావ్యకర్తలు వ్రాసిరి. దీనిం జదువఁగా "ఖాండవసాహెంబు పొగలాటమునఁ దునకలఁ గలిసిపోయెను" అను సాక్షివాక్యము జ్ఞప్తికి వచ్చినది. గ్రంథలక్షణముల గూర్చి చెప్పదొడంగిన నొక గ్రంథమే కాఁగలదు. కాన విస్తృతాంశము నింతటితో విరమించుచున్నాఁడను. ఈ విషయమును గూర్చి "విద్యమానవిద్యావిధాన" మను శీర్షికతో భారతీయను మాసపత్రికయందు విస్తరించిన నా వ్యాసమును జూడనగును.

నా మిత్రులగు స. కృష్ణమూర్తినాయఁడుగారు నీతిప్రబోధకయను పదికథల సంపుటమును వ్రాసిరి. వారికి నా యుద్దేశములన్నియు విదితములే కావునఁ గొంతవఱకు వానిని మనసున నుంచుకొని వ్రాయఁగలిగిరి.

ఒక్కొక్క కథను మొదట నుపోద్ఘాతముగా గుణవిమర్శనముఁ జేసియున్నారు. ఆ భాగములు సాక్షివ్యాసముల శైలిని బోలుచున్నవి: కాని యంత ప్రౌఢభావసంయుక్తములు కావు. ఒకవిషయమును బాలురకు బోధం

వదలకొన్న దానిని నాలుగుపిన్నముల వాక్యములతో హృదయక్షేత్రమున నాటింపసమర్థములై యున్నవి. అంత్యానుప్రాసములకై యొకడు రెండు చోట్ల మాలుమూలపదములు వాడబడినను శైలి బాలకుల కొల్లాసకర మైనది. ఎల్లప్పుడుగలడే యెల్లప్పుడు జాగరూకుడు యనునట్లు కథలు ప్రారంభము కాక క్రొత్తవి. కథ సంపూర్తి యగునటుల దానిసారాంశము కాని ముగింపు చెప్పుటనని కాని యెఱుగరాదు. ప్రతికథయు మొదలుగాని నొక నీతివాక్యము సంఘటింప బడినది. కథలు కొన్ని యసమానుషములు. ఒకటు రెండుమాత్రము పక్షులకు సంబంధించినవి. ఇట్టి యుక్తభావములను మనుజస్వభావము ననుసరించి బాలకుల మనస్సుల కాకర్షణముగ, మనోజ్ఞకల్పనలను గిలి గించి సన్మార్గమునకు ప్రోత్సాహకములై యున్నవి. మొదటికథలో శుక్లాంబరధ రం విష్ణుం. కొంకాయ తీసికొనిరా శశివర్ణం చతుర్భుజం. దాంగుబూరెలను దక్షిణపెట్టు ప్రసన్నవదనం ధ్యాయేత్. పడిబియ్యము తీసికొనిరా సర్వవి ఘ్నోపశాంతయే. చెంబుతో నీళ్ళింకను తేలేదేమి! యను పురోహితుని ధోరణిని పునశ్చరణ వైఖరిని చేయుటను చక్కగా ఖండింపబడి నది. కీర్తిలేనిప్రాణ మున్నచేటకబో! సుమతీ సుగుణములయశము ప్రాణ యునము బహుత్రతరమైనది. ఈనయిత యిందు మహాస్త్రగులకు దగుశిక్ష విధింపబడుమని వహాత్రమే తెలుపబడినది. అంతకంతకు ముఖ్యులగు వారిసాహసముల హృద యముల సుమతీసుగుణములవలన మార్పు నొందించి యుండిన విలువయు సము జనమై యుండెడిది. రెండవకథ యందసంతృప్తి యనునావస్వాభావికో కులతో విశదంపబడినది. శాంతయ్య శాంతిస్వభావము మిత్రోత్తమమైనది. దురాశాపలమిట్టిదని కథ తుదిని హాస్యరీతిని వక్కాణించ బడినది.

మూడవకథలో బాలుగియొక్కయు పితరులయొక్కయు జీవనవి వడులు స్వాభావికోక్తులలో విస్తరింపబడి యుండుటను జగతియే యా నందింపదగు. ఒక యింద్రజాలికుడు వంచీనగరి బంగస్తుతిచేసి కొక యుంగరమిచ్చి దానిచే నలిని మహాగుణముల మాన్పుప్రయత్నించుట రమణీ యకపడగ నున్నది. రాకుమారుడు పొందినరూపములు సత్యబోధనాసమ ర్థములై యొప్పుచున్నవి. నాలవకథయందు వైవమాయయను శీర్షకతో

ప్రాపంచికస్వప్నములు చిత్రింపబడి వర్ణింపబడినవి.

ఐదవకథలో పైఋబండి స్వప్నములు కన్నగ చిత్రవిచిత్ర వర్ణనాగమ కథా స్వప్నముల వైఖరిని తెలుపుచున్నది. ఇందలి విశ్వాసమును కనక్క— కథ జాతిని ప్రతిష్ఠించును.

ఆరవకథలో సర్వసాధారణము లైన యసత్యములు నిరాకరింపబడి ఖండింపబడినవి. అసత్యదోషమున సర్పరూపుడైన రాసువాసుదేవుడు సత్యవతి యను కన్యచే నుద్ధరింపఁబడుట యిందలికథ. ఏడవకథ యందు బాహ్య యనఁగా మనుటకనేకోదాహరణములచే నిరూపింపఁబడి "నిగాశాపగము సుఖమ్ము" తీరుమానము చేయఁబడినది. బాహ్యసుఖానుభవ దీర్ఘ బాహ్యాల భావపరిణామములచే నిర్ణీతమైనది.

ఎనిమిదవకథ పరోపకారపద్ధతిని తెలుపుచు లోభులపద్ధతి విమర్శింపబడినది. సుధర్ముఁడను జింకలరాజు నుపకారబుద్ధి ప్రశంసాపాత్రము. ఈ కథకుఁ బరోపకారమను శీర్షిక కంటె రాజధర్మమను శీర్షిక తగియున్నది. (కొన్ని కారణములచే మార్పబడలేదు. గ్రంథకర్త)

ఆత్మస్తుతి కుబ్బితబ్బిబ్బగువారి రీతులు తొమ్మిదవకథలో విశదముగాఁ దెలియనగు. ఇందలి మదాంకుశుని కథనుబట్టి యోజింపగా దీనికాత్మస్తుతి యనుటకంటె ముఖస్తుతికూడదను శీర్షిక యొప్పువమగు. (మార్పబడి నది. గ్రంథకర్త)

పదవకథయందు తనకుఁ దెలియదు. ఒకరుచెప్పిన వినఁడు—అనుమూర్ఖుని దురవస్థయు, ఓపికతోయి విమర్శించి చేయువాని ప్రయోజకత్వమును జయపాలవిజయపాలుర కథలవలన స్పష్టమగుచున్నది.

ఈ పదికథలును బదివిధములగు శీర్షికలతోఁ బలువిషయములఁ జర్చించుటయే గాక పదిపట్టణములఁ బదిపర్వతములఁ బదినదుల వివరించి బాలకులకు భూగోళశాస్త్రమందును దేశచరిత్రమందును గొంత పరిచయము గలిగించుచున్నది. భాష యన్నివిధముల నిర్దుష్టమని నేఁజెప్ప సాహసింపను.

కాని, భావములు, నీతులు, కథలు బాలురకు కొక నూతనప్రబోధ మొనరించు చున్నవని నొక్కి చెప్పవచ్చును. బాలమనోవికాసోపయోగకరమై దీనికి జనుల గలదని నా నమ్మిక. ఇదివరకనేకులచే నింతకైన సమానగుణసంపన్నులై లేని గ్రంథకర్త పడిన పాటు సఫలంబు కాఁగలను.

చిత్తూరు
ప్రజోత్పత్తి పుష్యశుద్ధ
సప్తమి
1[illegible]—1—1932

ఇట్లు
విద్వద్విధేయుఁడు
పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి.

మూడు మాటలు

గ్రంథరచనయందు నాకిది ప్రథమప్రయత్నమగుట నిందు దోషము లుండక పోవని నా మనస్సునకుఁ దట్టినను, నేనుఁ ద్రొక్కియుండు నూతన మార్గమునకైనను సహృదయలోకము ప్రోత్సహింపక పోదని నమ్ముచున్నాఁడను.

ఈ చిన్ని పొత్తమును వ్రాయుటయందు నా యుద్దేశ మొకటి. బాలు రుపయోగించుట కుత్సాహకరమగు మాటలుండెనేని వారికిఁ జదువ మిగులఁ గుతూహలము గలుగుచుండును గావున ప్రతి కథను మొదలుగా నా కథయందలి నీతిని బాలుర మనస్సున కుత్సాహపూరితముగ నుండులాగున రచించితిని. ప్రతికథయందును మనదేశపు భూగోళ విషయములను, చరిత్రాత్మకమగు విషయముల సంగ్రహముఁ జొప్పించితిని. ఇందువలన బాలురకు నీతియు, కథయు గాక దేశమునుగుఱించి కూడఁ దెలిసికొనుటకు వీలయ్యెడి. ఒక్కొక్క కథయు వ్రాసిన తర్వాత నిరూపించినవిధానము బాలుర కెంతవఱకు ననుసరించునో తెలిసికొనుటకై మా హైస్కూలులోని బాలురకు బోధించితి. వారు వినుటయందును మాటలఁ జెప్పుటయందును గనఁబఱచిన యుబలాటమే నన్నీ కథల బయలుపఱచుటకుఁ బ్రోత్సహించినది.

ఈ పుస్తకమును వ్రాయుటయందు నాకుఁ దోడ్పడిన బహుగ్రంథ కర్తలును పండితులును నగు మ. రా. రా. శ్రీ పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి గారికిని మ. రా. రా. శ్రీ తూమాటి నాగేశ్వరయ్యపండితులు గారికిని వందనము లర్పించుటకు మఱచిన నా విజ్ఞప్తి సంపూర్ణము కాఁజాలదు.

మఱియొకమాట ఈ గ్రంథముద్రణ విషయమున నాకు సాయమొనర్పఁబూని నన్నెంతేని ప్రోత్సహించి కార్యనిర్వాహకుఁడై మెలఁగిన శ్రీ శ్రీ శ్రీ అద్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామినాయఁడుగారికి హృదయపూర్వకవందన సహస్రములఁ జేయుచు నట్టి యాగర్భ శ్రీమంతుల సర్వదా మత ప్రార్థనల నాకర్ణించి వలసిన సాహాయ్యమొనర్చు నంతులకుఁ గరుణానిధియుఁ గౌసల్యాగర్భ శుక్తిముక్తామణియునగు రఘురాముఁడు వారికిని వారికుటుంబమునకును నష్టైశ్వర్యసంపదల నిచ్చి రక్షించుగాక.

చిత్తూరు
బోర్డు హైస్కూలు

ఇట్లు
పగడాల కృష్ణమూర్తినాయఁడు
రచయిత

ఈ చిన్నిపుస్తకమును బీదలకష్టనష్టములఁ దనవిగ భావించి వారికిఁ

దోడ్పడుటకై రేయియనక పగలనక కష్టపడి సాహాయ్యము

చేయుచు, శ్రీమంతులయ్యుఁ బేదలలో నొక్కరుగఁ

గలసిమెలసి తిరుగునట్టి సహజసౌజన్య హృద

యులును ఉదారగుణులునునగు మ. రా.

రా. శ్రీ పాలకల రామచంద్రా

రెడ్డిగారి యాదరణ

పాత్రము

గావించి

తిని.

నీతిప్రబోధిక

భక్తి

క. కందుకమువోలె సుజనుఁడు
గ్రిందంబడి మగుడ మీది ♦ కెగయు సుమీ
మందుఁడు మృత్పిండమువలె
గ్రిందంబడి యడఁగియుండుఁ ♦ గృపణత్వమునన్.

శ్రీయుతులకు ధనమెట్టులు మెఱుఁగు దెచ్చుచున్నదో అట్లే భక్తి భక్తులకు శుభము చేకూర్చుచున్నది కాని జనులందరు నీ భక్తిమహాత్మ్యము దెలిసికొనుటలేదు. ముఱికికుంట లోని మండూకమునకు నదియే ముల్లోకమన్నట్లు మూఢమనుజునకుఁ బ్రపంచమనియు, దైవమున్నాఁడనియుఁ, దెలియుట సున్న. భక్తి లేకున్న ముక్తి రానేరదని ప్రాజ్ఞులనుచుండ, భక్తి బువ్వాలకు లోపమని యజ్ఞులందురు. ఇందేది నిక్కువమో గ్రహింపవలయును. భక్తి లేకున్న మానవుఁడు కడతేఱ నేరఁడు. ఆవగింజంత ప్రీతి దైవమందు, తన్ను సృష్టించి సౌఖ్యము లొసగుచుండెడి యా సర్వేశ్వరుని యందు, లేకుండెడి హృదయము నీచగుణములకు పుట్టినిల్లని యెఱుఁగవలయు. రాజులు తా మనుభవించుటకు రాజ్యమెట్లు స్థాపించిరో అట్లే మహాత్ములు కొంతమంది సర్వజన మంగళము కొఱకు భక్తిసామ్రాజ్యము నెలకొలిపిరి. రాజ్య

ములు సంపాదించుట యెంత కష్టముగ నగపడునో భక్తి సామ్రాజ్యము స్థాపించుట యంతసులభముగ నున్నట్లగపడును.

భక్తియన తన హృదయమున భగవంతు నారాధించుచు నా జగజ్జనకునికి మంచి బిడ్డఁడని యనిపించుకొనుటకు ప్రయత్నించుటయే! అట్లు హృదయమును భగవదర్పితము గావించిన వారిసంఖ్య మిగులఁ గొలఁది. ప్రాణములు సహితము గోలుపోవుటకు వెనుదీయక ఆడంబర జీవితమున కాంక్షించు వారు పెక్కండ్రు కాని సులభసాధ్యమగు నహింసాజీవితమును గోరువా రరుదు.

పూర్వము నుండియు మన దేశము భక్తి భిక్ష మితర దేశముల కిడుచుండినది. భక్తికొఱకు బిడ్డలను సమర్పించిన వారు, శేషశాయి సేవకొఱకై శరీరమును లెక్కపెట్టక కష్టములు పడిన వారు, తనువు లశాశ్వతములని తమ సర్వస్వము బీదసాదుల కర్పించినవారు, ప్రాణముల నొకరి పాపముల క్షమించుటకొఱ కిడినవారు పుట్టిన యీ దేశమున దైవభక్తి, క్రమముగా సన్నగిల్లుచున్నది. బూడిద బూసికొనినవాఁడు భాగవతోత్తముఁడు. పంగనామముల వెంగళప్ప పరమపావన మూర్తి. రుద్రాక్షల భద్రయ్య ముక్కంటికి మొదటిశిష్యుఁడు. జడలు పెంచినవాఁడు జహ్నుమహామహుఁడు. బకధ్యాన మొనరించినవాఁడు బ్రహ్మయ్యగారు—అయిపోయినది—భక్తి ప్రాముఖ్యము తప్పిపోయినది. భక్తివేషము లోనికి నాటకము లోని బూటకపునటన లోనికి దిగిపోయినది.

ఉదయ మాఱుగంటలు మొదలు రాత్రి నిదురపోవువఱకు సంసార వ్యవహారమే గాని దేవదేవుని చింతించుట లేకపోయె. తన్నుఁ బుట్టించి పెంచి, సర్వసుఖముల నిచ్చి కాపాడుచున్న యా కృపాళు, నా లోకైకనాథు నొక్క నిముసమైన స్మరింపఁ బనిలేదా? నారాయణుని విగ్రహముముందుఁ గూర్చుండి కర్పూరహారతు లిచ్చునప్పుడు గంట గణగణ వాయించుచు, ఓం, కృష్ణాయనమః, ఏమే, బిడ్డ యేడ్చుచున్నాఁడు కాసంత పాలీయరాదా? ఓం, మాధవాయనమః, ఏమే! నీబుద్ధి బుగ్గి గాను. వీథిలో నరచు భిక్షుకుని పొమ్మని చెప్పలేవా? ఓం, కేశవాయనమః, తిరుగబోత మాడిపోవును సుమా కొంచె మెక్కువ యుల్లిగడ్డలు పడనిమ్ము. అను నిత్యాది సంసార జపమంత్రములు బఠింపఁగలరు కాని నిశ్చలభక్తితో నొక్క నిమిషమైన దైవమును తలఁపఁజాలకున్నారు.

ఇట్టివే కొందఱు భక్తిలబ్ధముగాని వాక్యములఁ బలుకుటవలన తమకు వచ్చిన మాటలన్ని నుడుగుదురు. ఆమాటల సారాంశము నెంత తర్కించినను నుసుకు దొరకునది యుల్లిపొట్టంతయైన నుండదు. తుదకు వారికి కాదు వారిని బుట్టించిన వారికిఁ గూడ, తెలియదు. అట్టివారు కూడ పరమ భాగవతులనియే చెప్పఁబడుచున్నారు.

రాజ్యములు నశింపవచ్చు, కలిమి లోపింపవచ్చు, సౌందర్యము చెడవచ్చుఁ గాని భక్తి మాత్రము నశించునది గాదు. ఇందుల కొక నిదర్శనము గలదు.

ఇప్పుడు పంజా బనబడు దేశము పూర్వము పాంచాలమని పిలువఁబడుచుండెడిది. అచ్చట జీలము, చీనాబు, రావి, బియస్, సట్లెజ్ అను నయిదు నదులు ప్రవహించుటచే పాంచి ఆబ్ అని పేర్లై రాను రాను పంజాబు అని మారినది. ఈ దేశమున, గురునానకు ననంతరము సిక్కులని యొక తెగవా రేర్పడిరి. వారందఱు నా గురునానకు మతానలంబులు. సిక్కులు మునుముందు దైవభక్తి యుతులుగను, సాధుస్వభావము గలిగినవారుగను నుండిరి కాని మహమ్మదీయులు తమ మతము వ్యాపింపఁజేయుటకు వారిని బంధించుటకు ప్రయత్నించినపుడు వారు తమ సాధుస్వభావమును విడిచి స్వసంరక్షణార్థమై యుద్ధవీరులు గావలసివచ్చెను. పాపము వారప్పుడప్పుడు హిందూదేశముపై దండెత్తి వచ్చు నితరదేశస్థులవలన నెక్కువబాధ పడవలసి వచ్చుచుండెను. ఆపదలనిన వారనుదిన జీవిత కార్యక్రమములలో నొక్కటిగ భావించు చుండిరి. అందువలన నా దేశస్థులకు గష్టములనిన నొక లెక్క లోనిదికాదు. వారికిఁ గష్టములు రానురాను, వారి మనస్సు దృఢమగు చుండెడిది.

పంజాబు దేశమున మారీభవనమను నొక్క పల్లెటూరు గలదు. ఆ గ్రామములోని వృద్ధులు, లోభులు, యౌవనులు, క్రూరులు. స్త్రీలన్ననో కాకికి మెతుకు విదల్చువారు కారు. ఇఁక బాలురమాట చెప్పవలయునా! వారిని సంరక్షించు పెద్దలే యట్లున్నప్పుడు వారెట్లుండిరో మీరే యోచింపుఁడు.

నయవినయసంపదెట్టిదో వారి హృదయమున నెంత వెదకి నను గనుపట్టదు. విభూతి పూయని వృద్ధులు పంగనామములు పెట్టని పురుషులు, రుద్రాక్షలు ధరింపని పెద్దలు కపటనటనలు చూపని కన్నియలు, ఉశిక్కిమాటలు పల్కని యువతులు, బూతులుతిట్టని బాలుఁడు, ఆ పురమున గానరారు. ఎవరేనొక భాగ్యవంతుఁడా పల్లియఁ జొచ్చిన, వానిని గీర్తించి, తాము భక్తులుగ నటించి, ఔరా! యింతటి సన్మార్గు లున్నారా యనిపించి వానిధనమెల్ల లాగి వాఁడు బరువగయినంతనే వానికి నొక్క పూటయిన గ్రుక్కెడు గంజి బోయక తరిమివేయుటే వారిపని. భిక్షుకుల నాయూరనున్ననో మిక్కిలి భయము. త్రోవ తప్పి యెవ్వఁడేనొక రోగి యా యూరుచేరునా! యంతటితో వానిపని సరి. బాలురున్నవారు, బూతులు దిట్టుచు, పోపొమ్మని ముష్టిఘాతముల బెదరించుచును, వారిపని. నిర్దయలేని యా పుర వాసులెల్ల నీచ జీవితములు గడుపుచుండిరి. అన్నియు పైవేషములు, పైమాటలు, పైనటనలు గాని నిశ్చయముగ దైవమున్న నేమి, ఆతని నెట్లు భజించవలయును? భజనాదుల నెట్లు చేయవలయును అనుటయే లేదు. మాది, యను మాటదప్ప గాని మనది యనుమాట వినరాదు.

ఆ పురమునకు నరక్రోసు దూరమున నొక గృహము గలదు. అందు సాధుమల్లుఁడను నొక సాధుపుంగవుఁడు వసించుచుండెను. ఆతనికి సుగుణ యను భార్య గలదు. ఆమెయు భర్తకను సన్నల మెలఁగి యాతనికి సంతోష మొడఁగూర్చుచుండెను.

భిక్షుకులపాలిటికి మారీపురమగు మారీభవన గ్రామము నుండి తెలుపఁబడిన ప్రతిభిక్షుకుఁడును వారింటికివచ్చి యాతిథ్యము బొందుచుండిరి. సుధర్ముఁడు సర్వేశ్వరునియందు భక్తి, పాపభీతిగలవాఁడు. తనకున్న దానితో సంతృప్తిఁజెంది జీవయాత్ర నొకవిధముగఁ గడపుచుండెను. ఒకయావు, ఒక చిన్న అరఁటి తోఁటవానికిఁ గలయాస్తి. తోఁటలోని కాయలు నాకులనమ్మి యతఁడు జీవించుచుండె. కట్టుకొనుటకుఁ బండ వస్త్రములు కఱవుగ నుండెను. ఎన్నికష్టములు పడుచుండినను భగవంతునియెడ భక్తి, బీదలయెడ దయమాత్రము విడిచినవాఁడుకాఁడు. పాపమొక్కొక్క పరి యున్న యాహారము భిక్షుకులకిడి గిన్నెఁడు నీటితో శయనించు స్థితి గూడ నతనికిఁ దప్పినదికాదు. సుమతి మిగుల దయాశీల యగుటచేఁ దానొక ప్రాణికిఁ గడుపునిండ నన్నము పెట్టలేని స్థితి గలిగినందులకు పరితపించు చుండెడిది.

ఇట్లుండ నొకనాఁడిద్దఱు తిరిపెగాండ్రు మిగుల నాయాసముతో మారీభవనమునకుఁ బోవుచుండిరి. వారిలో నొకఁడు కడువృద్ధు డనుటకు నెఱసిన ముఖములోని ముడుతలే సాక్షిగనుండెను. మఱియొకఁడు ముప్పదేండ్లకు తగ్గని వాఁడు. వారు ధరించిన యుడుపులన్నియు బొక్క చిల్లికలై యుండెను. ముఖములెన్నియో దినములనుండి యాహారము లేక కృశించినట్లుండెను. వారిరువురా పురముఁజొచ్చి పట్టెఁడన్నము కొఱకు పల్లెయంతయుఁ దిరిగిరిగాని పిడికెఁడన్నము

గూడ దొరకలేదు. ముసలివారా బిచ్చగాండ్రపైఁ జిడిముడి పడిరి. స్త్రీలు "మీకు వండిపెట్టుట కన్న వేఱుపనిలేదా" అని సాగఁదీసి చెప్పిరి, ఈ దిమ్మరులకు నింకేమియుఁ బని లేదా యని కొందఱు కూఁతలు పెట్టిరి. బాలురు ఈలలూవ్వ మొదలిడిరి. కుక్కలు లాళ్లు లాళ్లు మని మొఱుగఁజొచ్చెను. ఆ పురమున నుండుటకు భిక్షుకులకు దుస్సహామయ్యెను. వారా ఱాలదెబ్బలకు, కుక్కల యార్భాటములకుఁ, దప్పించుకొని యూరిబైటఁ బడుసరికి మరల మాతృగర్భమునఁ బుట్టినట్లయ్యె.

అప్పటికి సాయంకాల మాఱుగంటలగుటఁ జలిచే వణఁకుచు దూరమున నున్న సుధర్మునింటికి మెల్లగాఁ బోయిరి. అప్పటి కప్పుడే సుమతియు నామె భర్తయు భోజనమునకుఁ గూరొచనుచుండిరి. ఆ సమయమున తలుపు నెవ్వరో దట్టిన చప్పుడు వినిపించుటచే సుమతి కవాటమును దెఱచి యిరువురు క్షుధాతురులు చలికి వణఁకుచు నిలువఁబడి యుండుటఁజూచి; "అయ్యలారా! లోనికి దయచేయుఁడు. ఎందుండి దయచేసి తిరి. తాము మారీభవన గ్రామమునకుఁ బోలేదుగదా!" అనియె. అందులకా వృద్ధు, తల్లి! మే మచ్చటినుండియే వచ్చు చుంటిమి; ఆ యూరెంత నిర్భాగ్యపుఁ గొంప! ఒక్కరైన నొక మెతుకుపెట్టలేదు. కడకొక చిప్పెఁడు గంజినైనను బోయ వారికి చేతులాడలేదు. అబ్బా! ఎంతకఠినులు! మీరైనను మాకేదేని తినుటకుఁ గొంచము పెట్టినసరి లేకున్న, మా ప్రాణము లాఁకలి బాధకు నిలువవని చెప్పెను. ఆమె వారిని

లోనికిఁ గొనిపోయి యా పూఁటకుఁ దాము తినుటకుఁ బెట్టు కొని యుండుదానిలోఁ గొంచెము వారికిఁబెట్టి, యున్న పాల లో సగమిచ్చెను.

వారా పదార్థము లన్నియు సుధర్ముఁడు పూజించు చుండు విధానములు నడుమ నడుమ నడిగి తెలిసికొనుచుఁ దినుచుండిరి. వారికి వడ్డించిన యాహారవస్తువులయి పోయిన తర్వాత మరలఁ గొంతవడ్డింపు మని చెప్పిరి. సుమతియుఁ దమకు మిగుల్చుకొనిన యాహారమునంతయుఁ బెట్టి చెంబులోనున్న పాలనంతయు నొసఁగెను. భిక్షుకులును దానిని మెసవి యిం కను గొంచెమాహారమును పాలను పెట్టుమని ప్రార్థించిరి. సుధఁ ర్ముఁడింక నేమైన మిగిలియున్న దానితో వారి యాఁకలి దీర్చు మను నర్థమిచ్చునటుల భార్యవంకఁ జూచెను. సుమతి, "అయ్యలారా! మా దౌర్భాగ్యమును క్షమింపుఁడు. ఉన్నది తమకు దాఁచక పెట్టితిమి. మీ యాఁకలినైనను పూర్తిగాఁ దీర్చలేనందులకై చింతించుచుంటిమని మిగుల దైన్యముతో ననెను. అందులకు వారిలో నొకఁడు, "ఏమమ్మా! ఎంతటిసంగ నాచివి! పెట్టుకొని లేదనుచున్నావే! అతిథులకన్న నీ కడు పంత గొప్పదా!" అని గద్దించెను. అందులా కాసాధ్వీమాతల్లి! అయ్యా! నే నిప్పుడే ఉన్నదంతయు మీకుఁబెట్టితిని. మీకు వంచనచేయుదునా? అనుటయు నా ముదుసలి "పోయి చూడు వమ్మా కొంచెమైన నుండకపోద"ని బదులిడెను. సుధర్మపత్ని! ఆ వృద్ధునిఁజూచి "నే నెంత జెప్పినను తమకు విశదము కా

నయ్యె. ఇంటివాఁడు గొడ్డుగేదెయన, పైవాఁడు పాఁడిగేదె యన్నట్లు పదార్థములున్న సంగతి నాకుఁ దెలియక మీకెట్లు దెలియును" అనుచు గృహములోనున్న పాత్రలఁజూచి యా శ్చర్యపడి నాథా! యని కేకవైచెను. సుధర్ముఁడేమి యాపద సంభవించెనో యని భార్యనుఁజూడఁ బరుగిడెను. సుమతి భర్త కచ్చటనున్న పాత్రలన్నిటిని జూపి "వట్టిపాత్రలలో మిగుల నెప్పటియట్లు పదార్థములును, పాలునున్నవి. ఇయ్యదికలయా! భగవన్మాయయా! మన ఇంటికివచ్చియుండు నతిథులు సాధా రణమానవులుగారు. వారు దేవతలై యుండనోపుదు"రని యాసతియును నా పాత్రల నెత్తుకొని వారియొద్దకుఁ జని వారి పాదములపై వ్రాలి సాష్టాంగదండ ప్రణామంబు లాచరించి, తాము తెలియకచేసిన తప్పుల మన్నింపుఁడని వేఁడిరి.

ఆ భిక్షువులును మందస్మితవదనారవిందులై తమ కల రూపముఁ జూపించి యిట్లనిరి. "ఓ! సాధుదంపతులారా! మీ భక్తిం బరీక్షింప నిచ్చటికి వచ్చితిమి. మేము మీ యాదా ర్యాదిగుణములకుఁ బ్రసన్నులమైతిమి. మేము వరుణవాయువు దేవులము. మీరిఁక నాహారమునకై కష్టపడనక్కఱలేదు. మీ ధర్మము మిమ్ము రక్షించును. ఆ పాత్రలయందు మీ కాహార మెప్పటికిని తఱుగకయుండఁగలదు. మీరు కొంతకాల మీలోకమున నివసించి తుదిపరి దేవునిఁ జేరెదరుగాక" అని దీవించి! "[illegible] నాలుగంటల లోపుగ బలముయమగుఁగాక! కఠినాత్ములు వారికిఁదగు శిక్ష

ననుభవింపవలయు" నని చెప్పి అంతర్ధానమందిరి.

వాయువరుణదేవుల యాశీర్వాదమునకు సుమతీసుధర్ములు మిక్కిలి సంతోసపడిరి, ఆరాత్రి వారికి బోరుమను గొప్పశబ్దము వినఁబడెను. ఉదయ మాలుగంటలకు ఆ దంపతులు నూరి

ఆ దంపతులు మారీక్షనముకంటికిఁ జూచి నప్పుడు
నొక పెద్ద తటాక మేర్పడి యుండెను.

భవనమువంకఁ జూడ నచ్చట నొక పెద్ద తటాక మేర్పడి యుండెను. గ్రామవాసుల దుర్మరణమునకు వారు మిగులఁ జింతించిరి.

అసూయ

మ|| తమకార్యంబుఁ బరిత్యజించియుఁ, బరా ♦ ర్థ ప్రాపకుల్ సజ్జనుల్
దమకార్యంబు ఘటించుచున్. బరహితా ♦ ర్థ వ్యాపృతుల్ మధ్యముల్
దమకై యన్యహితార్థఘాతుక జనుల్ ♦ దైత్యుల్ వృథాన్యార్థ భం
గముగావించెడు వారలెవ్వరో యెఱుం ♦ గన్ శక్యమే యేరికిన్||

"గుఱ్ఱము గుగ్గిళ్ళు దినుచుండ గాడిదకుఁ గడుపుబ్బె" నన్నట్లు లోకమున నెచ్చటఁ జూచిన నోర్వలేనితనము నిండి యున్నది. నూటికిఁ గోటికొక్కఁడు దప్ప నసూయపడని వారిని మనము చూడఁజాలము. ఓర్వలేని తనమనునది ప్రతి మనుజుని బిశాచివలెఁబట్టి పీడించుచున్నది. ఈ పిశాచము మంత్ర తంత్రములచే వేప బెత్తములచే—కాని, హోమములను ఘోషచేఁ బారిపోవునదిగాదు. మానవుఁడు తాను బొంపొం దుటే ప్రధానముగ నెప్పుడు తలఁచుట లేదో యప్పుడే యాతని హృదయమునుండి యీ యసూయా గ్రహము వెడలిపోవును. భగవంతుని సృష్టియందు ప్రాణులు పరస్పరము సాహాయ్య పడవలయుననుట యతని యిచ్ఛ యను రహస్యమెఱిఁగిన మనస్సు యోర్వలేని తనమునకు బ్రహ్మాస్త్ర మగుచున్నది. అసూయ పెక్కు మనుజులఁగాదు గదా యనేక కుటుంబముల, గూడ నాశనము చేసినది. అసూయయే భర్తకు భార్యపై భార్యకు భర్తపై నీసు గలిగించినది. బిడ్డకుఁ

దండ్రిపైఁ దండ్రికి బిడ్డపై బడబానలము గలిగించినది. అన్నకు దమ్మునిపై దమ్మునికి నన్నపై నసడ్డ గలిగించినది. ఇరుగు పొరుగువారికి మత్సరము మన నిచ్చినది. కావునఁ బ్రతి మానవుఁడును నీయసూయను దరికి రానీయకుండ జాగ్రత్తగ నుండవలయును.

కారణము లేనిదని కారణము గలదియని యసూయ రెండు విధములు. కారణము లేని యసూయ తనకు లాభము గలుగకున్నను మఱియొకరి యభ్యున్నత్యముఁ జూచి యోర్వదు. కారణముగలది తనకేదైనఁ గలుగు కూడుదల మఱియొకనికిఁ బోయినదని యనుకొనును. సహేతుకమైనను నిర్హేతుకమైనను నొకరి కలిమిపై గుంటుగింపు. సౌందర్యముపై నూడు, మంచిపై మచ్చరము, గుణములపై గొడగొడ, వృద్ధిపై విఱిపోటు, ఒక్కి కన్నా నొల్లమి, గలిగియుండుటకన్న వేరుపాపము లేదు.

పొరుగింటివాఁడు పెండ్లినింటికిఁ గన్పిన నప్పుడు వానిపైఁ బ్రల్లదము లెందులకు? అతఁడేమైన నీకొంపపైనున్న పెంకులు పెఱికి వానిగృహముపైఁ గప్పుకొనెనా? ఒకరి సౌందర్యమునుఁ జూచి యోర్వలేక వానిని బాగుగనున్నాఁడనుటకు బదులుగ నల్లతోలు వెఱ్ఱిగొల్లఁడని వెక్కిరింతువే! అతఁడు నీ సౌందర్యమేమైనను నరవు దీసికొనెనా? ఒకని సుఖముఁ జూచి ననేమిటా యేడవఁజాలవే. అతఁడు నిన్నా సుఖమును బడ యవలదని చెప్పెనా? ఎందులకీ యుబ్బసము? ఎందులకీ చూపోపమి? ఎందులకీ యాందోళనము? తండ్రి సంపాదిం

చిన మొక్కజొన్నకి పంచుకొనుటకు బొబ్బరింపులా ? లింగఁ డిచ్చిన గిద్దెఁడు లొత్తగింజలకు లాటీదెబ్బలా ? పసులకాఁపరి పాఁతపేలికకు నన్నిపల్లటీలా ? ఇట్టి యసూయయే మానవుల హృదయమున లేకుండినచో నిన్ని కచ్చేరీ లెందులకు ? ఇన్ని యెజ్జికుల్లాయి లెందులకు ? ఇన్ని చెఱసాల లెందులకు ? ఇన్ని తెగనీల్లు లెందులకు ? ఇన్ని బీదసంసారము లెందు లకు ? ఇన్ని పొడుగుచొక్కా (Pleaders) లెందులకు ? దుర్యోధనుని వంశముతో సహా నశింపజేసినది ఈర్ష్య. శిశు పాలుని యమపురికంపినది మత్సరము. వాలిసుగ్రీవుల సోదర భావమును భిన్నముచేసినది యీసు. ఇట్లెన్నియో గొప్ప కుటుంబములీ పిశాచముచే నాశనమయిపోయినవి. కావున మనమీము దీనిదరిఁ జేరకుండుట యుక్తము.

ఓర్వలేని తనమునుగూర్చి నెన్నియో యుపన్యాసములు వినుచున్నారము. ఎన్నియో వ్యాసములు చదువుచున్నారము. కాని వినునంతవరకైన, జదువునంతవరకైన, నట్టి యసూయ హృదయమునుండి వెడలఁగొట్టఁ జాలకున్నారము. పూర్తిగా నీ యోర్వలేని తనమును మనలోనుండి దరుమఁ గొట్టుటకు ప్రయత్నింపవలయు. ఈర్ష్యఁబోగొట్టు గొనుటకు సదుపా యము లేక పోలేదు. నిష్పక్షపాత బుద్ధితో మెలఁగుచుండిన నోర్వలేని తనము మరల దరికి రానేరదు. ఈసువలనఁ బాల సంకటములు సంప్రాప్తమగు ననుటకు నొక నిదర్శనము వినుఁడు.

హిందూదేశమున ఉత్తరమున టిబేటను దేశము గలదు. ఆ దేశమంతయు పర్వతములచే నిండియుండును. దానికి త్రివిష్టపమని మఱియొక పేరు గలదు. అచ్చట నివసించువారు బౌద్ధమతస్థులు. వారి గురువులకు లామాలని పేరు. వారియెడ టిబేటు ప్రజలకెక్కుడు గౌరవము గలదు. రాజ్యాధికారులకు గూడ వారినిన మిక్కిలి గౌరవము. ఆ రాజ్యమున, సింధు, గంగ, బ్రహ్మపుత్రానదులు మానససరోవరమునొద్ద బుట్టుచున్నవి. టిబేటునకు ముఖ్యపట్టణము లాసా. ఆ పట్టణమునకుగాని, యచ్చటనుండి మఱే పురమునకుగాని పోవలయునని నడచిగాని, యాక్కును జంతువుపైనిగాని పోవలయును. దేశము దుర్గమయముగుటచే రైలుమార్గము వచ్చునట్లైనను గానరాదు.

లాసా పట్టణమున ఉత్తరమున టెంగ్రినారను సుందరమగు సరోవరము గలదు. ఆ చెఱువుగట్టున శాంతయ్య, అనంతమ్మ యను నిద్దఱు రెండిండ్లలో నివసించుచుండిరి. శాంతయ్య వయస్సు సుమారిరువదివత్సరములు. అనంతమ్మ వయస్సు శాంతయ్యకన్న రెండుసంవత్సరములు హెక్కుడుగ నుండెను.

శాంతయ్య పేరునకు దగినట్లు శాంతమూర్తి; నిష్కల్మషహృదయుడు; పరిమితాహారుడు; చుఱుకైనమనసుగలవాడు; ఓర్పుగల మానిసి; మృదువుగ మాటలాడు స్వభావముగల వాడు; ఇన్ని మాటలేల? ఇన్ని విశేషణములేల? ఒకటే మాట. అతనియెడ తప్పులు పట్టువారు లేరన్న నతిశయోక్తి

గానేరదు.

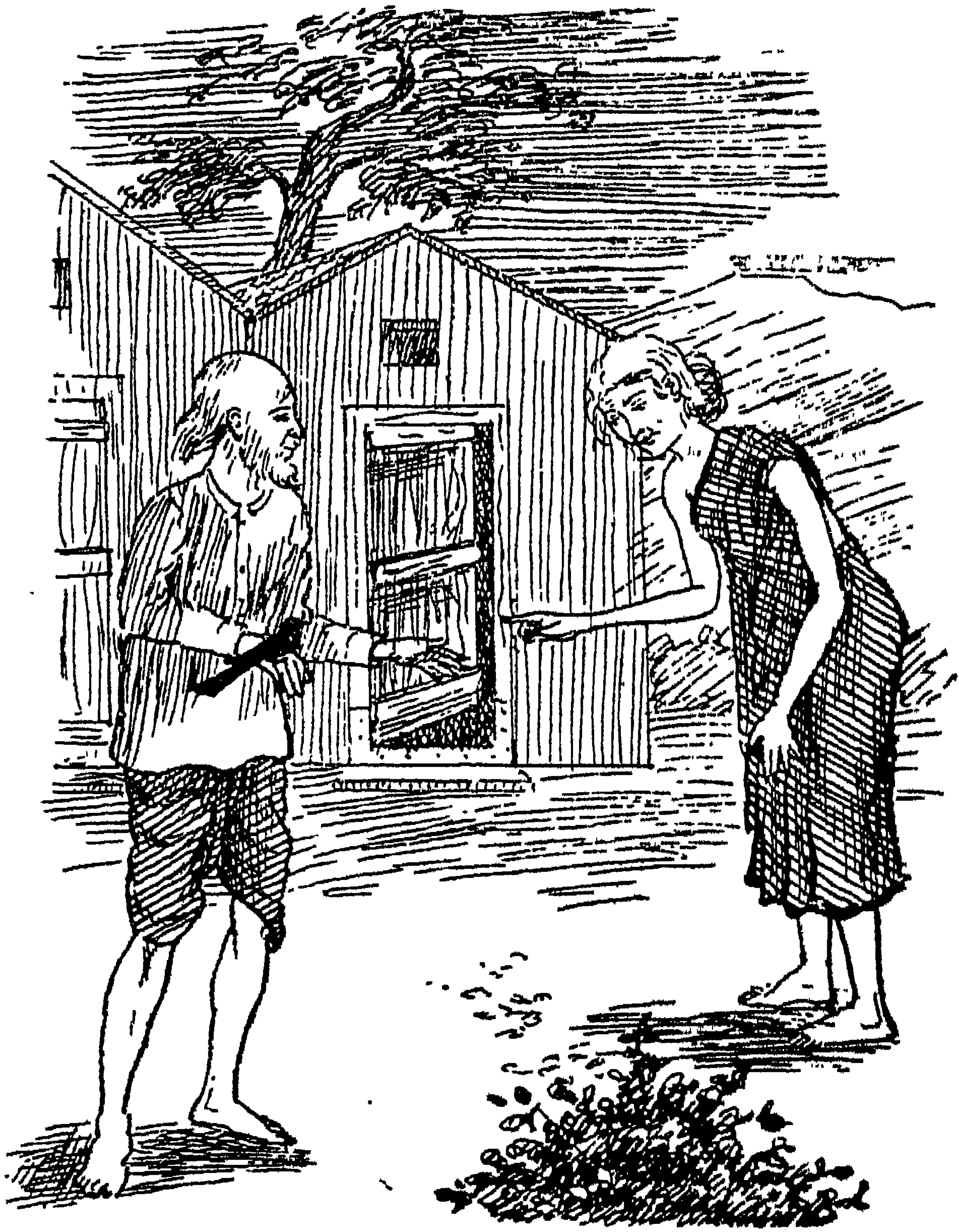
అనంతమ్మ స్వభావమువేఱు; ఆమె రీతివేఱు; ఆమె పక్కి వేఱు; ఆమె సైజగుణమువేఱు; ఆమె యునికివేఱు; ఆమె కోర్పులేదు; ఓమ్మికలేదు; మృదుత్వములేదు; చుఱుకుదనము లేదు; దయలేదు; దాక్షిణ్యములేదు; కాని, కోపముకోరినంత. అసూయ కావలసినంత. చూపోపమిచాలినంత. గర్వముకొలఁతే లేనంత. యామెకుఁ గలదన్నఁ దప్పులేదు.

శాంతయ్య యుదయమున నాలుగంటలకే మేల్కాంచి నిద్రించు మానవులకు సూర్యునిరాక నెఱుకపఱచుటకు మేలు కొలుపులు పాడుచున్న పక్షిసముదాయంబులకుఁ గొన్ని గింజలుఁ జల్లిన తరువాతఁ దాను మక్కువగఁ బ్రేమించు కోకిల తన భుజముపై వ్రాల; దాని మేను దువ్వి దానికిఁ గావలసి నంత యాహారమిడి యది యెగిరిపోయినపిదప నతని గృహ కృత్యముల నిర్వర్తించుచుండెడివాఁడు. స్వేచ్ఛగ నరణ్యములఁ దిరుగు కోయిల శాంతయ్య భుజముపై నిర్భయముగఁ గూర్చుండు ననినంత, నతఁ డెట్టి సాధుస్వభావుఁడో మీరే గ్రహింపుఁడు. పక్షులుసహితము తన దయాళుత్వము గుర్తెఱుగునటుల నడచుకొనిన యాత డెంతటి ప్రేమస్వరూపుఁడో వేఱుగ వ్రాయవలయునా ?

అనంతమ్మ చాల సోమరి. ఆమె యెనిమిదిగంటలప్రొద్దె క్కనఁగాని పడకవిడువ నిష్టపడదు. అప్పటికిని నామె చిడి ముడిపడుచునే యుండును. ప్రక్కయింటి శాంతయ్యను లేని

పోని నిందలఁబెట్టి తిట్లు గ్రుమ్మరించుచుండెడిదిగాని యతడు వాని నెల్ల చెవిలోనికి జొరనీయక యామెను సుగుణవంతురాలి నిగఁ జేయుమని దేవుని బ్రార్థించుచుండెడివాఁడు. అనంతమ్మ యనిన నాత్రోవ నెనఁబోవు బాటసారులకు భయము. జంతువులకు జంకు; గువ్వలకుగిలి; బాలురకు బెదరు; వృద్ధుల కులుకు; ఆఁడువారి కడలు, ఇల్లు మెకు వెఱవనివారలు లేరు. ఆమె మంటలుపెట్టి వంటలుచేయుతెరుణముసఁగూడఁ గుండ్రపైననో పొరకపైననో, చేటమీఁదనో కోపముచేసికొనుచు వదరుచుండుటగలదు. ఆమె స్వభావమట్టిది.

ఒకనాఁడు వాడుకమేరకుఁ గోయిల యుదయముననే శాంతయ్య యింటికడ నిలిచి యతనికిఁ దన రాక దెలియఁ జేయుటకుఁ గాఁబోలు శ్రవణానందముగఁ బాడుచుండెను. ప్రతి దినము పరిశమట్లు పాడుచుండుటచే ననంతమ్మకు నిద్రాభంగమగుచుండెడిది. కావున నామె నాఁటి దినమున మిగులఁ కోపముతోఁ బడకనుండిలేచి శాంతయ్యను సమీపించి “శాంతయ్యా! నీ పోషణకు నేనిల్లు విడిచిపోవునట్లున్నదే ” నిత్యమును నీ కెంపుకంటికూఁతలచే నా నిద్ర చెడుచున్నది. ఇకమీఁదు దాని నీయింటికి రానీయక తఱుమఁగొట్టితివా సరి. లేకున్న మన కిరువురకు గలహము జరుగకమానదని చెప్పి

"శాంతయ్యా! నీ కోరునట్లు నే నిల్లు విడిచిపోవుచున్నాను. సత్యముగా యీ కొంపకంటె తోటలోనే నా నిద్ర కుదురుచున్నది"

వదరుచు నింటిలోనికిఁ బోయెను. శాంతచిత్తుఁడగు శాంతయ్య యామె మాట లంతగాఁ బాటింపఁడయ్యెను.

ఎప్పటియట్లు సాయంసమయములందు నామాత్రము ప్రాతఃకాలము నన్నే నమూర్ఖుడని శాంతయ్యగారు తన కూతలచే నాహ్వానించుచు నుండెను. ఒకనాడు వసంతమ్మ యయిదు గంటలకు మునుపే మేల్కాంచి నొకపుష్పపాత్రములో నానవేసిన కొన్ని గింజలను నొక కప్పలను తీసి పట్టుకొని శాంతయ్య యింటి ముంగిట నా పిట్టల నుచ్చుటపట్టున జట్టి యొక పొదలో దాఁగి యుండెను. శాంతయ్య యప్పటికింకను నిదురనుండి లేవలేదు. కోకిల యప్పటికే యొక చెట్టుమీదనుండి యొక చెట్టుమీదికి నెగురుచు వసంతమ్మ యున్న పొద సమీపమునకు వచ్చి యచ్చట నట్లుంచియుండిన గింజలను జూచి మిగుల సంతోషమున భక్షింపవ్రాలి యొకటి రెండు గింజలను భ్రమింగెను. వసంతమ్మ చూచుచునుండి వెంటనే మొకముచే నచ్చటనే గూర్చుండెను. అప్పుడు వసంతమ్మ పొదలోనుండి సవ్వాచు చైటకు వచ్చి మొకముగ నున్న పక్షిని బట్టుకొని యిక ప్రతి దినమును నీ సంగీతముచే నాకు నిద్రాభంగము చేయవులే యని తన చేతనున్న కత్తితో నా పక్షిపుకూస నాలుకను గట్టిగా పట్టుకొని కత్తిరించివైచెను. ఆ కెంపుకాంతులుగు పచ్చని తీఁ బాలిక యచ్చటనే మొకమును దీనసంతాపముతోఁ బడియుండెను.

ఆ దినము శాంతయ్య తన ప్రియమైన కోకిల పాటని కాని మును పెలిచుకి యింటిచుట్టు వెదకుచుండెను. అతని యాతురతను జూచి వసంతమ్మ యచ్చటికి వచ్చి "శాంతయ్యగారూ! ఇకమీద నాకు నిద్రాభంగమును, సమకుఁ

గోకిల దర్శనమును దప్పినది. ఆ పక్షికొఱకై యేల వెదకె దవు? నేను దాని నాలుక నీ దినమున గత్తిరించి వైచితిని." అని వికృతాట్టహాసము చేయుచుఁ బల్కెను.

శాంతయ్య యా మాటవిని సదే బాలకునివలె నేడ్వ మొదలుపెట్టెను. "అనంతా! ఆ నోరులేని చిన్నపక్షి నాలుకను గత్తిరించుటకు నీ చేతులెట్లాడెను. దానికి బదులు నన్నే విసమిడి చంపియుండిన నీ బాధలన్నియు నశించియుండునే" అని వాపోయెను. మధ్యాహ్నమువఱకు కతడట్టులే దుఃఖించి, యా తలిరుదిండిని వెదకుచు నరణ్యమునుబట్టి పోయెను. అట్లు పోయిపోయి మిగుల నలతచే నొక గొప్ప వటవృక్షచ్ఛాయ విశ్రమించెను. అచటికిఁ దాను వెతుకుచుఁ బోయిన కోకిల వచ్చి మనుజ భాషణముల శాంతయ్యతో నిట్లనియె. "అయ్యా! నీదయకు నే నెంతయో సంతసించితిని. నాకాహారమిచ్చి నన్నుఁ బోషించుచుండిన నీఋణము దీర్చుటకుఁ దగిన వెరవులేదు. నావెంట దయచేసి నేనిచ్చు నాతిథ్యముఁ గైకొనుము. నేనొక దేవతను. నాకిష్టమువచ్చినపుడీ కోకిలరూపెత్తి ప్రపంచమున మానవుల హృదయము నెఱుంగుచుందును."

శాంతయ్య కోకిల పలుకుల కలరి, తునకఁ గోవెలను జూచితినిగదా యని మిగుల సంతసించి దానివెంటఁ బోయెను. వారిరువు రచ్చటనుండి కొంతదూరము బోయి ఒక కొండ గుహలోనికి బోయిరి. అచ్చటికిఁబోయి సదే యాపక్షి యొక సుందరాకారుఁడుగ మాఱిపోయెను. ఆ గుహయందు భోజన

సామగ్రి లభ్యమగు యటుట్టిసత్రములుండెను. వారిరువురును సర్వే శ్వరుని గూర్చి సంభాషించుచు విందు గుడిచిరి. తదుపరి ఆ సుందరపురుషుండు శాంతయ్యతో "ఓ, సాధుస్వభావుండా! అదుగో యీనాము నాకు చిన్నగంపయు, పెద్దగంపయు గలవు. ఇందులో నీకు కావలసిన దాని నెత్తుకొని నీ గృహమునకు బొమ్ము" అనెను.

శాంతయ్య యీ గంపలెందుకని పెద్దదిగ నుండు గంప మోయుట భారము గావున చిన్నగంపనే తీసికొనదనని, యీ చిన్నగంప నెత్తిపై నిడుకొని యతనితో, "బోయివచ్చెద" నని చెప్పెను. అందులకు అతండు "సరియే సుఖముగ నింటి కేగుము. ఇంటికి బోవునంతవరకు నీ గంపను దెఱువకు" మని హెచ్చరించి యతనిని సాగనంపెను.

శాంతయ్య సాయంకాలమునకు కలుచోటి గంపలో నేము న్నదో చూడవలెనను నాసక్తియున్న మూతను తెరచెను. అంతస్యూల్యములగు నాభరణములు గనపడెను. శాంతయ్య సంతోషముతో 'మహాదేవ' యనెను. ఇక మీదట నేలాటి కష్టము లేకయే నా సంసారము గడచుచున్నదిగదా యని యనుకొనియెను.

అసూయాపరాయణురాలు శాంతయ్య యింటిలోనికి వచ్చి "ఏమి శాంతయ్య! నీ విన్నాళ్ళయు నెచ్చటికి బోయియుంటివి? నీ కీధనం బెట్లు వచ్చె?" అని ఆశ్చర్యముగ ప్రశ్నించెను. శాంతయ్య నిష్కపటుండు గావున దాను బయలు

చేయుటయు, నొక చెట్టుక్రింద విశ్రమించుటయు, కోకిల కనబడుటయు, వాడారగించుటయు, నాభరణములు గంప దెచ్చుకొనుటయు మొదలగు విషయములు విస్తరముగఁ జెప్పి తాను దెచ్చిన వెలగల నగలు నామెకుఁ జూపెను.

అనంతమ్మ కప్పుడు కన్నులెఱ్ఱఁబారెను. దేహములోని రక్త ముష్ణమెక్కెను. మనస్సు చలించెను. మూతి సొట్టవోయెను. తానుఁగూడ నట్టి యాభరణములు సంపాదించు నంతవఱకు విశ్రాంతి బొందునట్లగపడుటలేదు. ప్రక్కనయుండిన శాంతయ్య కట్టి భాగ్యము గాక తాళియముగ లభించినందులకు యామె లోలోన నేడ్చిన యేడ్పు ఇంతింతనరాదు. ఆమె యప్పుడు పెదవులతో మాత్రము శాంతయ్యతో మాట్లాడు చుండెను గాని హృదయము మాత్రము తోడివారి నగల తలఁపులచేఁ దహించుచుండెను.

అనంతమ్మ యానాఁటిరాత్రి యింటిమంచముపైఁ బరుండు కొని మెట్టలలో నిదురవోయెను. ఆ నిదురలో నామె కొక కల. ఆ కలలో నామె కోకిల గుహకుఁ బోయినట్లును, కోకిల మాత్ర మామె కాభరణములగంప నియ్యకుండుటచే నామె దాని పత్నికిఁ దెలియకుండ దొంగిలి దెచ్చికొని తన మంచముప్రక్కను బెట్టుకొనినట్లును, ఆ సంగతి నెట్లో తెలిసికొని కోకిల యామె యింటికి వచ్చి మంచముప్రక్కనున్న యాభరణములు నెత్తు కొనిపోవుటకు గంపను సమీపించినట్లును స్వప్నముఁ గాంచి "ఓహో నా సొమ్ము నెత్తుకొనిపోవుటకు నీ వెవరు? నిన్నుఁ

జంపెదనుండు" మని బొబ్బరించుచు మంచమునుండి చేతులఁ జాచెను. ఆయుద్వేగవశిలో నామె మంచముమీఁదినుండి క్రిందికి దబ్బుక్కునఁ బడెను. ఆమెకు ఆభరణములు తాకుచున్నను పడిన దెబ్బచే నడుమును, మోఁచేతులును నొప్పి బట్టెను.

ఆ నొప్పిచే రాత్రియంతయు నామె నిదురింపలేదు. ఉదయమున నామె పేట తానా రూపున నే బోయి నాకోకిలనుకనుఁగొని నాలుకను గత్తిరించినదిగదాయని కోపించి తఱిమివేయునేమో యని తన రూపును వస్త్రములచేఁ గొంత మార్పును గావించుకొని పయనమయ్యెను. మునుపలి నడవడిగ నడిచి శాంతయ్య విశ్రమించిన మఱ్ఱిక్రింద జేరి విశ్రమించెను. కాని యామె కచ్చటఁగూడ శాంతిలేదు.

ఈర్ష్య యొక మహాసర్పమువంటిది. అది యొకపరి హృదయమున జేరినమొదలు, దానిని దొలగించుకొనుట శక్యముకాని పని. కొంచెము సమయము దొరికెనేని ఆ భీకరసర్పము తన విషానలముచే నాశనముచేయఁబూనును. అనంతమ్మ యెడఁదఁ జొచ్చిన యీసుకూడ నట్టిదియే, దాని నామె తన కోమలమగు నెదనుండి తఱిమివేయఁజాలకపోయెను. ఎప్పుడెప్పుడు విహంగమువచ్చునా, తన నివాసమునకు గొనిపోవునా? యెప్పుడు బహుమానము లిచ్చునా? యని తలఁచుచు నిదుర బోయినట్లు నటించుచు చీమ చిటుక్కుమన్న పక్షిరాజు వచ్చెనేమో యని యటుఁగంటఁ జూచుచునుండెను.

కొంచెము సేపటికా కోకిల వృక్షసామీప్యమునఁ జేరి,

"అమ్మా! తా మెవ్వరో దూరప్రయాణమొనరించి కడు బడలినట్లున్నారు. మన కభ్యంతరము లేకున్నచో మా నివాసమున కరుదెంచి నేనిచ్చు నాతిథ్యముఁ గైకొనుఁ" డని మనుజభాషణములఁ బ్రేమ యుట్టిపడునట్లనియె. అనంతమ్మ తనపేరు కాంతమ్మయనియు తన స్వగ్రామంబగు బంపోపురము నుండి కలంబాకుఁ బోవుచుండ దారితప్పితిననియు సంక్షేపముగఁ బలికి యా కోయిల కనుగ్రహము బ్రయత్నించెననుగాని యామె కెంపుకంటకామె నిజస్థితి దెలియకపోలేదు.

అనంతమ్మ కోకిలతోఁగూడిపోయి యొక గుహఁజొచ్చెను. అందుఁ బ్రవేశించినదే యాకోకిలరూపమేఁగరి యొక సుందర పురుషుఁడై పోయెను. ఆవింతకథ నానలకే యా యమ శాంతియస్య వలన వినియుండుటచే నావింతమార్పున కావింతయు పలంత బడలేదు. ఆమె కెప్పుడెప్పుడు బహుమానము పొందునా యను నాత్రము మాత్రము మెండగుచుండెను. ఆ పురుషుఁ డామెకు భోజనమిడి, "ఓ కాంతమ్మా! నేనిచ్చిన ఆతిథ్య మును గొంటివిగదా! అదుగో ఆ మూలఁ రెండు గంప లున్నవి. అందొకటి పెద్దది. మఱొక్కటి చిన్నది. నీకుఁ గావలసిన వానిలో నొకటి దీసికొనిపొమ్ము, నీవు మిక్కిలిఁ గడు బీదగ గనఁబడుచున్నావు. ఆ గంపమూతను నీవిలుచేరు నంతవఱకుఁ దెఱవకు" మని జెప్పి యతఁడు నదృశ్యుఁడయ్యె.

అనంతమ్మ యానందమునకు మితిలేదు. జరాభారమున శరీరము కృశించుచున్నను అవయవముల బిగిసడలుచున్నను

శరీరము వడవడ వణంకుచున్నను ఆమె యాశ కధీనయై యుండుటచే నాసికతోఁ బెద్దగంపనే నెత్తిపై నిడుకొని, భారముచే నొక ప్రక్కకుఁ గష్టమును, పెద్దగంపయగుటచే శాంతయ్య కన్న తాను గొప్పలేసి సంపదల కధీశ్వరినగుదునని యానందము మరియొక ప్రక్కను నామె నూఁగించుచుండెను.

ఆమె కొంతదూరము నడచి యా భారపు గంప నొకచో దింపి దీసియందు వెట్టి యమూల్యాభరణములున్నవో మూఁతను కొంచెము ప్రక్కకుఁ ద్రోచిన గలుగులోపమేముండునని యాగంప మూఁతను బైకెత్తినదో యందుండి యొక విధమగు పొగయు, భయంకరసర్పములును బయలువెడలెను. వెంటనే ఇద్దఱు భీకర స్వరూపులగు గంపనుండి బయలువెడలి వృద్ధురాలి చుట్టును ప్రదక్షిణముగ నృత్యము చేయుచు నామె నాలుకను గత్తుకొన్నం గత్తిరించి "నీ నాలుక వలన చాలమందికి శాంతి భంగమగు చుండెడిది" యని పకపక నగుచుఁ గంటక నగపడకుండఁ బోయిరి.

అసంతృప్తుయుఁ జేయునదిలేక తన్నట్టి స్థితికి దెచ్చిన యాసూయను నిందించుకొనుచు నిలువేరి తన దుస్థితికి రోయిం బనక్కు విలపించుచుండెను. దయార్ద్రహృదయుఁడగు శాంతయ్య యామెకుఁ గలిగిన పరాభవమునకు వగచి యప్పు డప్పు డామెకుఁ గావలసిన సాహాయ్యము చేయుచుండెను.

మంచి నడవడి

గీ. మర్త్యసుఖము నింద్రియముల నెంచి యెల్ల జనులు
పోషకులటంచు ప్రేమతోఁ జూచి సర్వ
జంతువులయందు దయగల్గి సాధుశీల
మహిమ నుండుట నడవడి నలరఁ జేయు.

“నడవడి మంచిదైన జనంబులు గొప్పగఁ జూతురెల్లెడన్” అనిన కవి మాటలు కల్లగాదు. నడవడి బాల్యముననే పట్టు పడవలయును. ఏ వృత్తిఁబూనిన నేర్పు మొలచునో యాదే ప్రకారము చిఱుతప్రాయముననే పట్టినను మంచి నడవడియో, చెడు నడవడియో స్థిరముగ మానవునియందు నిలిచిపోవును. కావుననె మన పెద్దలు మొక్కై వంగనిది మ్రానై వంగునా యని వచించిరి.

తలిదండ్రులు బాలుని శక్తిని గుర్తెఱిఁగి యెట్లు బోధించినఁ దమ బిడ్డకు మంచి నడవడి, సుగుణము, సువిద్య యలవడునో యది తెలియవలయును. సువిద్య యను మాట యిందు వచ్చినందువలన నావిద్యనుగూర్చి కొంచెము వ్రాయక తప్పనది గాదు.

ఒక బాలునికిఁగాని బాలికకుఁగాని మంచి నడవడి యలవడునట్లు చేయు పద్ధతికిని సువిద్య యబ్బునట్లు చేయు పద్ధతికిని జాల తారతమ్యము గలదు. బాలునికెట్టి విద్యయందు ప్రీతి గలదో కనుఁగొని యా విద్యయం

దానిని ప్రవేశపెట్టినారము. మంచి నడవడి పట్టువడుటకు విద్య యలవడుటకు చెప్పినప్పటికిని ద్రొక్కినను తెలియువారెల్లను గావున నట్టుగాక తాను నడవడిం బోవు బాలుని నెంత్తైనను సద్ధగించి తర్జన భర్జనములైన మంచి మార్గమునకుం ద్రిప్పవలయును. విద్యావిషయమున, జట్కాబండిదోల జకాయించువానిం జిత్ర లేఖనమున, గణితమునందు గమనముంచినవాని గనిమక త్రిరంఘున, మడకం బట్టు మమతగొనినవాని మడుగు మంత్రమున, భాషలో భావోద్రేకముగలవాని బట్టలమగ్గమున, కొయ్యపని చేయువానిం గోమటియుద్యోగమున, నెనములుమేంప నెచ్చరిక గలవాని "ఎం, ఏ" చదువునం బ్రవేశపెట్టిన ఫలితము గాదా? తామరనట్టినే యలందును, నలనమైరు నీటియందును వృద్ధినచ్చునా? నడవడియందు మాత్ర మనుసరింపవలసిన పద్ధతి వేఱు, అతిని వేఱు. భావను గాలం దన్నుమని బోధింపం బడిన బాలుడు, పెద్దలు బోధకుల మన్నింపంబోడు. తాతను ఘరాయను, సంత్రీ యును సత్త్వము తెలిసికొనిన తనయుడు తాతాచార్యుల తిరువారాధన చేయంబోడు. దమ్మిడి దొంగిలి తెచ్చిన తనయుడు పెరిగి పెద్దయయినపుడు ధర్మ మార్గ మవలంబింపం బోడు. అదిగో! బూచి, నాన్న, అని చెప్పబడిన బాలుకుడు వయస్సు వచ్చినప్పుడు యుద్ధవీరుడు గానేరడు.

అందువలనం బెద్దలు బాలకులకు బోధించు పద్ధతి చక్కగ నెఱుంగవలయు. బాలురు పెద్దలుచెప్పిన పద్ధతిప్రకారము

నడచుకొనుట నేర్చుకొన వలయును. బోధించువారు యుక్తా యుక్తము లెఱిగియు, బోధింపఁ బడువారలకు దాని ననుసృతోప దేశముగ నెఱిఁగియు, నడచుకొనిన నిఁకఁ గావలసిన దేమున్నది? మరల మంచినడవడి కేమికొదువ? ఎచ్చటఁ జూచినఁ బిడుగుపాటు వడిన పాటు పడునో? ఎచ్చటఁ ముద్రిత మాయన యిండ్లు, నేడు మూయఁబడ వలసినదే! ఎచ్చటఁ బందిఖానాలు పొంచి యుండి యున్నవో యచ్చటఁ బీగములు వగిలించ వలసినదే! ఎచ్చటఁ జిల్లర దెబ్బలాటలచ్చట దాగుఁడుమూఁత లాడవలసినదే! ఎచ్చట ఘీంకారము లచ్చట నడుగంట వలసినదే! ఓ! అప్పుడంతయు క్రొత్తప్రపంచము! క్రొత్తయానందము! క్రొత్తకళ!— యింత మార్పులు?

బిడ్డలారా! చిఱుత ప్రాయమునుండి పెద్దలు చెప్పిన గొప్ప వాక్యముల వినుటయే గాక "అయ్యా! నా మిత్రుని గుణము చెప్పుము. నీనడవడి నేను జెప్పఁగలను" అను సామెత ననుసరించి మంచి సాహసము చేయవలయును. ఎందులకన స్నేహితుఁడు దుర్మార్గుఁడగు నెడల నాతని నడవడిలోనికి నిన్ను డ్చుకొనఁగలఁడు. కావున స్నేహవిషయమునఁ గడు జాగ్రత్తగ నుండవలయు.

భరతఖండము మంచినడవడి గలిగినవారిం గనుటలోఁ గొఱవడినది కాదు. కాని రానురాను, జనులకు నడవడి యను మాటకే యర్థము దెలియుట లేదు. తెలియకపోయినఁ బోవు గాక! ఊరకుందురా యనునదియు లేదయ్యె. నాయనా! నేను

పుట్టించుచుండెను; జ్వరము తీవ్రముగ నున్నది. వైద్యశాలకుం ద్రోవం జూపుమనిన వైశ్యులవాడకుం ద్రోవ జూప, వాండు నిజమే యనుకొని పోవుచుండ, నేదో ఘనకార్యము చేసిన వానివలె కిసుక్కుమని నవ్వుచుందువే! ధర్మమో రామచంద్రా యని చేతులు సాచినవాని చేతిలో నొక పెంకుబిళ్ల బడవేసి వాండు పోవుచున్నని యెక్కసక్కెము లాడుచున్నావే! మోసము చేసినవాండు వెఱ్ఱిమొఱ్ఱి పాటలు పాడుకొని పోవుచుండ నాతని కాలుజుట్టువ్రే వెంట్రుకలు పెఱికి వాండు కేకవేయుచుండ నీ విహిహీ యని నవ్వుచున్నావే! నిక్కముగ నెఱ్ఱవాండైనను తప్పును? ప్రాణభీతి కంగలార్చుచున్నక్క [illegible] గట్టి వాని సంతసించి భళీ యనుచున్నావే! [illegible] మెడప్పు మోప శక్తిలేక జుయ్యిమని గుసగుసచున్న చిరంగి నింకను బాగుగ నెగురవలయునని మెడలోని త్రాసు బలముగా లాగుచున్నావే! ఎలుకకుం బ్రాణసంకటము పిల్లికి చెలగాటము యనుట నీలో సార్థకమగుచున్నదే!

ఇవియన్నియు మంచియనిపించు నిన్ని యుపకారకరపనులఁ జేయుట చేత గాకుండునా? కావుననే నడవడి సత్పథమునించి వేఱు ద్రోవం ద్రొక్కనప్పుడెల్ల దానిని సరియగు మార్గమునం ద్రిప్పుచుండవలెను. ఇందులకొక యుదాహరణ మిచ్చెదను.

చీనాయను దేశమునకు దక్షిణమునం గొంత భాగమును, మధ్య పరగణాలలో నుత్తరమునం గొంతభాగమును జేరన

చోటా నాగపురమను దేశ మేర్పడుచున్నది. ఈ దేశము పూర్వము నుండియు మంత్రతంత్రములకుఁ బ్రసిద్ధి నొందినది. దక్షిణ హిందూదేశమున మళయాళము మంత్రములకు ప్రసిద్ధి నొందినని మనమెట్లు తలంతుమో అట్లే ఉత్తర హిందూస్థానమంతయు నాచోటా నాగపురమును భావించును. కావున నాదేశమున కుత్తర మళయాళమన్న దోస ముండదుకదా!

ఆ సీమయందు పర్వతము లచ్చటచ్చట నుండుటచేతను, విశేష భయంకరమగు నడవు లుండుటచేతను ప్రకృతి శోభ, నయనానందకరముగ నుండును. అచ్చట నివసించు జనులు చాల నేర్పరులు. వారిలో స్త్రీలు కూడ మంత్రకర్త్రియతే! మంత్రవేత్తలకు ప్రధానమైనది మంత్రదండము. కాని, చోటా నాగపురపు మాంత్రికులకు, టంబరుమణియను నొక రాయి యంత ముఖ్యమైనది. ఆ దేశమున చాల గణనకెక్కిన పట్టణ. . . .

రాంచీ నగరము చాల పురాతనమయిన పట్టణము. దానిని వశ్యగుప్తుఁడను రాజు పాలించుచుండెను. అతనికి నృపగుప్తుఁడను కొమరుడుండెను. ఒకనాఁడు రాజసభకు నొక మాంత్రికుఁడు వచ్చి తన విద్యానైపుణ్యముఁజూప, రాజును మిక్కిలి సంతసమొంది గొప్ప బహుమానము వాని కొసగెను. రాజు యొక్క యుదార స్వభావమున కైంద్రజాలికుఁడు చాలఁ దృప్తినొంది తన యుంగరమును అచ్చట గూర్చుండిన యువ గుప్తుని వ్రేలఁ దొడిగి రాజువంకకుఁ దిరిగి, “ఓ ప్రభూ! ఈ

“ఉంగరమును అప్పటి గూర్ఖారాజైన యమునాపుత్రుల చేతికొసగెను”

యంగుళీయకము చాల మహిమగలది. నీకుమారుఁడు దార్ఢ్య
గ్యమొసగింప సంకల్పించు నప్పుడెల్ల నా యుంగరమతని నస్త్రి
కార్యములోనికి దిగఁజంపునట్లు వేలియందొక విధమగు బాధ

నగలుగఁజేయును. కావున రాకుమారుఁడు తాను జేయు కార్య మిట్టిదని గ్రహింప గలుగును. నేను మరల వచ్చి తీయు సంతవరకు నియ్యది వ్రేలినుండి రానేరదు. నేనప్పుడప్పుడు వచ్చి మిమ్ముల దర్శించు చుండెదనని జెప్పి సభను విడిచి వెడలిపోయెను. రాజగు వశ్యగుప్తుఁడు తన కుమారుఁడిక మీఁద సుగుణ వంతుడగునని సంతోసించెను.

కొంతకాలము గడచిన వెనుక వశ్యగుప్తుడు చనిపోయెను. ఉపగుప్తుఁడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. అతఁడు పట్టాభిషిక్తుడైన క్రొత్తలో మంచి నడవడి గలిగియుండెను గాని దుష్ట సాంగత్యమువలన గుణము మాఱుచు వచ్చెను. ఒక నాఁడతఁడు వేటకుఁ బోయి యచ్చట మృగము లేమియు దొరకమి మిగులఁ గోపముతో నింటికివచ్చెను. అప్పుడతని చిన్నకుక్క తన యజమానుని యందు ప్రేమఁ జూపింపఁ దోఁక నాడించుచు నాతని సమీపించెను. ఉపగుప్తుఁడు దానిని విసువుతోఁ గాలదన్ని లోనికిఁ బోయెను. అతఁడప్పుడు నోరు లేని యమాయికమగు శ్వానముపైఁ జూపిన నిర్దయ, చాల నసమంజసమని చెప్పుటకో యన వ్రేలియందు సూదితోఁ గ్రుచ్చినట్టులు బాధగలిగెను. రాజకుమారుఁడా నొప్పి వలని యర్థమును గ్రహించి తాను జేసిన కార్యమునకు మిగుల లజ్జించి యిఁక మీఁదఁ జాలన్యాయముగఁ బ్రవర్తింప వలెనని తలఁచెను గాని యది యెట్లు సాధ్యమగును? చేసినపాపము జేబున బెట్టుకొని కాశికిఁ బోయినను పాపములు నశించునా?

దుర్మార్గ స్నేహితుల దగ్గరనుంచుకొని యింక మీఁద చాల మంచి నడవడిలో నుండవలయుననిన వీలగునా ?

మరలఁ గొన్నిదినముల కొకనాఁ డుపగుప్తుఁడు విహారమునకు బయలుదేరెను. అతఁడట్లు కొంతదూరము పోవఁగనే యతని కన్నులకొక గొల్లకన్నియ యగపడెను. ఆమె సుగుణవతియే గాక అందగత్తెగాఁ నుండెను. ఆమె పేరు ఇంద్రాణి. రాజామెను జూచి! కఱుకుదనముగ "నీవు నన్ను వివాహ మాడెదవా లేక నిన్ను చెఱయందుఁ బెట్టింతునా" యని యడిగెను! ఆమెకు రాణియగుట మిగులఁ గుతూహలమే గాని అతని నడవడి మాత్రము నచ్చలేదు. నిర్భయముగ నామె, "ప్రభువులవారయ్య నీ ప్రవర్తనయు నింకను గాఠిన్యము విడిచి యుండనిచో నిన్ను వివాహమాడఁజాలను" యనెను. ఈ చిన్నదాని ప్రత్యుత్తరమును రాజకుమారుఁడు సహింపఁజాలఁ డయ్యెను. వెంటనే గది యందుంచుమనట్లు తన భటుల కాజ్ఞ నిచ్చి తాను తన భవనమునకు వెడలెను. ఆసమయమునఁ గాలియందు వ్రేలియందు బాధ కలుగక పోలేదు. ఆబాధ కాతఁడు సహింపఁజాలక యుంగరము నాచిత్తవృత్తికి నానా విధముల నష్టము గల్పించుచున్నదని, దానిని వ్రేలినుండి తీసివేయఁ బ్రయత్నించెను గాని వ్రేలు కత్తిరింపక యయ్యది వచ్చునట్లు తోఁచలేదు.

ఆరాత్రి యుపగుప్తుఁడు తన స్నేహితులతో విందుగుడుచు చుండఁ గొంతసే పింద్రాణి నీతఁడు తప్పక వివాహమాడి తీరవలె

ననియు, ఆమె సమ్మతింపకున్న బానిసగా నమ్మివేయ వలె ననియు సలహాల నిచ్చిరి. ఆతఁడు భోజనాంతర మామెను బంధించియున్న గదిలోనికిఁబోయి చూచెను. అచ్చట నామె యగపడలేదు. అప్పుడాతని యాశ్చర్యమునకును, కోపమునకును మేరయేలేదు.

ఆ సమయమున నాతని స్నేహితులిదే మంచి తరుణమని తమకు విరోధియు రాజునకు జనక తుల్యుఁడునునగు మంత్రిపై నపరాధమును ద్రిప్పఁదలచి ప్రభూ! నిన్నెప్పుడును ఇది మంచిది ఇది చెడ్డదని యాక్షేపించు ముదుసలి మంత్రియే ఆమెను దప్పించెనని కొండెములు చెప్పిరి. వారి మాటలు వినినదే తడువుగ నృపగుప్తుఁడు మితిలేని క్రోధముతో వృద్ధ మంత్రి యగు జనార్దనుని బంధించి తీసికొని రండని సేవకులతో చెప్పి, తన పడక గదిలోనికి బోయెను.

ఆతని వెనువెంట నెవరో నడచుచున్న చప్పుడు విన వచ్చెను. వెనుకకుఁ దిరిగిచూడగ నతని వ్రేలిపై నుంగరమిడిన మాంత్రికుఁ డతని యెదుట దోతెంచెను. ఆతని కన్నులు కోపమున నెఱ్ఱబాఱియుండెను. ఆతఁడు రాజు వ్రేలిలోని యుంగరము నూడఁబెరికి, "అయ్యా! మీ తండ్రికి నేను నిన్ను సుగుణవంతునిగఁ జేయుదునని మాట యిచ్చితిని. ఈ యుంగర మప్పుడప్పుడు నీ నడవడి దిద్దుకొనుమని తెలుపు చున్నను నీవు గమనించక దుర్మార్గుఁడవై చరించు చుంటివి. నీకు తగుదండన విధింపమి నీవు చక్కఁబడునట్లులేదు. నీకున్న

కోసమునకు దగినట్లు సింహపు శరీరమును, నీకుఁ గల మాత్సర్య యుక్తమగుమనస్సునకు తోడేలు ముఖమును, వృద్ధ మంత్రిని దండింప బూనిన నీకుచ్ఛిత్తమునకు దగినట్లు పామునాలుకయును, నీమదాంధత్వమునకు సరియగు నట్లు లద్దుకొమ్ములును గల వికృత రూపమును బొందుదువు గాక" యని చెప్పి వెడలి పోయెను.

ఉపగుప్తుఁడు తన శరీరమును జూచుకొనగా మాంత్రికుఁడు చెప్పినట్లుగ అసహ్యకరముగను, భయంకరముగను నుండెను. అంతియకాక రాచనగరునందు సహితము లేక గొప్ప యరణ్యమధ్యమున తాను నున్నట్లు కనుగొనెను. తన దుర్మార్గపుచేష్టలన్నిటిని దలఁచికొని మిగుల దుఃఖించెను. ఆ విచిత్రమృగరూపు డట్లు విచారించుచుండఁ గొందఱు వేటకాండ్రు చూచి ఇది యొక వింత మృగము. దీనిని పట్టణమునకు గొనిపోయి యమ్మినచో గొంత డబ్బు రాఁగలదని దలఁచి గొలుసులచే నా మృగరూపమునను న్న రాజకుమారుని దీసికొని పట్టణము లోనికి వచ్చిరి.

పట్టణ మెల్లెడల శృంగారింపఁబడియుండుటచే నా వేటకాండ్రు కొందఱను "పుర మలంకరించుటకుఁ గతంబేమని" యడిగిరి? అందుల కొకఁడు వారితో "అయ్యలారా! ఈ పురము బరిపాలించుచుండిన యుపగుప్తుఁడను రాజు మిగుల క్రూరుఁడు. అతని పరిపాలనమున జనులు చాల బాధలనుభవించిరి. ఉన్నట్లుండి యొకనాఁడారా జెవరికిం దెలియక అదృ

శ్యుఁడయ్యె. ఆతని దుష్టస్నేహితులు రాజ్యముకొఱకు పెనుగు లాడుచుండ ప్రజలందఱుజేరి వారిని వెడలిమిచి వృద్ధమంత్రిని సింహాసనాసీనుని గావింపఁబోవుచున్నారు. అదియే ఘోర వధలం కరించుటకుఁ గారణ" మని చెప్పి వెడలిపోయెను.

ఆ మాటలను వినుచున్న వింతమృగము జరిగిన దంతయు విని హుమ్మని హుంకరించెను. మృగయులామృగము హుంక రించుట కర్థము గ్రహింపఁజాలక రెండుకొరడా దెబ్బలనిచ్చిరి. గర్వమునకును చెడునడవడికిని రాఁదగిన ఫలితము నప్పింప నెవరితరము? ఉంగరము బాధించుచున్నప్పుడే సన్మార్గమునకు దిరిగియున్నచో నింత ముప్పువాటిల్లియుండదుగదా!

వేఁటకాండ్రా దినము తమకు రాజసభయందు నిట్టి మృగ మును జూపిన బహుమాన మధికముగ దొరకఁగలదని యా మృగమును రాజసభకుఁ దీసికొనిపోయిరి.

అచ్చట వృద్ధమంత్రి యగు జనార్దనుఁడు సింహాసన మధి ష్ఠింపక తన పూర్వపుటాసనముపైననే గూర్చుండి ప్రజల నందఱఁగలయఁజూచి "ఓ! మహాజనులారా! మీ రందఱు నన్ను రాజ్యాభిషిక్తుఁజేయఁజూచినందులకు మిగులఁ గృతజ్ఞుఁ డను. కాని మనరాజగు నుపగుప్తుఁ డింకను సురక్షితముగ నున్నాడని తెలియవచ్చెడిని. అతఁడు నేఁడుగాకున్నను శ్రేష్ఠ నను మంచి నడవడిగలిగి మరలరాఁగలఁడని నమ్ముచున్నాఁడను. సర్వేశ్వరుం డతని ననుగ్రహించుఁగాక!

ఈ సింహాసనము—ఈ రాజ్యము—ఈ భవనము—ఈ ప్రజా

సమూహము—వెయ్యేల తుదకు నేనుగూడ—వారికి చేరిన వారమే. వారి పక్షమును మీ యాజ్ఞ ననుసరించి యీ రాజ్య కార్యములు జక్కబెట్టుచు సకల శుభాగమనమునకై వేచి యుండెద." నని వచించెను. ఆపలుకుల కా మృగరూపధారి యగు రాజకుమారుఁడు విని మంత్రియొక్క సుగుణములకుఁ జాల సంతసించి తాను రాజుగనున్నప్పుడు తనకుఁ జేసిన కీడునలచి మిగులఁ జింతించెను.

మృగయులామృగమును దా మితర మృగములు పెంచు చోటనున్న నొక బోనులోఁ బెట్టి పెంచుచుండిరి. అట్టియెడ నొకనాఁడొక పులి తన బోనులోనుండి విడిపించుకొని నిద్రించు చున్న తనయజమానుని ప్రక్కఁజేరెను. ఆతఁడును నిద్రమేల్కాంచి ఆచాటుల నొకముల్తో బోరాడుచుండెను. అప్పుడు బోనులో నున్న వింతమృగము, ఇప్పుడైనను పరులకు సహాయముచేసిన బాగుగనుండునుగదా! అని అనుకొనెను. అట్లనుకొనుచుండ గనే బోనుకమ్ములు తమయంతటనవియే యూడిపడిపోయెను. అట్లనుకమ్ములూడిపడిపోవగనే, ఆ వింతమృగ మొకదూఁకున వ్యాఘ్రాధమముపైఁబడి తన శృంగములతోఁ జీల్చి చంపెను. ఆసమయముననే "మంచి నడవడి ఫలితములేకుండఁ బోఁజాల దని యెవరో చెప్పుచున్నట్లు తన చెవులకు వినఁబడెను. తానున్నట్టుండి యొక చిన్న కుక్కగ మారిపోయెను.

ఆ వింతమృగ మట్లు మారిపోవుటను జూచిన వేటరి యాశ్చర్యమునకు మేరయే లేదు. వింతమృగపు విపరీతపు

టాకారముపోయి వేఁపిరూపము వచ్చినందులకు రాజకుమారుని సంతోషమునకు మితిలేదు. మృగయుఁడా చిన్నకుక్కను తన గృహమునకుఁ దీసికొనిపోయి యది చిన్నదిగనేయున్న యెడలఁ జాల బాగుగనుండునను తలఁపున దానికి కొంచెముగ నాహారమిచ్చుచుండెను. ఒకనాఁడా జాగిలము తన కిడిన రొట్టెముక్కను నోటఁ గఱచుకొని యింటివెనుకనున్న వనములోనికిఁ బోయి తిందమని పోయెను.

అప్పుడు నదివఱకే యొక కుక్క యాహారము లేక మలమల మాడుచుండుటఁ జూచి తన యాఁకలి వేయుచున్నను సహించి తన రొట్టెముక్క నా శ్వానమున కొసఁగెను. ఆ క్షణమున నెచ్చటినుండియో "మంచి కార్యము నున్న నంబడయకపోదు." అని యెవరో చెప్పుచున్నట్లు వినఁబడెను. అప్పుడా చిన్న కుక్క యున్నటులుండి యొక పావురముగా మారెను.

ఆ రాజకుమారుఁ డగు పావురము తన మార్పునకుఁ జాల సంతోసించి ఇంద్రాణికి చాలినంత అపకారము చేసితినిగదా, ఆమె యెచ్చటనున్నదో కనుఁగొని మన్ననవేఁడుకొనవలెనని, తీవ్రమున నెగిరిపోయెను.

ఆ పావుర మట్లు చాల దూరము కొండలను కానలను దాటి పోగాపోగా, నొక గుహాయొద్ద నొక ఋషియు, నతనికి పరిచర్య జేయుచున్న యింద్రాణియుఁ గంటఁబడిరి. ఆ పక్షి ఇంద్రాణిని గాంచఁగలిగినందులకై మిగుల సంతసమంది యామె

భుజముపై వ్రాలి మన్నింపు మని వేడుచున్నట్లు తన ముక్కుతో పలుమారు ఆమె వస్త్రమును మెల్లనఁ బొడుచుచుండెను. ఇంద్రాణియు నింతమంచి పావురము నాకు దొరకెఁగదా యని దాని మేను తన హస్తముతో నువ్వుచు ముద్దిడుకొనెను. ఎదుటఁ గూర్చుండియున్న ముని యుపగుప్తుని వింతమృగముగ మార్చిన మంత్రివాఁడిగ మారిన పావురము నుపగుప్తునిగమార్చి నైచి ఆతనితో నిట్లనియె. "బిడ్డా! నీ మేలుకొఱకే నిన్నిన్ని యిడుములపాలు చేసితి! ఇంద్రాణిని చెఱనుండి తప్పించితిని. నీ కిప్పుడు మంచి నడవడి పట్టువడినది. కావున నింద్రాణి నా యాజ్ఞచొప్పున నిన్ను వివాహమాడఁగలదు. అని దీవించి వారిరువుర జనార్ధనుని చెంతకుఁ దీసికొనిపోయి రాజకుమారుని సుగుణములఁగూర్చి మెచ్చుకొంచెను. వృద్ధమంత్రియు రాజకుమారుని కౌఁగిలించుకొని కుశల ప్రశ్నల నడిగి శుభలగ్నమునఁ బట్టముగట్టి యింద్రాణిని రాణిగఁ జేసెను.

దైవమాయ

తే. ఎవ్వనికి నిజ్జగంబున • నెంతఫలము
దైవకృతమగు నదెపొందు • దప్పకతని
గారణముగాను వెనుఁబ్రాపు • ఘనునిఁజేసు
చాతకము వానఁ బడునల్ప • జలకణములు.

మాధవుని మాయ నెఱుఁగుట బహు కష్టము. మానవుఁడు తలఁచున దొకటియైన నాతఁడు తలఁచునది మఱియొకటి. అతని యుద్దేశముల నెఱిఁగి నడచుట మిక్కిలి మంచిది. అయిన నతనిసృష్టి రహస్యములను, ఇచ్ఛను నెఱుఁగుట కష్టము. నవ నవలాడు నందివర్ధన పుష్పమొక నిముషములో వాడి నశించుచుండ నరికినకొలఁది నాగజెముడెందులకుఁ బెరుఁగవలయు? ముక్కుచు మూల్గుచున్న ముసలి గొట్టుమూలఁబడియుండ ముద్దులొల్కు మూడేండ్ల బాలుఁడు మడియుటకుఁ గారణమేమి? భయంకర భుజగములు భువిని బాగుపడుచుండ పంచవన్నెల రామచిలుక మృగయునిచేఁ బట్టువడు టెందులకు? ఇట్లెన్నో, తల గొట్టుకొనినను మన కర్థముగా నట్టివిగలవు.

మఱ్ఱిచెట్టున ముత్తెములట్లు చిన్నకాయలు దగిలించి గుమ్మడికిగంపెడంతకాయల నెందులకు నంటఁగట్ట వలయునని దేవు

నాక్షేపించు ధీరులున్నారుగాని, గొప్ప వృక్షమగు నామత్రికి గుమ్మడికాయలు పగిలించియుండిన నెట్టునీడను జేరు బాటసారికిఁ బండినకాయ పడుటతో నతని తల పగులునని గ్రహించు కుశాగ్ర బుద్ధులేరి? మనకర్థమయినను సరే కాకున్ననూ సరే దేవుఁడు చేయునది చేయుచునే యుండును. అతనికి విరుద్ధముగ నెవరును బోఁజాలరు.

మూషిక సంహారము కొరకు కలుఁగులోనికిఁ జొచ్చి క్రూర సర్పముచే, జచ్చుచుండుటలేదా? యజమానునని పెండ్లికిఁబోయి విందు లారగించెదమని గొట్టలు వేయు లేకివాఁడు బస్సులోనుండి బోర్లబడి యమసదనమున విందు గుడువ బోవఁడా? భోగమనుభవింప బొంబాయిబోయి బొల్లి బూసర తోఁజావనేల. అన్నియు దైవేచ్ఛప్రకారము జరుగకమానవు.

దైవమనుకూలింపనపుడు దారపు బింకముఁగూడ నొరలి పోవలసినదే! ఈవిషయము తెలిసియు మనుజులూరకుండుటలేదు. తామనుకొనిన కార్యము పూర్తిగ నెఱవేర్చవలెనని, ఒకచో యోచన, ఒకచో పరుగు, ఒకచో లంపట—కాని ప్రయత్నము పురుషలక్షణము ఫలితము పరమాత్మునిదని యనుకొనుట లేదే! సృష్టిలో మేటివస్తువగు సూర్యునే కన్నులఁదెఱచి చూడలేని మనము కోమలమగు గులాబిని వాడకుండ నొక్క నిముసముగూడఁ జేతబెట్టుకొనఁజాలని మనము-పండిన ఫలమును కొన్ని దినములైనఁ గుళ్ళకుండఁ బెట్టుకొనలేని మనము, ఎదుటి

వానినవ్వు సహేతుకమో అహేతుకమో యెఱుఁగలేని మనము, ఆభగవాను నభిప్రాయ మెట్లెఱుఁగఁగలము ?

మానవు డన్నిటిని తానే చేయుచున్నాననియుఁ జేయించుచున్నాననియు భ్రమపడుచున్నాఁడుగాని నిక్కముగ దైవాభీష్టమునకు విరుద్ధముగఁ జేయగలుగునా ! సృష్టించినవాఁడినే మఱచినపుడు కార్యములు తానే చేయుచున్నాననుట యొక గొప్పయా ! గాలివిమానమున గాల్ దేశమునకుఁ బోవలెనని కాసంతదూరముననే తలక్రిందుగఁబడి చచ్చుటలేదా! వైద్యులరగంటలోఁ జచ్చునని సెలవిచ్చిన రోగి మరల ముప్పది సంవత్సరములు బ్రతికియుండుటలేదా! కడుపునిండుగఁ బట్టించవలెనని యానముండెఱుఁ గూర్చుండి యొక్క ముద్దతోనే గిక్కురుమనకుండఁ జచ్చినవారులేరా! కావునఁ బ్రతి మానవుఁడు దైవమునందు నమ్మకముంచి కార్యములు చేయవలెనుగాని సర్వమునకుఁ దానే కర్తనని యనుకొనుట గొప్పతప్పు. ఇందుల కొక యుదాహరణము గలదు.

దక్షిణ హిందూదేశమున పురాతనగ్రామములలో గుత్తిముకొండ యొకటి. ఇచ్చట నొక పెద్ద కొండయు దాని సమీపముననే కొన్ని చిన్న గుట్టలును గలవు. పెద్దదగు కొండపై నబాబు గట్టించిన కొన్ని కోటలును, కొన్ని మందిరములు నున్నవి. ఈ కొండపేరనే యచ్చటనుండు గ్రామము గుత్తిముకొండ యని పిలువఁబడుచున్నది. అచ్చటి వింతకట్ట

డనులఁ జూచుటకొఱకై చాల దూరమునుండి జనులు వచ్చు చుందురు. అయ్యది నవాబుల యధీనముగాక మున్నా గ్రామ మును దాని పరిసరప్రదేశములను అమరసింహుఁ డను రాజు పాలించుచుండెను. ఆ ఱేనికి భీమసింహ, ప్రతాపసింహ, రామసింహు లని ముగ్గురు కుమారు లుండిరి.

ఒకనాఁ డమరసింహుఁడు తన కుమారుల రావించి "బిడ్డలారా! మీరు ముగ్గురును రాత్రి పరుండినప్పుడు వారివారికి వచ్చు కల తెల్లవారిన నాకు తెలిపి యుక్తసమయమున నెఱిఁగిం పుఁడు మఱవకుఁడు" అని చెప్పెను.

మఱునాఁడు తెల్లవారిన తనయులు ముగ్గురు తండ్రిని సమీ పించిరి. అమరసింహుఁడును పుత్రవాత్సల్యమున వారి నందఱఁ గౌఁగిలించి జ్యేష్ఠకుమారుఁడగు భీమసింహునిఁ జూచి, "కుమారా! రాత్రి నీవెట్టి కల గంటివి" యనియెను. అతఁడు తండ్రితో! "జనకా! మీ యనంతరము మీ సింహాసన మునై నేను గూర్చుండినటులు కలగంటి" నని క్రీగంట దండ్రినిఁ జూచుచుఁ జెప్పెను. అంతలో రాజు, "ఇందేమి యతిశయమున్నది? నీవు పెద్దవాడవగుటచే సింహాసనాష్ఠుఁ డవేగదా" అని "ప్రతాపసింహా నీవేమి స్వప్నముగంటివి" యని తన రెండవ పుత్రుని ప్రశ్నించెను. ప్రతాపసింహుఁడు "బాబయ్యా! నేనీ దేశమున గొప్ప ప్రముఖుఁడనయినట్లు స్వప్నముగాంచితి" నని బదులిడెను. రాజును "నీవు రాకు

మారుడవగుటచే నీవరిజలలో మేలివగుట స్వజమేగదా," యనుచుఁ గనిష్ఠపుత్రుఁ డగు రామసింహుని దగ్గరకుఁ బిలిచి, "పట్టీ! నీ కల తెలుపం గట్టిది?" అని ప్రశ్నించెను. అతఁ డంచు లకు "నాయనా! ఉన్న దున్నట్లు చెప్పెదను కోపింపకుము. నే నందఱికన్న గొప్పవాఁడ నయినట్లును, నేను చేయి కడుగ నుద్దేశించిన వెంటనే మా అన్నలు నీరు దెచ్చుటకుఁ బరుగెత్తి నట్లును, మా జనని చేయి తుడుచుకొనుటకు పొడిబట్టఁ బట్టు కొని యుండి సఖులను జనకు లగు తాము నా హస్తమునకు నీరు పోయుచున్నట్టులను కలగంటి" నని యెను.

ఆ మాటలు వినినంతనే రాజున కెడలేని గోపము వచ్చెను. అట్టి కల గనుటకు బాలుని లోపము కాదనియు భగవంతు నిష్టప్రకారము కలగనెననియుఁ దెలియక, "ఏమిరా! మమ్మం దఱ నీ సేవకులుగఁ జేసికొంటివా! ఔరా! నీ మదాంధత! కానిమ్ము! నిన్నందఱి కాలు చేతులకు నీళ్లిచ్చులాగునఁ జేసెద నుండు" మని యొక సేవకుని బిలిచి వీని నొక యడవి లో విడిచి రమ్మని చెప్పి, పాప మా పసిబాలుని మెడఁ బట్టి గెంటివైచెను. ఆ రాజసేవకుఁడు రామసింహునాపురికి దూర మున నున్న యొక గుట్టలో విడిచి యా వృత్తాంతమును రాజున కెఱుక పఱచెను.

రామసింహుఁ డనాథబాలకునివలె నా కొండలలోఁ దిరు గుచుఁ బోవుచుండ నచ్చట నొక గుహ యగపడెను. అతఁ

డధైర్యము లేనందున యా గవిలోనికిఁ బోయెను. అచ్చట నొక పాత్రలో కొంచె మాహార ముండెను. తా నాఁకలిగొని యున్నందున నాహారము నంతయు భుజించి యందే నిద్రించెను. అట్లు తాను నిద్రింపక మునుపే యేదో పాదముల చప్పుడు వినవచ్చుటచే గ్గిన మేల్కాంచి చూడగా నా గుహాలోనికిఁ గొన్ని మేఁకలను, అన్నిటికన్న వెనుక నొక పెద్ద మేఁకపై నొక యంధుఁడు గూర్చుండి లోనికి వచ్చెను.

ఆ గ్రుడ్డి యా మేఁకపై నుండి దిగి యచ్చట నున్న యాహారపాత్రలో ... యని తెలిసికొన నుండుటచే నందు భోజనము లేని గ్రహించి, యెవరో! యాహారము నంతయుఁ దిని నావెనుక, నాకు నా కన్నులఁ బడితేని చంపక విడుతునా యని యా గవి యంతయుఁ బ్రతిధ్వనించునట్లుల బొబ్బరించెను. దానిని విని బాలుఁడు భయము నొంది కాని సత్యము నితరుల యనుజ్ఞ లేక భుజించిన తప్పు తెలిసెను. విశేష క్షుద్బాధచేఁ బీడితుఁడై యున్నందున నతనికి భోజనము నారగించినపుడు తెలియక పోయెను. కావున నా చిన్నవాఁ డా యంధుని సమీపించి "అయ్యా! నా తప్పు క్షమింపుము. నే నొక దిక్కులేని బాలుఁడను. విశేషముగ నాఁకలివేయుటచే తమ యుత్తరవు లేక భుజించిన నేరమును మన్నింతువుగాక" అనియెను. అందుల కాగ్రుడ్డివాఁడు "సరియే! నీవు సత్యము చెప్పినందువలన నిన్ను మన్నించితిని. నీవు నాకు వండిపెట్టుచుండుము" మని చెప్పెను.

ఆదినమునుండియు రామసింహుఁడు కొండకోనకరిగి నుండ, గ్రుడ్డియజమానుఁడు తన మేఁకల మేఁపుకొనుటకై పోవుచుండెను. ఇట్లు పదిసంవత్సరము లెప్పుడో ఱెక్కలు గట్టుకొని యెగిరిపోయెను. రాకుమారుఁ డొకనాఁడు యజమానుని సమీపించి, అయ్యా! తాము వృద్ధులైతిరి. ఇంకను మీరు బైట బోవుటంతగా మంచిదిగాదు. తా మింట నుండుఁడు, నే నీ మేఁకలఁ గాయఁ బోయెద ననియె. అందుల కా వృద్ధుఁడు! "రామసింహా! కానిమ్ము ఱేపటినుండియుఁ బెద్దమేఁకపై నెక్కి మిగిలిన మేఁకల నడవికిఁ దోలుకొనిపొమ్ము. అయిన నొకమాట, నీవు మేఁకల మేఁపుటకు దక్షిణపుఁ బ్రక్కనున్న కొండకుఁ దప్ప మిగిలిన యన్ని కొండలకుఁ బొమ్ము. జాగ్రత్త, నా మాటయందు లక్ష్య ముండనిమ్ము" అనియెను.

రామసింహున కిప్పు డిరువదేండ్లు. దక్షిణపుఁ గొండలో పెరిఁగిన గడ్డి యుండియుఁ దన యజమానుఁ డచ్చటికిఁ బోవల దని నిషేధించుటకుఁ గారణ మేమో యెఱుఁగవలయునని తా నా మృగము లన్నిటి నొకనాఁడు దక్షిణపుగుట్టకే తోలుకొనిపోయెను. మేఁక లన్నియు నానందముగ మేయుచుండెను. రామసింహుఁ డొక చెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండి ప్రకృతిసౌందర్యమునుఁ జూచుచు నానందించుచుండెను. సుమా రిట్లొక గంట యయినదో లేదో పది పండ్రెండుగురు వికారాకారు లచ్చటి

ఇంతలో యెచ్చటనో లేకనో పది పండ్రెండుగురు పిశాచాకారులు
ఎక్కడినుండియో వచ్చి యతనిచుట్టు ముట్టిరి.

నలుదిశలనుండియో వచ్చి యతని చుట్టు ముట్టిరి. వారిలో నొకనిచేత పట్టాకా యుండెను. వారినిం జూచినంతనే రామసింహునకు నవ్వు వచ్చెను. ఎందుకనగ వారిలో నొక్కడును రెండున్నర యడుగు

కన్న పొడవు లేఁడు. వారు ధరించిన యుడుపులు గూడ మిక్కిలి నవ్వు పుట్టించునవిగ నుండెను.

వారందఱు రామసింహుని చుట్టుకొన్నవాఁడుచుఁ గన్నుల బెత్తికి వేయుఁడు, వీని యజమానుని కన్నుల నూడఁబెఱికియు వీఁడిచ్చటికి బెదరులేక వచ్చెనుగదా!" అని యఱచుచుండిరి. అప్పుడతఁడు వారితో నిట్లనియె!" అయ్యలారా! నాకన్ను లందు మీకంత ప్రీతి గలదేని దీసికొనుఁడు. నేను వలదనుట లేదు. మీరు చేయలేని కార్యమేదియు నుండదు. మీరీచెట్టు కొమ్మనెగిరి దాటగలిగితిరేని నానయనముల మీసొత్తుగ భావింపుఁడు లేకున్న నన్ను బాధింపక విడిచిపెట్టుడనియె. అందులకు వారు సమ్మతించిరి. వారిలో పెద్దవాఁడు కొమ్మను దాటుటకు నెగిరెను గాని యాశాఖయందు వాని వస్త్రములు దగుల్కొనుటచేఁ గ్రిందికి వ్రేలాడుచు నన్ను విడిపింపుఁడు. లేకున్నఁ గ్రిందఁబడి చచ్చెదనని యేడ్వఁజొచ్చెను. మిగిలిన వారు మిగుల పొట్టివారగుటచే వానిని విడిపింపలేక రామసిం హుని సహాయము గోరిరి.

అతఁడు "కన్నులు పోయిన నైన యజమానునికిఁ గన్నుల నిచ్చిన వ్రేలాడు వానిని విడిపించెద" ననియె. అందులకు వారొక మూలిక నిచ్చి దాని రసమును కన్నులలో పోసినఁ గన్నులు వచ్చుననిరి. రామసింహుఁడా మూలికను భద్రముగ దాఁచుకొని కొమ్మకుఁ దగుల్కొనిన వానిని విడిపించి మేఁకలతో గుహనుఁ జేరెను.

వృద్ధునికి రామసింహుఁడు తెచ్చిన మూలిక సహాయమునఁ గన్నులు వచ్చెనుగాని అందుల కతఁడెట్టి సంతృప్తియు నగపఱచనక నాఁడు మొదలు తానే మేఁకల మేఁపుటకుఁ బోవుచుననియు, నచ్చట నున్న యెనిమిది గుహలలోనికిఁ బోవచ్చునుఁ గాని తొమ్మిదవ గవిలోనికిఁ బోరాఁగూడదనియుఁ జెప్పి నెమలి పోయెను.

తొమ్మిదవగుహా నెందులకుఁ జూడవలదని వృద్ధుఁడు చెప్పెనో యది తెలిసికొన వలెనని రామసింహుఁడు సంకల్పించు కొనియెను. అతఁడా గుహలోనికి బోఁగా నందొక బంగారు [illegible], సువర్ణపు [illegible]నియు నుండెను. రామసింహుఁడు [illegible] నెక్కి దాఁపు తీయు [illegible] వృద్ధుని మేఁకలుఁ [illegible] వచ్చి రామసింహుఁడు [illegible] జూచి "ఛీ ఛీ! నాగుట్టము [illegible] వా! నిన్నుఁ [illegible] వేయుదు" నని పరుగెత్తి వచ్చు [illegible]. రామసింహుఁడు [illegible] పరుగెత్తెను. వృద్ధుఁడు [illegible] దాని [illegible] దేశించి యొక కర్ర నెత్తు [illegible]. [illegible] గృత [illegible], వృద్ధుఁడు పరుగెత్తుచుండి యొక [illegible] [illegible].

రామసింహుఁడు బంగారు [illegible] ధరించి బంగారు జీనిఁ [illegible] పోవుచుండఁ జూపరుల

కతఁడొక దివ్యపురుషుని వలె నగపడు చుండెను.

అతఁడు తన తండ్రియగు సమరసింహుని పురము ప్రవేశించెను. రాజును నతని పుత్రులు నా మహాసత్పురుషుఁడెవఁడో గొప్ప చక్రవర్తిగ నుండనోపునని యాతని నెదుర్కొని తమ నగరులోనికి దోడ్కొనిపోయిరి. తగిన యాసనముపైఁ గూర్చుండఁబెట్టిరి. కుమారుఁడు భీమసింగు సువర్ణకలశమున నీరములు దెచ్చి రామసింగు చేతులపైఁ బోయ సమరసింహు డతని చేతులఁగడిగి ప్రక్కను చేతులు తుడుచుకొనుటకు తుండుగుడ్డ పట్టుకొనియుండిన రాణిగారినుండి యావస్త్రమును దీసికొని తడిచేతులఁ దుడుచుటకు సిద్ధపడుచుండెను.

పాప మతనికిఁ బదిసంవత్సరములకు మునుపు పోయిన తన కుమారుఁ డతడని యెట్లు దెలియును? రామసింహుఁడు తండ్రి తన కేలు దుడుచుచుండఁ బక్కుమని నవ్వెను. అందుల కమరసింహుఁడు నివ్వెఱపడి, మహాశయా! తామిు నవ్వుటకుఁ గారణంబేమని యడిగెను.

రామసింహుఁడు తా నెవ్వఁడైనదియు, తన కల యెట్లు నిజమైనదియు విశదీకరించెను. అమరసింహుఁడు తనపుత్రుఁడు మరల దొరకినందులకు సంతసించుచు, దైవేచ్ఛ యనుకూలింపక మానవుని ప్రయత్న మెప్పటికిని కొనసాగదని గ్రహింపఁ గలిగెను.

స్నేహము

తే. [illegible] ♦ [illegible] బంధువు
[illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible]
[illegible] ♦ [illegible]గుమండు.

స్నేహము [illegible] చేయవలయును. అర్హులుగాకున్నఁ గొన్ని [illegible] స్నేహము లభ్యమగుట కూడఁ గలదు. ప్రపంచమునందు [illegible] మిత్రులవలనఁ గలుగు లాభమున కన్న [illegible] లేదు. [illegible] భారతమాత శ్రేష్ఠులగు [illegible] [illegible]దీసినది కాదు. సుగ్రీవుఁడు [illegible] [illegible] శ్రీరామచంద్రునికి సీతనుఁ [illegible] నెయ్యమే కారణముగదా.

[illegible] సద్భావము గలిగినందులకు మిగుల గర్వించు [illegible]. [illegible] నా నెయ్యము గూడ [illegible]. [illegible]వాఁడు నేస్తుఁడు, చాటు [illegible]వాఁడు [illegible], (షేక్ హ్యాండు) కరచాలనము [illegible]వాఁడు స్నేహితుఁడు, [illegible]వాఁడు పొత్తుకాఁడు, [illegible]వాఁడు సంగడీఁడు, సిగరెట్టుఁగాల్పనిచ్చు వాఁడు [illegible], [illegible] చేయువాఁడు మిత్రుఁడు. వ్యర్థములుపల్కు వాఁ [illegible]. సుస్నేహము సువర్ణ ఘటమువంటిది.

బంగారుపకుండ దొరకుట దుర్లభము. అది యేమంతపాటిగ బగిలినను దాని నతికించుకొనవచ్చును. మానవుడు మఱియొకని సహవాసముఁ గోరినప్పుడు పగిలి సబ్బులగు మట్టికుండ వంటి స్నేహము తగదని గుర్తెఱుఁగ వలెను.

రైలుబండిస్నేహమను నొక నూతన విచిత్రస్నేహము కాలమున బయలుదేఱినది. రైలుపెట్టెలోనెక్కి కూర్చుండినదె ప్రక్కనున్నవారిని "ఏమండీ! ఎచ్చట తాము రైలెక్కుట, ఎచ్చట దిగుట, అని రెండు మూఁడుపోట్లాటవచనములను సరి, అయ్యా ఒక చిటికె పొడుము నిచ్చెదరా! ఒక సిగరెట్టు ముక్క నిప్పులంబడవేయుదురా యని యేదియో యొకట్టి యాతనియొద్దనుండి యూడఁబెఱికి, తమపేరేమి తెలెంగును? మిమ్ముల నెప్పుడో చూచినట్లున్నదే! అను నిత్యాసనాక్యపరంపరల రైలుప్రయాణపు తుదివఱకు జరిపి, దిగిపోవునప్పుడు, ఏమండీ! జ్ఞాపకముండవలెను! మన స్నేహము మఱచునది కాదు, తామప్పుడప్పుడు జాబులు తప్పక వ్రాయుచుండవలెను. మాగృహమున కొకపర్యాయము తాము దయచేయవలెనని వందనము లాచరించుకొనిపోవుచున్నారు గాని మనల జాబులు వ్రాసికొనుటకు వారొకరికొకరు వారి నామధేయము లడిగియుండినఁగదా! వీరు రైలు దిగినవెంటనే వారిమాటయే జ్ఞప్తియుండదు.

ఇట్టి స్నేహముగూడ నీకాలమున గొప్పదిగ నెన్నఁబడుచున్నది. స్నేహమనునది యింతటి తేలికవస్తువుగాదు.

నెయ్యమున్నదినటి [illegible] నెన్ని గుణములు వచ్చెననవే! [illegible] ప్రాణము లర్పించవలసియుండుననుట [illegible] యని [illegible] గాని మిత్రుండు బాలుగనున్నప్పుడు [illegible] ముగ [illegible] మనని వాడు [illegible] స్నేహితుడు [illegible] సంతనే "[illegible]" అను [illegible] నగుచున్నవి.

[illegible] మనసున [illegible] కోరుట [illegible] తెలిసి [illegible]. [illegible] గలియున్న [illegible] మైత్రి గలిసి [illegible]. [illegible] స్నేహము [illegible]. [illegible] [illegible] నిచ్చెన పుమాటలతో స్నేహము [illegible] యము వచ్చి పలుకవచ్చిన స్నేహి [illegible] మిత్రు [illegible] బుద్ధిహీనుల నెందఱ [illegible]! [illegible] స్నేహమున [illegible] సమములు [illegible]. [illegible] నిలో నొకటి [illegible] గొందు పఱ [illegible].

[illegible] హిందూదేశములోని ప్రాముఖ్యస్థలములలో నొకటి. [illegible] కొండలలో [illegible] యు [illegible] ముగాఁ గొన్ని [illegible] తూర్పుముఖముగ మఱికొన్ని [illegible] మును ప్రవహించుచుఁ గోదావరము దక్షిణముగఁ [illegible] యొక చోట దక్షిణము [illegible]. ఆ ప్రదేశమున సుప్రసిద్ధమగు శాంబలు పురమను పట్టణము గలదు. అందొకప్పుడు రామసింగను

కసాయి నివసించుచుండెను. అతఁడు వాడుక మేరనొక దినము మాంసవిక్రయమునకై తన యంగడినంతయు పరిశుభ్రపఱచి మాంసశకలములన్నియుఁ బైకప్పునుండి వ్రేలాడుచుండిన యినుపకొక్కెలకుఁ దగిలించుచుండెను. ఆ సమయమున నచ్చటికొక శ్వానమరుదెంచెను.

ఆ కుక్క మిక్కిలి యందమైనదయ్యు సరియగు నాహారములేమి మిగులఁ గృశించియుండెను. అది యాకలిచేత నెక్కువ బాధఁజెంది గడగడ వడంకుచుండెను. నా కొక్క మాంసఖండమును బడవేసినా యాఁకలి మాన్పఁజాలవా యను నర్థమిచ్చుచూపుల నామాంసవిక్రయుని జూచుచుండెను. అతఁడా జాగిలముపై జాలిగొని రెండంగుళముల మాంసపు ఖండము నొకదానిని బడవేసెను. ఆ ముక్క భూమిపైఁబడకుమున్నె యా కుక్క కటుక్కునఁబట్టి దిగమ్రింగెను. ఆ చిత్రవైఖరి యా సూనరికిఁగొంత సంతసము గలిగించెను. కావున మరల నొక బ్రద్దను పైకెగురవైచెను. మరల నదేవిధముగ నావేపి దానిని మార్గమధ్యముననే పట్టుకొని దిగమ్రింగెను. ఇటుల నాలుగయిదుసారులు జరిగినతర్వాత నాకటిక యొక పెద్ద ముక్కను బడవైచెను. ఆపర్యాయమా మొఱుగుమెకమా మాంసమును దిగమ్రింగక నోటఁగఱచుకొని యెచ్చటకో పరుగెత్తెను.

అట్లా శ్వానము ప్రతిదినము రామసింగు సంగడికి వచ్చి, కడపట వేయుచుండెడి పెద్ద ముక్కను నోటఁ గఱచుకొని

పోవుచుండెను. ఒక దినము గుండఁడు పెద్ద మాంసపు ఖండము నెచ్చటినుండి దీసికొని పోవుచున్నదో కనుఁగొన వలె నను కుతూహలము మనసునకుఁ గలిగెను. వాఁడుక మేరకు విశ్వాస్ మాంసపు తునియను నోటఁ బెట్టుకొని పరుగెత్తు చుండెను. విశ్వాస్ అని రామసింగు కుక్కకిడిన ముద్దుపేరు. కుక్కను వెన్నంటి రామసింగుఁడు పరుగెత్తెను. విశ్వాస్ ఆ పట్టణములోని మూలనున్న యొక పాడింటఁ జొరఁబడెను. రామసింగు గూడ దాని వెంబడి యా గృహములోనికిఁ జొచ్చెను.

ఆ యింటి యొక మూలయందు వీపాయుండఁగ మిగుల కృశాంగమై కదలుటకు గూడ శక్తిలేని మరియొక వేపి యుండెను. విశ్వాస్ మాంసఖండమును దాని ముందటఁ బడవైచెను. ఆ కుక్కపిల్ల దాని వాసన చూచుచుండెనే గాని దానిని గొరుకుటకు బలములేమిఁ బ్రయత్నించలేదు. విశ్వాస్ సంతోషముతోడను చిన్నచిన్న ముక్కలుగఁ గొఱికి తోఁక నాడించుచుఁ దానిని తొందరగా మ్రింగున ట్లభినయించుచు మాటిమాటికి బడవేయుచు "ఓ! స్నేహితుఁడా యీ ముక్కల నైనను దినుము. లేకున్న నేను తినివేయుదు" నని భయ పెట్టుచున్నట్లు చెప్పుచున్నలాగునఁ జేష్ట లొనరించు చుండెను కాని మిత్రుఁడగు కుక్క శక్తిలేమిఁ దినఁజాలక పోయెను.

విశ్వాస్ యొక్క విశాల భావమునకును, ఔదార్యము నకును రెండవ జాగిలపు దుస్థితికిని రామసింగు కన్నులనీరుఁ

గాఁజొచ్చెను. అతఁడు ప్రక్కయింటికిఁ బోయి యొక మృణ్మయి పాత్రయందు నీరుతెచ్చి యా యెముకలగూఁడగు కుక్కకుఁ బెట్టెను. అదియు నా నీటిని జూచినదే శోక నాడించుచు నెన్ని దినముల నుండియో నీరుత్రాగని యాత్ర మును జూపించుచున్నట్లు గతికి కొంచెము శక్తి వచ్చినదానిసల గన్పట్టెను. విశ్వాస్ రామసింగు తన మిత్రునికిఁ జేసిన సహా యమునకు సంతసము దెలుపుచున్నట్లాతని పాదములు నాకి సాగెను.

రామసింగు తన దుకాణములోనికి వచ్చి యచ్చట మాంస క్రయమునకు వేచియుండు వారందఱికి విశ్వాస్ యొక్క మృదు హృదయమును గూర్చియు, దానికి మిత్రుని యందుఁ గల విశ్వాసమును గూర్చియు, ముచ్చటించుచు నున పురమున నెట్టి భక్తునకు నైనను నిట్టి త్యాగబుద్ధి లేదని వక్కాణించెను.

బిడ్డలారా! రామసింగు చెప్పిన మాటలయందు దేనిని యబద్ధమున్నదా? మనుష్యులు తమకు లభించిన దానితో వెయ్యింట నొక భాగమైనను గానంతకూడ లభ్యముగాని, నిర్భాగ్యునకు, నిరాధారునకు, నిశ్శక్తునకు, నిరాశలయినునకు, సహాయ్యము చేయుదురా! వారు తినుతింపి, నారనుభవించు నానందము వారిదేగదా! సర్వసౌఖ్యము లనుభవించుచుండు మానవుఁ డెప్పుడేని ముచ్చటకునైనఁ గూటికిలేని, దిక్కులేని, రోగబాధ ననుభవింపలేని వారినిగూర్చి యొక నిముసమైన

యోచించుచున్నాఁడా ?

నాఁటినుండియు మంచియు విశ్వాస్ యొక్క చరిత్ర మహా శాంతముగ సాగుచుండెను. పెక్కండ్రు గుంపులు గుంపులుగ వచ్చుచుండు ప్రాంగణమునొద్ద మూఁగి యీ గ్రామ సింహమును జూచి వేనోళ్ల దాని గుణములఁ గీర్తించు చుండిరి.

కొన్నిదినములు గడచిపోయినది. ఇప్పుడు విశ్వాసముతోఁ గూడ రోగముచే బాధపడుచుండిన కుక్క కొంచెము శక్తి సంపాదించి కొన్నాళ్లకు గసాయి యంగడికి వచ్చుచుండెను. దానికెంతయు మహాను మనుష్యుఁడయినను స్వభావమున మిగుల సంకుచితుఁడు. కావున నారెండు కుక్కలు తనగృహము నుండి వెడలిపోవునట్లు తగిన యేర్పాటు గావించెను. అప్పుడు నాయకుని సెలవు విశ్వాస్ మాత్రము పుష్టి నొందెను. కాని దాని మిత్రునకుఁ గండపట్టలేదు.

నాఁటినుండియు పురమున క్రొత్త కానుకాను వచ్చుటఁ బురపరిపాలక సంఘము (Municipality) యేర్పడెను. అసంఘ సభ్యులు బయట దిక్కులేక తిరుగుచుండెడు కుక్కలనన్నిటిని బట్టి చంపుటకు వలసిన యొక్క చట్టమేర్పాటు చేసిరి. నోరులేని జంతువులకుఁ గూడ నిట్టి చట్ట మేర్పాటు చేసినందులకును భగవంతుని సృష్టిని నశింపఁ జేయుటకు మానవుఁడు కంకణ మీవిధముగఁ గట్టుకొని సందులకుఁ గొందఱు ప్రాజ్ఞులు చింతించిరి.

చట్టము మేరకొక దినమిద్దఱు సంఘసేవకులు కొన్ని శునకములఁ బట్టి యొకబోనువలె నుండు బండిలోవేసి త్రోసికొని పోవుచుండిరి. ఆసమయమున రామసింగు, దగ్గఱనున్న గ్రామమునకు పశువుల వ్యాపారార్థము పోయి తనగుఱ్ఱముపై వచ్చుచుండెను. అతఁడట్లు వచ్చుచుఁ గుక్కల బండి సమీపమున నిలచి "నావిశ్వాసును దాని మిత్రుఁడును నీవేగ్రహస్తులకుఁ జిక్కియుండరు గదా" యని యనుకొనుచు నాపెట్టె కమర్చియుండు నినుపయూచల సందునఁ దొంగి చూచెను. ఉన్నట్లుండి యాకుక్కల నడుమనుండి కుయ్యిమని యొకవింత శబ్దము వచ్చెను. అయ్యది తన విశ్వాసునదియగు శబ్దమేయని యతఁడు నిశ్చయపఱచుకొని యాబండి త్రోయు వారిని దన కుక్కనిమ్మని అడిగెను.

కాని వారందులకు సమ్మతింపరైరి. రామసింగునకుఁ బట్టరాని కోపము వచ్చెను. తానా కుక్కను దనప్రాణము వలెఁ గంటికి ఱెప్పవలెఁ దనయాప్త మిత్రునివలెఁ గాపాడుచుండెను. కావున నతని దేహమునని కప్పుడు తెలియుటలేదు. ఏప్రక్క జూచినను విశ్వాసముయొక్క మురిపెంపు మోము గన్పట్టుచుండెను. రామసింగు ఆహంతకుల నిద్దఱను గ్రిందకిఁ బడద్రోసి వారితోఁ బెనఁగులాడు చుండెను. ఆవిషయము నంతయుఁ జూచుచుండిన ప్రజలందఱు విశ్వాసును ప్రేమించిన వారగుటచే నాగ్రహావేశ పరవశులై యాబండి తలుపుల నూడబెఱికి వానిలో నున్న కుక్కలన్నిటిని విడిపించిరి.

విశ్వాసమును దాని చెలికాండ్రను రామసింగుతోఁ గూడ నింటికి దెచ్చి [illegible]. కొన్ని దినములు తాళి యెట్టకే [illegible] పట్టవడెనని విచారింప మొదట [illegible] ప్రయత్నించెనియు నదిచూచి విశ్వాస్ వాని [illegible] గాని వారట్టి బెదరింపులకు భయపడక [illegible] శక్తిలేని దానివలె నటించి వారికి [illegible] తెలిసెను. చూచితిరే! యిచ్చటం [illegible] స్వామిభక్తి! ఆహా! తన స్నేహితుండు పట్టు [illegible] దానితో బాటు [illegible] ప్రాణములు వదలుట [illegible] గదా!

[illegible] ప్రాణము నొసంగిన [illegible] మిగుల మనక్ష్ట- [illegible]. ప్రతినాఁటి యుదయమున నెప్పటియట్లు [illegible] "విశ్వాస్, విశ్వాస్" అని పిలచెను గాని విశ్వాసముగాని దాని యనుచర మృగము గాని రాలేదు. [illegible] వెదకెను గాని వాని జాడ గానరాదయ్యె! రామసింగు మిగుల ఖిన్నుఁడయ్యెను.

తన భాగ్యము [illegible] గావియుండు మని చెప్పి, విశ్వాస్ [illegible] స్నేహితున [illegible] ప్రదేశమునకుఁ బోయెను. అతఁ డూహించినట్టుల విశ్వాస మచ్చటనే యుండెను. ముఖమున దీనత్వముతోఁ బక్షిప్రక్క మొగము ద్రిప్పి కూర్చుండి యుండెను. రామసింగు దానిని

"ఏమి విశ్వాస్! ఎట్లున్నావు! నీ స్నేహితుండు కుశలమే గదా!"

సమీపించి "ఏమి విశ్వాస్! ఎట్లున్నావు! నీ స్నేహితుండు కుశలమేగదా" అని దాని వీపుమీఁదఁ దట్టుచు పీపాలోనికి తొంగిచూచెను. రెండవ కుక్క చనిపోయి దాని శరీరము కొయ్యబాఱి యుండెను. విశ్వాస్ కన్నుల వెంటనుండి నీరధారక

ముగఁ బ్రవహింపుచుండెను. కసాయి యచ్చట నొక చిన్న గుంటలో నున్నట్టి కుక్క కళేబరమును బూడ్చిపెట్టి విశ్వాస్‌ను తనవెంటఁ దీసికొని వచ్చెను.

విశ్వాస్ మునుపటివలె మాంసము నావోటికిఁ దీసికొనిపోవుట మానివేసెను. రామసింగెంత ప్రయత్నించి నను దానిని సంతోషపఱచి ఆహార మిడలేకపోయెను. ఎచ్చట నేని తన స్నేహితునివంటి కుక్కను విశ్వాసము చూచెనేని ఆతురతతో దాని సమీపించి అయ్యది తా నెనకొనిన మృగము కాదని తెలిసికొని విచారముతో వెనుకకు మరలుచుండెడిది. ఎవరును ..... తన మిత్రుడు చనిపోయిన స్థలముననే కూర్చుండి యుండెడిది. ఇట్లు మాసములు గడచెను. ఆఱవదిన ము ..... రామసింగు నిద్రలేచినవెంటనే విశ్వాస్ చనిపోయి పడియుండెను. ..... తన యింటి వెనుకఁ బాతిపెట్టెను. ..... మూచి మిక్కిలి దుఃఖించిరి. పాపము స్నేహితుడు లేక నాలుగు ..... ఈ ప్రపంచమున తన ప్రాణమును నిలుపుకొనలేకపోయెనుగదా!

సత్యము

క॥ సందిగ్ధ భాషణంబులు
సందాన్వితములును ద్వంద్వ ♦ నయథార్థములున్
జెందిన మాటల నాడిన
మీఁదనృతఫలంబు గలుగు ♦ నే యుగమందున్!

"సర్వ వేళలఁ బల్కు సత్యంబె నెఱ తెల్వి" యని మహాత్ములు పల్కిన వాక్యమున లోప మేమున్నది? సత్యము పలుకని మానవుఁడు, సన్మార్గులలో నొకఁడుగ నెన్నఁబడఁడు. అట్టివాఁ డెన్నటికేని పరిహాసపాత్రుఁడే. కల్లలాడువారు తమ గుంపు నకు మఱియొక్కఁడు చేరెనని సంతసించెదరు. యథార్థవాది బహుజనవిరోధి అనునట్లు నిజము పల్కువాఁడు ఇతరులకు, ఇది న్యాయ మని యెఱుఁగని మనుజులకుఁ జులకనగునేమోగాని, మహాపురుషులకును దేవునికిని మిక్కిలి దగ్గఱగాఁ జేరుచున్నాఁడు. ఎంతటి బుద్ధిలేని మానవుఁడైనను దేవుని సమీపమునుచేర నిచ్ఛగించునే గాని చెడ్డవారికి మంచివాఁడను గాక విరోధినిగదా యని యెంచఁగలాఁడునా? ప్రతిమనుజునికిని సత్యము పలుకవలయు నని యిచ్ఛ యున్నది గాని యట్లు పలుకుటవలన తాను చేసిన తప్పు విదిత మగునేమో యను భయమున నన్నియో కల్ల బొల్లిమాటలచేఁ దన తప్పు నొప్పుగఁ జేయఁ బూనును గాని నిజము నిలకడమీఁద నైనఁ దెలియకపోవునా?

సహజముగా [illegible]జేయుట మానవస్వభావము. దానిని గప్పిపుచ్చ [illegible] యసత్యములు పలికి తన నేరము గొప్ప దిగ [illegible]యోగాని కల్లలుపలికినంతమాత్రమున దోసమును దొలగించుకొనగలడా ? ప్రతి మనుజుడును సత్యముపలుక నల వాటు చేసికొనవలెను. బాల్యమునుండి నిజమేపల్కవలెనని పట్టుపట్టి సత్యమునే [illegible] మనదీయకుంటిమేని దబ్బఱ లాడుట వారికి [illegible] సహజసంభాషణముగనున్నదో యట్లే సత్యము [illegible] స్వభావసిద్ధమైపోవును. లేనిదున్నట్లు [illegible] గొంతము యోచనగావలెను గాని యున్నదున్నట్లు, లేనిదిలేనట్లు [illegible]ంచుటకు యోచన [illegible] !

[illegible] బాయుటకు హరిశ్చంద్రుడు [illegible], తండ్రిమాట యసత్యముగాకుండుటకుఁ [illegible]లో సీతాలక్ష్మణులతో [illegible] (శ్రీ[illegible]) [illegible]. సత్యవాక్య [illegible]త్రాణముసకణంగ ప్రొక్కజేసిన బలి [illegible]. అట్టి సత్యసంధులు, అట్టి మహా పురుషులు [illegible] దేశమున నివసించుచు వారుచ్ఛ్వస [illegible] పీల్చుచు వారు త్రాగిన నదులలోని [illegible] ప్రతి[illegible] మనకు వారి సత్యసంధతలో వారి [illegible] శతాంశమైన సహస్రాంశమైన [illegible] ? లేదే ! కానుకాను మనము సత్యహారి

శ్చంద్రులమని, కల్లలాడుకోణంగులమని, యథార్థమెఱుగని యడిబిండలమని యనిపించుకొనుచున్నారమే! కొంచెముగూడ నసత్యమునకు జంకుటయున్నదా? కలతలు బెట్టుటకుఁగల్ల—నవ్వులాటలకు నసత్యము—మోదమునకు బొంకు కానుకకు గల్ల—పొట్టకూటికి బొల్లు—మాటలలో మతకము—చూపులలో జెణుకు—మనసులోఁ దాటోటు—నడకలో నునుకు—జీవనమున జల్లి—ఇట్లు మన బ్రతుకులు దిగిపోయినవి—సత్యమునకున్నంత గౌరవము—సత్యములోనున్నంత సంతోషము—నిజములో నున్నంత నయము—మఱిదేనియందును లేదు. బొంకువారికి ప్రథమమున సంతోషమగుపడినను, తుదకు చెప్పరానికష్టమును, దుఃఖమును ననుభవింపవలసియుండును. సత్యముపలుక మొదటఁ గష్టమనిపించినను, గడపట శాశ్వతసుఖ మనుభవింపనగును. సత్యమే జయము. సత్యమే మానవునికి రక్షవంటిది. ఇందులకు నిదర్శనముగ నొక కథ గలదు.

పంజాబుదేశమున కుత్తరమునఁ గాశ్మీరమను స్వదేశ రాజ్యము గలదు. ఆంగ్లేయులు పంజాబును స్వాధీనముచేసి కొనకమునుపీరాజ్యమును రంజిత్‌సింగు పరిపాలించుచుండెను. ఆతని యనంతర మతని పుత్రుఁడు దులీప్‌సింగు ఇంగ్లీషువారికి యుద్ధపరిహారమునకై యొకటిన్నరకోటి రూప్యము నీయవలసి యుండుటచే గులాబ్‌సింగను నతనికిఁ గాశ్మీరమును విక్రయించ వలసినవాఁడాయెను. అప్పటినుండియు గులాబ్ వంశమువారే యీ రాజ్యమును బాలించుచున్నారు. కాశ్మీరము తూర్పు

ప్రపంచపు నందనవనము (paradise of the east) అని పిలువఁబడుచున్నది. ప్రకృతిసౌందర్యమంతయు నా దేశముననే మునుముందు పుట్టి తదుపరి యితర సీమలకుఁ గొంచెము కొంచెముగ వ్యాపించినట్లుండును. ఇచ్చట చలి మిక్కుటమును దుర్గమయమును నగుటచే జనులు మిగుల బలిష్ఠులుగను, కష్ట జీవనమునకు వెనుదీయనివారుగను నుందురు.

ఈ దేశము వివిధములగు నింపుగొలుపులతలకును, వింతవింతవన్నెల పుష్పములకును సుభరితములగు ఫలవృక్షములకును మిగులఁ బ్రసిద్ధి. నదులు విశేషముగ ప్రవహించుటచే నానావిధములగు తేలియాడుచుండు తోటలు (Floating gardens) గలవు. ఇచ్చటివారు గొప్ప గొప్ప కొయ్యలు, సముదాయముచే నొక తెప్ప గట్టి వానిపై మన్ను కొంచెముగ పఱచి దానిపై కూరగాయలతోటలనాటి నదులలో విడచెదరు. కొయ్యతో గట్టిన యా తెప్పలవలెఁ దోఁటలు తేలియాడుచుండును. వానిచుట్టుచుట్టు నదీతీరములనున్న పురములఁ జేరి యచ్చటి ప్రజలకు నప్పుడే కోసిన శాకములను విక్రయించుచుందురు. ఈ యద్భుతమును ప్రకృతిసౌందర్యములను జూచుటకై పాశ్చాత్యఖండవాసులుగూడ నెడతెగక వచ్చుచుందురు. కాశ్మీరమునకు ముఖ్యపట్టణము శ్రీనగరము. ఆపట్టణము శ్రీమహాభాగ్యచక్రవర్తియగు నశోకునిచేఁ గట్టబడియుండుటచే మిగుల పురాతనమగు పట్టణము. అందుఁ

పూర్వము శుభదత్తుఁడను నొక భాగ్యవంతుఁడుండెను. ఆతఁడు మిగుల సిరిగలవాఁడయ్యు లోభమునకు మాత్రము దాసుఁడయ్యెను. పాపమాతనివిధి.

శుభదత్తునికి సత్యవతి యను కుమార్తె గలదు. చిన్న నాఁటినుండియు నామెకు సత్యమన్న నెక్కుడు గౌరవము. మాణిక్యమని పేరుపెట్టిన కాకిరంగునానివలె, రామచంద్రుడని పేరు బెట్టుకొనిన పితృద్రోహినివలె, శాంతాకుమారి యని పేరు బెట్టుకొనిన కోపవతివలె, పన్నిద్దరు శెట్లాకు పేరు బెట్టుకొనిన మడ్డిమనుష్యునివలె గాక సత్యవతి యను పేరు శుభదత్తుని తనయకుఁ దగియుండెను. ఆమె యొక్క సత్యమునకు సాటిలేదు. అట్టి యామె సుగుణములకు దగినట్లు సౌందర్యముగూడ నుండుటచే నాపురమునందున్న ధనవంతు లందరు నామెను దమ కోడలినిగఁ జేసికొన నుబ్బిలినాడు చుండిరి.

ఆపురముననే యొక బీదవాఁడు నివసించు చుండెను. ఆతని పేరు రత్నయ్య. ఒకనాఁడతఁడు పొలమునుండి యింటికిఁ బోవుచుఁ గొన్ని వంట చెఱకుల నేరుకొని పోయెను. ఆతని భార్య యాకట్టెల నందుకొని క్రిందఁ బెట్టఁగనే యామోపులో నుండి యొక చిన్నపాము వెలికి వచ్చెను. ఆమె యాగాలి తిండిని జూచి యాహా! దేవుఁడెట్లు సర్పములకు బిట్టల నిచ్చు చున్నాఁడు గాని నాకియ్యఁడయెఁ గదా! యని చింతించు

[illegible] నా బాలోచనము; "అమ్మా చింతింపకుము. నీకు బిడ్డలు కలుగునట్లు నన్నేమి చేయుదుకొనుము. నేను హానిచేయ"నని మనస్సు సంతోషించునట్లు పలికె. అది విని రత్నయ్య భార్య మిక్కిలి సంతోషించినది యింతటి వింత లెందును గనుగొనము. నా [illegible] మన్నదే యుండెనో రహస్యము [illegible]యుండు [illegible] యని ఆవిసదారిని మిగుల మనస్సులో భోషించుచుండ నాపహగదారియుం [illegible] ఒకదినమా [illegible] రత్నయ్యను [illegible]! నా [illegible] నేను పెండ్లి చేసుకొననలయును. [illegible] నాకు వివాహము [illegible] ముమ్మ[illegible]. మీరు బోయి సత్యవతిని నాకిమ్మని [illegible]" నిరుమెను. రత్నయ్య యేమియుం దెలియని [illegible] బోయి "అయ్యా! మీ[illegible] నప్పరాజునకు వివాహము [illegible]" [illegible]. అందుల కతండు నవ్వి, [illegible]? [illegible] యేమి? కానిమ్ము. [illegible] "రత్నయ్యా! మాయింటి [illegible] గలుగునట్లు చేసిన [illegible]" నియెను. [illegible] బూ[illegible]గుచ్చినట్లు [illegible]. అప్పను రత్నయ్యతో, "అయ్యా!

అది యెంతటిపని ! నేను బంగుకొనుచోట నొకమాట యున్నది. దానిని విప్పిచేసి యందొక విధమగు పొడి గలదు. దానిని నీటిలో గలిపి కొన్ని మామిడి పుంకెల నాగృహములోనున్న వారిగృహము వెనుక బూడ్చి రమ్ము" అని వాక్రుచ్చెను! రత్నయ్యయు గుమారుని మాటయందు నమ్మకముంచి తాజెప్పినట్లుగ జేసెను. కడపటి విత్తును బూడ్చినంతలో నదివఱకు బూడ్చిన పుంకెలన్నియు జెట్లై బంగారు మామిడి కాయలతో నుండెను. రత్నయ్య యాశ్చర్యమున కంతులేదు. ఆసమయముననే సత్యవతి తండ్రి యచ్చటికి వచ్చి యాచిత్ర దృశ్యమును జూచుచు నిలువబడి పోయెను. అప్పుడు రత్నయ్య, "అయ్యా! మీరు చెప్పినట్లుగా జేసితిని. ఇంక నేమైన నభ్యంతరమున్నదా?" అని ప్రశ్నించెను. అందుల కాతడు "ఇంక మఱియొక పని బాకియున్నది. మాగృహ కుడ్యములను నేలయు సువర్ణమయముగు నేని మీకుమారుడు మాయల్లుడగుటకు సందేహము లేదు" అని బదులిడెను. రత్నయ్య యీరెండవ సందేశమునకు గుమారుడేమి పలుకునో యని సంశయించుచు నింటికి వచ్చి సర్పమునకు విషయము నంతయు నెఱింగించెను. అప్పుడా సర్పరి, తండ్రి యగు రత్నయ్యతో "అప్పా ఈయూరికి ఉత్తరమున నొక పుట్టగలదు. ఆపుట్టపై నొక చెట్టుగలదు. దాని కొమ్మలు కొన్ని దెచ్చి శుభదత్తునింటి గోడలను నేలను దానితో నూడ్చు" మని

చెప్పెను. సత్యవ్రతుఁడు తన కుమారుఁడు [illegible] చేయఁగా శుభ్రవస్త్రములు [illegible] మాయెను. ఆ భాగ్యవంతుఁడు తన గృహ[illegible]ము [illegible] తన సమయమునందు చే[illegible] [illegible] కుమారుని [illegible]యుఁ [illegible] సహాయముతో దూరమునకుఁ [illegible] బోయెనని [illegible] చెప్పెను. సత్య[illegible] "[illegible]! తాము [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] కాదా? లోకులు నిన్ను సత్యవాదియని [illegible]? మీరు సత్యమును [illegible] నేనా [illegible]" యనెను. [illegible] చేయు [illegible] యని [illegible] యూరని [illegible] పలుచు [illegible] త్రాచును [illegible]. ఆ [illegible]మును జూచి [illegible] భార్యయు మిగుల భీతిజెందిరి. [illegible] బొవురు [illegible] దుస్థితికిఁ దానే కారణముగ [illegible] శుభ్ర[illegible]!

సత్యవాది మాత్రము [illegible] నేలాటి దుఃఖమును భయమును లేక [illegible] సత్యవాక్య పరిపాలనార్థమై తన శరీరమును

అప్పుడే యా సర్పము ఒక సుందరుఁడగు మానవుఁడుగ మారెను.

లెక్కసేయక యాపాము నెదుట నిలిచెను. అప్పుడే యాసర్పమొక సుందరుఁడగు మానవుఁడుగ మారెను. సత్యవతి సంతోషమునకు మేరయే లేదు. ఇంతకొక క్షణమునకు మునుపు పాముగానున్న నాయందగాఁడు సత్యవతిని జూచి మిగుల సం

తోషించి ఓ! కన్యకా! నీ జనకుని సత్య నిరతినుండి దొలఁ
గింపఁబూనిన నీ త్యాగము బహు శ్లాఘనీయము. నేను
పూర్వము పురుషపు (Peshawar) రాజకుమారుఁడను. ఒక నాఁ
డొక మునిపుంగవుని త్రోవ నవ్వులాటకొరకు కల్ల చెప్పి నం
దుకు నాతఁడు నాపైఁ గోపముఁజేసి తొమ్మిది సంవత్స
రములు నజారా నీ సర్పరూపమున నుండవలెననియు సత్యవతి
యను సత్యసంధురాలి దర్శనమువలన నీరూపు పోవుననియు
శాపమిచ్చెను. ఆమునీంద్రుని వాక్య ప్రకారము నీ దర్శనముచే
నా నిజరూపము బొందగలిగెను. నిన్నుఁ దప్పక వివాహమాడె
దను గాని యిపు డట్టిదాని కిష్ట ప్రకారము నవవర్షములు
పూర్తియగునంతవరకు మూఁడునెలలు తక్కువగ నున్నది. మరల
నా సర్పరూపము ధరించెదనని చెప్పి తన పాముతోలువంక
జూచుచుండగాని వారిద్దరును మాటలాడుచున్నప్పుడు సత్యవతి తల్లి
తన కొమార్తెయున్నచోటికి వచ్చి సంతసముతో మురిసి మరల నతఁడు
పాము రూపు నెత్తునేమోయని యచ్చటఁ బడియున్న పాము
కుబుస మగ్నికిఁ దెలియకుండ నెత్తుకొనిపోయి కాల్చి యుండు
టచే నచ్చటనది యగపడలేదు. అప్పుడా రాజకుమారుఁడు
జరిగినదానికిఁ జింతించి యొక పావురపు రూపు నెత్తుకొని
యాకసమున కెగిరిపోయెను. సత్యవతి యతఁడట్లు తన్ను విడిచి పరు
గిడి సంతాపముతో నేడ్చుచుఁ దలిదండ్రులకుఁ గూడఁ జెప్పకుండ
నా గువ్వ పోయిన దిక్కునకుఁ బరుగెత్తుకొని పోయెను. ఆమె

యట్లెన్నిమైళ్ళు పరుగెత్తెనో యామెకే తెలియదు. అట్లు పోవుచుండఁ దోవ యందొక యందగత్తె యామె కగపడి యామెను నిలిపి యట్లు వ్యసనముఁ జెందుచు గుట్టలనక, రాలనక, చెట్లనక, పుట్టలనక పరుగెత్తు చుండుటకుఁ గారణమడిగి యామె చరిత్రమును విని మిగుల నాశ్చర్యమొంది "అమ్మా! నీ సత్యమునకు మిగుల నానంద మొందితిని. మూఁడు దినములవరకీ చెట్టుక్రిందనే యుండుము. మూఁడవదినము సాయంకాలమునకు నీ భర్తయగు యా పావురపు వేసదారి యీ వృక్షపు గొమ్మపై వ్రాలును. అప్పుడు నీవీ యిసుక నాకపోతముపైఁ జల్లుము, నీభర్త యెప్పటియట్ల నిజ రూపమును బొందును. నేనీ వనదేవతనని యిసుకనిచ్చి యామె యదృశ్యయయ్యెను.

ఆ వనదేవత చెప్పినయట్లు సత్యవతి యాకలి దప్పులకోర్చి; చలిని సహించి యా వృక్షము నొద్దనే యుండెను. మూఁడవదినము సాయంకాలమున నొక పావురము యెగిరివచ్చి యా చెట్టుకొమ్మపైఁ గూర్చుండెను. ఆసమయమును గుర్తించి సత్యవతి వనదేవతను మనమునందుఁ బ్రార్థించి యిసుకను పారావతముపైఁ జల్లగనే చెట్టుపైనుండి రాజకుమారుఁడు పక్షిరూపము వదలి క్రిందికి దిగివచ్చెను.

అప్పటి యా దంపతుల యానందము మేరయే లేదు. పురుషపురపు యువరాజు సత్యవతితోఁ గూడఁ దన రాజ

ధానికిఁ బోయి మామను వివాహ మాడి శుభ్రదత్తుని కా శుభవర్తమానము చెప్పి పంపెను. చూచితిరే సత్యమున కెంత శక్తి యున్నదో! మఱియొక మాట చెన్నయ్యను నతని భార్యను రాజపుత్రుఁడు మఱువక విశేష ధనమును బంపెను. ఆ ధనముతో వారు జీవితమంతయు సుఖముగఁ గడపఁ గలిగిరి.

ఆశ

క॥ కరచరణాద్యవయవములు
సరి ముడిగెన్ వళులు మొగము ♦ పై నిండారన్
శిరి వెల్లఁ బెల్లఁ బాఱెను
దరిమాలిన తృష్ణ యొకఁడె ♦ తరుణతఁ బూనెన్॥

ఆశ యంతములేనిది. జగత్తు సంతయు నొక త్రుటిలో మ్రింగి వేయవలయు ననునట్లు వచ్చిన మేఘము దానుదాను బలుచ నగుచున్నది. పర్వతరాజ మనఁబడు హిమాద్రిసైతము పోను పోను సన్నగిలుచున్నది. ప్రళయమువలెఁ జూపట్టు భూనభోంతరాళమునఁ దన జ్వాలలచే నొక్కటిగఁ జేయు భూతాపము క్షణక్షణమునకు క్షీణించుచున్నది. మింటికిని మంటికిని బ్రహ్మాండదీపమువలె వెలుంగు భానుని తేజము దినదినము గతించను గతించను సన్నవాఱుచున్నది, కాని మానవుని చిన్న హృదయమునఁ బుట్టు తృష్ణ మాత్రము తఱుఁగుటలేదు.

మానవుఁడును శతవృద్ధుఁ డగుచుండినను, ఆతనిలోఁ జనించు నాస మాత్రము యౌవనావస్థయందే యున్నది. అది శరీరముతోడ ముదుసలి దగుటలేదు. ఎన్ని యున్నను దనకు లేని వస్తువే యానంద మొడఁగూర్చునది యని మనుజుఁడు భావించును. నిమిష నిమిషమునకు మార్పుఁ గోరని నరుఁడు లేఁడు. లక్షాధిపతికి లకారము కకారముగా లేదని లంపట పుత్త్రులు గలవానికి నాఁడు బిడ్డలు గలుగలేదని యంగలార్పు.

ఆకలిగొన్నవానికి తినుటకు వస్తువులు లేవని వెత. డబ్బు గలవానికి భోగము చేయ బెడద. సంతతిగలవానికి ఖైదుచవి నాశేసి ఫోర్తు. విద్యావానికి గౌరవము లేదని కష్టి. కళ్యాణము చేసినవానికి ఆడుది కుదురైనది కాదని చింతన. రాజ్యము గలిగిన రాజునకు మారు రాజ్యము గావలెనని చింతన. ఇట్లు చింత లేనివాడు ఒక్కడును యీ భూమి మానవులలో మన కన్నులతో మచ్చుకైనా గనలేము.

ఆశయనునది ఉల్లంఘనకొనట్టి మానవుడు తన కన్న కొంచెము సంపదగలవానిని చూచి మత్సరము గలిగి దుండగములు చేయ బూనును. తన యొద్దనున్న కొలది గాంతకు మరింత హెచ్చుగునును. జీవనమున యధేచ్ఛగా నంతయు నున్నను తాను లోభము హెచ్చుచునే యుండును. ధనము హెచ్చినకొలది ఆశ హెచ్చును, ఆ ధనమునకు బీదసాదలకు సాహాయ్యమొనరించుట తాను తిని యనుభవించుటయు, లేక దానధర్మములు చేయుటకొఱకు నానాటికి ఎక్కువ చేయుటకు నానా పట్లు బడిన రీతినే కష్టము లను నానా పట్లుబడి ప్రకాశించవలెననియు ఆశలు పెంచుకొందురు.

ధనవంతులను ధనవంతుని గూర్చి యెంతటివారలైనను బొంకునో నాటుటకొప్పక, వానిని కోరుకొలది నిచ్చుచుందురు. బీద వాని యొక్క సంతానవంతుడైనను మెలియుట కొక్కని వాని కుక్కవలె చేసికొని వెలుగ జేయుచుందురు. ఈ హాస్యమును మనము ఈ సమయమున తెలిసికొనుచున్నను వైద్య వేచ్చ ప్రయోగము నడచుకొనుట లేదు! సరిగదా! ఆశకధీనులై.

తాను జేయక విడువని యకార్యమొక్కటియు లేదు. హంస తూలికా తల్పంబులఁ బవ్వళించు వారును, నట్టి నేలపై నిద్రించు వారును, శ్రీయుతులును, గూలివాండ్రును, గుణవంతులును, గుణహీనులును, నంత్యకాలమున నొక పడకపైఁ బవ్వళింపఁ బోవుట నిక్కువమని తెలిసికూడఁ దాను శ్రీమంతుఁడగుటచే నెన్నో తలతిక్క పనులను జేయుచు సంతృప్తి యనుమాట నెఱుఁగకున్నాఁడు. ఇందుల కుదాహరణముగ నొక చిన్న కథ గలదు.

వింధ్యపర్వతము మొదలు కన్యాకుమారి వఱకుఁ గల దక్షిణ హిందూ దేశమునకు దక్కనని పేరు గలదు. అందు ప్రవహించు చుండు నదులలో నెల్ల గోదావరి మిగులఁ బెద్దది. అయ్యది పడమటి కనుమలలోఁ బుట్టి తూర్పుగాఁ బాఱి సముద్రమునఁ గలియుచున్నది. గోదావరి సస్య సమృద్ధికి నాధారభూత యగుటచేతను, జన పోషకురాలను వగుటచేతను అప్రాంత్యమువారు "గోదావరి తల్లి" యని బిలుచుట కూడఁ గలదు. ఈనది శ్రీనాసికాత్ర్యంబకను చోట పుట్టుచున్నది. ఇచ్చట కిరువదిమైళ్ళ దూరమున నాశిక యను దివ్యక్షేత్రము గలదు. ఆపట్టణమును ప్రతి వత్సరము వేలకు వేలు యాత్రికులు దర్శించుట వాడుక.

నాసికయందు బాహు, సుబాహు, దీర్ఘబాహులను ముగ్గు రన్నదమ్ము లుండిరి. వారు బీదవారైయ్యు మిగుల సుగుణాత్ములనియుఁ, గనికరము గలవారనియు జను లనుకొను

చుందురు. వారి కొక మామిడిచెట్టు గలదు. ఆ వృక్షము ఫలభరితమైనప్పుడు ముగ్గురును వంతుప్రకార మొక్కరొక్కరుగఁ గావలిగాయుచుండిరి.

ఆ సహోదరుల యౌదార్యబుద్ధిని బరీక్షింప వలెనని యొక ఋషి యా చెట్టును సమీపించెను. ఆ సమయమున పెద్దవాఁడగు బాహుఁడు కావలిగాయుచుండెను. ఆ ఋషి యాతనిఁ జూచి అయ్యా! నేను మిక్కిలి యాఁకలిచేఁ బఱిం చుచుంటిని నాకుఁ గొన్ని పండ్లు నిచ్చిన నీ పేరు చెప్పుకొని కడుపు నింపుకొనెదనని విన్నవించెను. బాహుఁడా ఋషి వారిని జూచి నమస్కరించి చెట్టునందున్న తన వంతు ఫలము లన్నిటిని గోసియిచ్చి "అయ్యా! నా భాగమునకు రావలసిన పండ్లన్నియుఁ గోసియిచ్చితిని. దీనిని దాము దిని కొన్ని, కొన్నిటి నాహారముగ నుపయోగించుకొని కొన్ని పండ్లను విక్రయించి దానికి వలయు వస్త్రములఁ దీసికొనుఁ" డని వినయముతోఁ బల్కెను. ఋషీశ్వరుఁడు వాని ధర్మ గుణమునకు మిక్కిలి సంతసించెను.

మరలఁ గొంతసేపటికి రెండవవాఁడు తనవంతు మేరకుఁ గాపుగాయుటకు వచ్చి యన్న నింటికిఁ బంపివైచెను. తన సహోదరుని ప్రార్థించి ఫలములఁగొనిపోయిన ఋషియే మిగుల సుబాహుని కడ కేతెంచి మొదట నాతని యన్న నడిగిన ప్రకార మాతనినిఁగూడ నపేక్షించెను. సుబాహుఁడు తనవంతు ఫలములు నన్నిటిని గోసి "మునీంద్రా తామిఁగు

టయు మేము లేవనుటయో! అక్కప్పకిని గానేరము. ఎన్నియో పాపంబులఁజేసి యీ బీద జన్మమెత్తినారము, ధనధాన్యాది విషయంబులయందు మాకాదరములేకుండుట మా నాశనమునకుఁ గారణమగును గావున నీ ఫలములన్నిటిని దాము గైకొని మమ్మాశీర్వదింపుఁడని" మహర్షికి విన్నవించెను.

ఆ తాపసోత్తముఁ డాతని గుణంబుల కాశ్చర్యమంది మూఁడవ వాఁడగు దీర్ఘబాహువు కొసటికిఁ గాయు మన్నప్పు డతనిని దగ్గఱి తాను మిగుల నాసక్తిగొన్న వానినిగని కరుణించుచుఁ గొన్ని ఫలములు నొసఁగెను.

దీర్ఘబాహువు తన యన్నలవలెఁ బుట్టలో మిగిలియున్న భాగపు పండ్లన్నిటినిఁగోసి యాభక్తుని ముందుంచి "ఓ సాధుపుంగవా! మిమ్ము సంతృప్తునిగఁ జేయుటకుఁ ధనము నాయొద్ద లేనందులకై చింతించుచున్నాఁడను. ఈ ఫలములైనను గొనిపొండని" భయభక్తులతో నాక్రందించెను.

ఆమఱునాఁటి దినమున ఋషీశ్వరుఁడు బాహు, సుబాహు దీర్ఘబాహుల గృహమునకుఁ బోయి వారినందఱను జూచి "బిడ్డలారా! మీ దయాళుత్వమునకు నేనెంతయు నానందించితిని. నా వెంటరండు, మీకోరినవరముఁ బ్రసాదింతు"నని చెప్పి వారిని దోడ్కొని యటవీ మార్గముఁ బట్టెను. వారట్లు కొన్ని క్రోసుల దూరము పోవఁగ నచ్చట నొక కొండకాలువ మిక్కిలి వేగముగఁ బ్రవహించుచుండెను. అచ్చట నాముని పెద్దవాఁడగు బాహునిఁజూచి "అనఘా! నీవు కోరిన వరము

నిశ్చలభక్తి పూర్వకముగ నున్నాఁడను, ఏదే నొకటి గోరికొను" మని చెప్పెను. అందుల కొనఁడా సెలయేటివంకఁ దిరిగి నేనీ దేశమునందు మునుపు మొత్తికొనిన నాపాత్రలోని జలము పాల గా మారునట్లు ప్రసాదింపుమని వేఁడుకొన, సన్మునీశ్వరుండట్లే యగుఁగాక యని చెప్పి మిగిలిన నిర్జలఁ దోడ్కొని కొన్ని మైళ్ళదూరము పోయెను. అప్పటివారొక గొప్పమైదానమున లెక్కలేని యడవి పావురములు గుంపులు గుంపులుగ నాహా రము నేఱకొని తినుచుండుటఁ జూచిరి. రెండవవాఁడగు సుబా హువుఁ దానిని సంగ్రహించూచి "యీ పావురము లన్నియు గొప్పవిగనున్న చేయుఁ" డని కోరె నాతఁడును "నీయిష్టప్రకా రము జరుగుఁగాక; నీవు గోరినది యంబును మేఁపుకొనుచు గొప్ప భాగ్యవంతుఁడవు గమ్మని దీవించి మూఁడవ వాని వైపు సంతోషముగ యాత్రనుగూర్చి నడచెను.

కొంతదూరము పోయిన యనంతరము దీర్ఘబాహువుఁ జూచి "నీ కోరికనుఁ దెలుపు" మని యడిగెను. దీర్ఘ బాహువు వినయముతో నిలిచి నమస్కరించుచు "మాపాలిటి కల్ప వృక్ష మాగనా సంతసించితివా! మాయన్నలవలె నాకుఁ గోరికలు లేవు. కోరినయట్టి సామీప్యము నాకు రాను చెడిపోవచ్చును. అం దువలన నీకు నావలన నెట్టి సాహాయ్యము నేఁ జేయలేక పోయిన చిన్నవాఁడుగా నుండుము. కావున మహాత్మా! నేను పని చేయుచుండుము, దినములకు సదా నాయందుఁ దయ, సర్వేశ్వరుని స్మరించుచుండుట గాక కోరికల గలుగు నుద్దేశమొకటి దప్ప నాకు

గావలసిన దేదియు లేనందున బదులిడెను.

అంత నా ముని దీర్ఘబాహుని సుగుణములకు నచ్చెరువువడి చిఱునవ్వు నవ్వుచు "వత్సా! నీ బుద్ధియే నిన్ను గొప్పవానిని జేయగలదు నా వెంటరమ్ము" అని యతఁడు గాంధార సమీప రాజ్యమున నున్న యొక రాజునొద్దకు వానిని దీసికొనిపోయి రాజు కుమార్తెను తన వెంటనున్న దీర్ఘబాహున కిచ్చి పెండ్లి జేసిన బాగుండునని తన యభిప్రాయ మాతనికి నెఱుక పఱచెను.

ఆ పుడమిఱేనికి నొక్కతె కుమార్తె గలదు. ఆమె సుందర గుణములను విని యనేకమంది యువరాజులామెను వివాహ మాడ వచ్చియుండిరి. ఆ భూపాలునకు ముని వెంట వచ్చి యుండు బీద యువకునికి తన కుమార్తెనిచ్చుట కిష్టములేదు. అయిన నా తాపసిమాట త్రోసి పుచ్చజాలక వచ్చిన మువ్వుర నొకచోట గూర్చుండబెట్టి తన కుమార్తెం బిలువనంపి యామె కెవరిపై ప్రీతియో దెలుపుమని యడిగెను.

వచ్చినవారలలో నొకఁడు బట్టతలగల వృద్ధ భూపాలుఁడగుటచేతను, మఱియొకఁడు కాయ్యబారిన కొక్కిరాయఁడగుటచేతను, వారి నా రాకుమార్తె వివాహమాడ నొల్లక మూఁడవవాఁడగు నిఱుపేద యువకునే తనకు పెండ్లి సేయుమని తండ్రిని గోరెను. కాని యా యేలికకు తన కుమార్తెనట్టి దరిద్ర నారాయణున కిచ్చుట కష్టపడమి నేమి చెప్పుటకును దోఁచక యోజించుచుండెను. అతని యుద్దేశమెఱింగిన ముని శ్రేష్ఠుఁడు రాజుతో "అయ్యా! యెందులకీ శంకలు? నేనొక యుక్తి చెప్పెద

నట్లు చేయుఁడు. నేఁడు మూఁడరఁటిచెట్లను నాఁటి యొక్కొక్క-దానిపై నొక్కొక్కని పేరు వ్రాసెదము. ఱేపటి యుదయమున కెవని యరఁటి ఫలించునో వారికి వివాహ మొనర్తుమని చెప్పెను. అందఱు నాతఁడు సరియన నట్లొనర్చిరి.

“ఆ రాజు సంతసించి కొక యీ దేవదాసునకుఁ దన కూఁతునిచ్చి వివాహము చేయించి యిష్టపురమునఁ దగిన యరణ మిచ్చి పంపివైచెను”

మఱుదినమున నా యడబారి మహిమచే దీర్ఘబాహు నేరుం డిన కదళీ వృక్షము ఫలించి యుండెను. తాఁ జేయునది లేక యా నీచవానికిని దన హారము నిచ్చి వివాహము చేయించి యిరువురకుఁ దగిన యనుమతి నిచ్చి పంపివేసెను.

ఋషియు వారిద్దఱి కన్యమును నాఁటి వృత్తాంతముఁ జూచి నేను మఱల వచ్చునంతవఱకు నిందు నివసించుచుండుఁడని యెచ్చటికో పోయెను.

దీర్ఘబాహుఁడు “నన్ను మునీంద్రుఁడు పవిత్రప్రదేశమున నివసింపుమని యనుజ్ఞ యిచ్చుటందులకు? సర్వేశ్వరుని నిశ్చింతగ ధ్యానించుచుండవచ్చుననియా? అట్లుగాని పరోప కారమునకంతగ వీలయ్యెడిదికాదు! అట్టియెడ నా మేలుకోరియే నన్నిందు వసింపుమని సెలవిచ్చియుండును. కుబుద్ధివగు నేను నా కది యెట్లు తెలియఁగలదు? ఇందే యుండెదను. పరోప కారము దైవచింతనము మానవునకు ముఖ్యధర్మములు. వానిని వీలగునంతవరకు నొనర్చువాఁడే మనుష్యశ్రేష్ఠుఁడు” అని యోచించి తనజీవితము నహింసాకరమగు మార్గమునఁ గడప నిశ్చయించెను.

ఆ నూతన దంపతులు కాయగసరులఁ దినుచు [illegible] డులఁ బొడిచేసి రొట్టెలు చేసికొని యడవిగడ్డల నమునఁ బెట్టి పొట్టవోసికొనుచుఁ దమకున్నదానితోఁ సంతృప్తహృదయు లగుచుండిరి.

పెద్దవాఁడగు బాహుఁడు తాను నదిలో ముంచిన పాత్రలోని

జలము పాలుగ మారుచుండుటచే నాక్షీరము నమ్మి విశేష ద్రవ్యమార్జించి యా సెలయేటి సామీప్యమున సౌధ మొకటి యేర్పఱచుకొని సేవకులు తన కనుసన్నల మెలఁగుచుండ సుఖముగా గాలము గడుపుచుండెను. రెండవవాఁడగు సుబాహుఁడు తన సమీపమునందు సదృశ్యమైయుండు యానేక గోవుల నమ్మి వచ్చెడు ధనమునంతయు వేశ్యకొసఁగుచు నొక మేడఁ గట్టించి రెండవ కుబేరునంతవాఁడనని యెంచుకొనెను.

వారి యవసానదినములందు పదివత్సరము లెప్పుడో దాటిపోయినయట్లు వారెఱుఁగరైరి. ఒకనాఁడు వారికంత సమృద్ధ్యైశ్వర్యము లిచ్చిన తాపసోత్తముఁడు బిచ్చగాని వేసమును ధరించి పెద్దవాఁడగు బాహుని సమీపించెను. అతని కప్పుడు ధనమున్న పిమ్మట నాలోచనయే లేదు. బలిసిన బసవన్నవలె మెడ పొగరెక్కినవాఁడయి యటు నిటు సంచారుచేయుచుండెను. భిక్షుకుఁ డతనిఁ జూచి, "మహారాజా! నేను నిఱుపేదను, దాహబాధ తాళలేకున్నాఁడను, ఒక గిన్నెఁడు పాలను దయచేయుము నీ మేలెన్నఁడును మఱువను" అనియెను. అతఁ డట్లు యాచింపఁగనే బాహుఁడు మిక్కిలి కోపోద్రిక్తమానసుండై కన్నులెఱ్ఱజేసి "ఏమేమీ? తాపసుఁడా! నీకు దాహమునకుఁ బాలుగాక నీరము సరిపడదా, వచ్చినవారికెల్ల నొక్కొక్క గిన్నెఁడు పాల నిచ్చుచుండిన నేనును నీవలె భిక్షాపాత్రఁ బట్టవలసినదేగదా! పొమ్ము, ఇచ్చట నొక నిమిషముకూడ నిలువకుము, నీకుఁ బాలుగాదు పాషాణముపోసినట్లుండు" మని యా బికారిని

భయపెట్టుచు మెడఁబట్టి త్రోయుటకు సమీపించెను. అప్పుడా యాచకవేషధారి యగు ఋషి తన నిజరూపమును జూపి, "నాయనా! నీవు బీదగనుండునపుడే నీకు మంచి గుణము లుండెను. ఇప్పు డవి నశించినవి. భాగ్యముచేరుకొలఁదిని భగవద్భక్తుఁడగుటకు మాఱుగఁ నీకు లోభబుద్ధి పట్టుపడెఁగదా! లోభము నిన్ను తన సేవకునిగఁజేసికొనినది! నీవీ స్థితియందితరులకు సహాయకారివి గాఁజాలవు గావున నీవు మునుపటి వలెనుండు" మనియెను. అతని నోటినుండి మాట వెడలినదే యాలస్యముగ నచ్చటనున్న సౌధములు, ధనరాసులు మొదలగునవన్నియు మాయమయ్యె.

బాహుఁడు మరల నెంత చిన్న పాత్రతో ముంచినను నదీజల మెప్పటియట్లజలముగనేయుండెను. అతడు తన యహంకారమునకు మిగుల నొచ్చుకొనెను.

రెండవవాఁ డగు సుబాహువు తన యన్నకు దీసిపోక మితిమీఱిన ధనముచే మిగుల గర్వించియుండెను. ఋషీశ్వరుఁడాతనిని గూడఁ బరీక్షింప నెంచి యొక పేదబాపని వేషమున నతనిం జేరి సవినయమున "ఓ! ప్రభూ! నే నొక బీదబాపఁడను. నా కేవురు పుత్త్రులు గలరు. వారి కగు దినవెచ్చము లేక మిగుల బాధపడుచున్నాఁడను. మీ రీ నిర్భాగ్యునిపైఁ గనికర ముంచి యొక యావును దాన మిచ్చితిరేని దానివలననే మందరము మీ పుణ్యమా యని బ్రతుకఁగల" మని

ప్రార్థించెను. సుబాహు వా మాటలను విని తోఁకఁ ద్రొక్కిన త్రాచువలె బుస్సుమని మండిపడుచు, “ఔరా! నీ ధైర్యము! నీ కొక యావు గావలయునా! నీబోటి నీచుల కిచ్చుటకే నే నిచ్చట పసులనంత పెట్టుకొంటి ననుకొంటివా? ఉండుము. నీకు తగు బుద్ధి చెప్పెద” నని లోనికిఁ బోయి యొక చేతి కఱ్ఱను దీసికొని యా యర్థిని గొట్టుటకు వచ్చుచుండెను. అప్పు డా ఋషి తన నిజస్వరూపం బగపఱచి, “నాయనా! ఉండు ముండుము. మరలఁ గొట్టెదవుగాని! నీ గర్వరోగమునకు మం దిచ్చెద. నీ వీ భాగ్యమువలనఁ జెడిపోవుచుంటివి కావున మునుపటివలె బీదవు గ” మ్మనిన తత్క్షణ మచ్చట నున్న గోవు లన్నియుఁ బావురము లయిపోయె. అచ్చట నుండిన మేడ లన్నియు మాయమయ్యెను.

ఇఁక మూఁడవవాఁ డగు దీర్ఘబాహుఁ డెట్టి స్థితిలో నున్నాఁడో చూచెదఁగాక యని యా యతి యొక గ్రుడ్డివాని వేషమున నతనిని సమీపించెను.

దీర్ఘబాహుఁడును నాతని భార్యయు నాఁటిదినమున నెచ్చటనుఁ గావలసినన్ని గడ్డలు దొరకమిచే ఇంటనున్న కొలది గడ్డల నుడుకఁబెట్టి యప్పుడే తినుటకుఁ గూర్చొనుచుండిరి. అప్పు డా యంధుడు వారిని సమీపించి, “అయ్యా! నాకుఁ జాల నాఁకలి యగుచున్నది తినుట కేదేని పెట్టుఁ” డని ప్రార్థించె.

ఆ దంపతు లిద్దఱు నా ద్రగుడ్డివాని యవస్థకు మిగులఁ జింతించి తమకు లేకున్న మాన్నెనని యూయుదళీసి పండ్ర ముల నాతని కిచ్చిరి. అతఁడు వారి దాతృత్వమునకు మెచ్చి తన నిజరూపము నెఱిఁగించి వారికి విశేష సంపదలు గలుగు నట్లు దీవించెను. అతని మాట ప్రకారము వారి కప్పుడే గొప్ప మేడలును, ధనరాసులును, సేవకబృందము నేర్పడెను. గుణము లకుఁ దగిన ఫలితముల వారు పొందిరి.

పరోపకారము *fine story*

తే. ద్యుమణి పద్మాకరంబుల ♦ విరియఁ జేయుఁ
కుముదములఁ జంద్రుఁ డలరించు ♦ సత్కృతముగాఁ
యర్థింపఁడా గాని జల మిచ్చు ♦ వారిధరుఁడు
సజ్జనులు పరహితార్థ ♦ స్వభావచరితులు.

పరోపకారము మిగుల శ్రేష్ఠమగు నియమములలో నొకటి యని మన పెద్దలు పలుమారులు జెప్పుచుండగ వినియున్నారము. కాని యట్టి పరోపకారచింతనము గలవారు కొద్దిగ నున్నటులయు మనము గాంచుచున్నారము గదా! మాటలెన్ని చేసి యాడుట సులభముగాని, యా మాటల ననుసరించి నడచుకొనుట మిగుల గష్టము. నాయనా! పొగచుట్టలు బీడీలను త్రాగబోకుము నీ పొగసైన ఊపిరితిత్తుల భాగము చెడిపోవునని బోధించు పెద్దలే, కట్టలు కట్టలుగఁ జుట్టలు బీడీలఁ గాల్చుచుండుటలేదా! వారికి బోధించుట సులభసాధ్యమయ్యెనే గాని వారు చెప్పినట్లు నడచుకొనుచున్నారో లేదో గమనించుచున్నారా? ఇయ్యదియే గొప్ప గొప్ప ప్రవక్తలకును సాధారణ జనులకును గల భేదము. శ్రీరామచంద్రుఁడు, బుద్ధుఁడు, క్రీస్తు, మహమ్మదు మొదలగు మహాత్ములు తామే విషయమును గూర్చి జనులకు బోధించుచుండిరో యా ప్రకారమే వారును నడచుకొని జనుల కాదర్శప్రాయు

లగుచుండిరి. కావునసనే వారు చచ్చినను జీవించియున్న వారి పగిది భావించి వారి యపూర్వ జీవితచరిత్రముల మిక్కిలి మక్కువతోఁ బఠించుచున్నారము.

"పరోపకారార్థ మిదం శరీర" మని పీఠరచ్చలపై నెక్కి ముందునకు వెనుకకు సాఁగి యూఁగి చేతులు పట్టిపట్టి తలలు త్రిప్పి త్రిప్పి గొంతు సచుపోవునట్లు బొబ్బలు వెట్టివెట్టి యుపన్య సించువారి నెందఱిని జూచుచుండుటలేదు! వారట్లుపన్యసించి గృహంబునకుఁ బోయి చేయున దేమి? వి స్తరిముందుఁ గూర్చుండి గట్టుమని త్రేన్చుచు "అయ్యా! మూఁడు దినంబుల నుండి పిడికెఁడన్నము లేక మాఁడుచున్నాను. పట్టెఁడోగిర మీ నా దౌర్భాగ్యపుజోలెయందుఁ బడవేయుము తండ్రీ!" అను శబ్దము విని నంతనే, ప్రపంచము మునిఁగిపోయినట్లు తన యిల్లంతయు దోఁచుపోయినట్లు నగర్చుచు గృహకవాటము చెంత కుక్షిబాధచేఁ దపించుచు నిస్సత్తువచే గడగడ వణంకు చున్న యా దిక్కులేని భిక్షుకునికిఁ బట్టెఁడన్నము పెట్టుటకు మాఱు బండెఁడు బండమాటలచే, బైటకు గెంటుటకు వెను దీయఁడుగదా! నాయనలారా! యిట్టిదేనా యాత్త డిదివఱకు వ్యవహరించిన పరోపకారపారీణాత! వృక్షములు సహితము మలమల మాడ్చివేయు నెండలలో కదలక మెదలక నిలిచి త్రోవయందు వేడిమి తాళఁజాలక పోవుచుండు ప్రయాణికుల నాహ్వానించి చల్లని నీడ నిచ్చుచుండుట పరోపకారము

గాదా! దీనంపు జూపులతోఁ జూచుచున్న తన కన్నబిడ్డను విడిచి పులిసిన గడితిని త్రాగనిడిన తన యజమానునికిఁ దృప్తిగఁ దియ్యని క్షీరంబు లొసఁగు గోవు తనకుఁ గలిగిన దాని నిచ్చుటకు వెనుదీసినదా! ఇట్లెన్ని యేని దృష్టాంతము లీయవచ్చును. పరోపకార మనుట మృగములలోనే పుట్టి నప్పుడు మనుష్యులయెడ నింకెట్లేర్పడి యుండవలెను! ఇందు లకు తార్కాణముగ నొక కథ గలదు.

పవిత్రభారతభూమికి వన్నెదెచ్చు ప్రకృతిసిద్ధమగువానిలో గంగానది యొక్కటి. అందు స్నానమాచరించువారి పాప ములు నశించునని గట్టినమ్మకమా సేతుహిమాచల పర్యంతము గల హిందువులకుఁ గలదు. అందువలననే శతవృద్ధులుగూడ నోర్మితో ననేక యోజనంబులు ప్రయాణంబొనరించి యానదీ స్రోతంబుల మునుంగుచుందురు. సాధారణ నదీజలములకును గంగాజలమునకును చాల భేదంబుగలదు. గంగానదిలోని నీరు వేలుగనుంచినఁ జాల కాలమువఱకుఁ జెడక పరిశుభ్రముగ నుండగలదు. మిగిలిన నదులలోని నీరు మూఁడునాలుగోజులలోప లనే చెడిపోవుట కారంభించును. అట్టి పవిత్రజలముగల గంగా నది కుత్తరమున ననేక సారవంతములగు ప్రదేశములుగలవు. అందు కోసలదేశ మొక్కటి. అచ్చట పచ్చనిపచ్చిక బయ ళ్లును, సొంపుగనుండు చెట్లువులును, నందనములను వనములును బెక్కులుగలవు. పరంజ్యోతియను సరస్సు కోసలదేశముననున్న

సరస్సులలో మిగుల గొప్పది. ఆ సరస్సునకు నలుగెలఁ బచ్చిక బయళ్లయందు జింక లనేకములు నివసించుచుండెను. వాని నన్నిటిని సుధర్ముఁడను జింక పాలించుచుండెను. సుధర్ముఁడు తన గుంపులోని మేటిహరిణములకన్న మిగుల బలిష్ఠుఁడు. అట్లు బలము గలిగియుండియు బలహీనములగు వేఱొక్క నెవ్వ రును హింసించి యెఱుఁగఁడు.

ఒకనాఁడా హరిణరాజము పర్వతారణ్యములఁ విచ్చల విడిగ సంచరింపఁ దోడి పిల్లమేకములతోఁ బయలుదేఱెను. పిల్లలగు లేళ్లు ముద్దుముద్దుగ నెగురుచుఁ దల్లులు తమ వెనుక వచ్చుచున్నవో లేవో తెలిసికొనుట కప్పుడప్పుడు వెనుదిరిగి చూచికొని వానియొద్దకు మరలఁ బరువెత్తుచుఁబోవుచుండెను. వానితల్లులు తమ బిడ్డల ముచ్చటలఁ జూచి సంతోసించు చుండెను. నిండుగర్భము ధరించిన జింకలు కొన్ని పరుగెత్త లేక మెల్లమెల్లనఁ దమ భర్తలవెంటఁ బ్రయాణము సాగించు చుండెను. ఇట్లా యుక్తిసమూహము కొంతదూరంబు నడచి యొక సెలయేటి సమీపముననున్న మఱ్ఱిచెట్టునీడ విశ్రమించెను. సుధర్ముఁడు మాత్ర మట్టి విశ్రాంతిఁగోరక తనగుంపున కేదియు శత్రువులవలన నపాయమురాకుండఁ గాపాడ నలు దిక్కులఁ గాచుచుండెను.

అట్టి సమయమున నొక వేఁటకాఁడు దూరముననుండియే యా జింకలగుంపుఁజూచి ఆహా! నేఁడుగదా! సుదినము.

నేను పుట్టినప్పటినుండియు నింతటి లేళ్ళమందను జూడనైతిని. ఆ మందను బట్టించి మా రాజుకొసగితినేని నాకు మంచి బహుమానము దొరకగలదు! మిగిలిన జింకలను బట్టిన మా రాజబంధువుల కాహారమగును. అయినను నే నొక్కడను నన్నిటిని బట్టుట కష్టము గావున మా ప్రభువగు చంద్రసేను నకు చెప్పి సెలవుచొని వచ్చెదనని యనుకొనుచు నచ్చోటి నుండి యా మృగయుండు పట్టణము దిక్కు పయనమయ్యెను.

మరుసటి దినమున చంద్రసేనుడు వేటకానిచే ప్రేరేపింపబడి యా యరణ్యమునకు బయలువెడలెను. అతని వెంట బంధు మిత్రులు హయంబులనెక్కి వచ్చిరి. మృగయులు బల్లెములు బాణములు, ఖడ్గములు, వలలు, ఉరులు, మొదలగు నాయుధములతో డప్పులు, ఘంటాలు, ఝాంకా, మృదంగములు మొదలగు వాద్యంబులతోఁ బయనమయిరి.

నాగరికులు నా వటవృక్ష సమీపమునకు వచ్చి సరియగు మార్గముల నేర్పఱచుకొని యచ్చటికి రాఁబోవు మృగములకుఁ దమయునికి తెలియకుండు లాగున నిశ్శబ్దముగఁ గూర్చుండి యుండిరి.

వారట్లు గూర్చుండి యెంతకాలమో కాలేదు. సుధర్మ సహితముగ నా జింకల గుంపప్పటి యట్లే మఱ్ఱిచెట్టు నీడను విశ్రమించుటకు వచ్చెను. జింకలన్నియు నానందపరవశములై విహరించుచుండినను నాయకుడగు సుధర్ముడు మాత్రము

మిగుల నేర్పరితో నలుదిక్కులు తనతలను పైకెత్తి చూచి కొంత పరివారము తమ్ముఁ జుట్టు ముట్టడించి యుండుట కనుగొనెను.

పాపము! సుధర్ముఁ డిప్పుడేమి చేయఁగలఁడు? తన ప్రాణమును గూర్చి యంతగా భయపడుచుండుట లేదు. అట్టి చింతయా ముద్దుమొఖమునఁ గనఁబడుటలేదు. ప్రాణభీతిఁ జెంది సఖుల తన విశాల చంచల నేత్రములు లేమాత్రము సాక్ష్యమిచ్చుటలేదు. ఏదియో కొంతసేపు యోచించి మరల నలు పార్శ్వములఁ గలయఁ జూచెను. ఎంత జూచినను రక్షణోపాయము దోఁపదయ్యెను. తానును మఱికొన్ని బలిష్ఠములగు జింకలును నెదుట నిక్కిలి వేగముగ ప్రవహించుచుండు సెలయేటిని దాఁటి ప్రాణములు రక్షించుకొనఁ గలవుగాని, చిఱుత ప్రాయపు లేళ్ళకు దిక్కెవరు? ముదుసలి మృగముల గతియేమి? నాలుకొనిన హరిణములు బ్రదుకెట్లు? ఈ విషయము లన్నియు సుగుణాత్ముఁడగు సుధర్ముని హృదయమును గలచివైచెను. తన ప్రాణముఁ గాపాడుకొనుట కన్న నితర ప్రాణులఁ గాపాడుటయే ధర్మమని తలఁచెను. ఉన్నటు లుండి తన సమూహము మధ్యభాగమునఁ జొచ్చి యొక వింత సైఁగచేసెను. ఆసైఁగ కర్థము దెలిసినట్లు మిగిలిన జింక లన్నియు లేచి నిశ్శబ్దముగ నిలిచి తమ ముందు బోవుచున్న యజమానుని వెన్నంటెను. సుధర్ముఁడుఁ వడివడిగ నన్నిటికి

న్నముందుగఁ బరువెత్తుచుఁ బోయి తన యెదుటనున్న కొండ కాలువ మధ్యగల దిమికి యందు స్థిరముగ నిలిచి వెనుదిరిగి తనదిక్కు వచ్చుచున్న లేళ్ళ సమూహమునుఁ జూచి మరల నేదియో యొక విధమగు సైగచేసెను. యజమానుని సైఁగ ననుసరించి యొక్కొక్కలేడియు నీవలగట్టునుండి సుధర్ముని మీఁదికిని నచ్చటనుండి యావలి గట్టునకును ననాయాసముగ దిమికి నిరపాయ స్థితినిఁ బొందుచుండెను, గాని సుధర్ముని స్థితిమాత్రము చాలఁ గష్టముగ నుండెను. ఒక్కొక్క జింక తన మూపుపై వేగముగ దుమికినపుడు వాని సన్నని గిట్టలు కత్తిపోటువలెఁ దన శరీరమునుఁ గ్రుచ్చుకొని మిగుల బాధిం చుచుఁ బైనున్న చర్మము కండరముల సహితము చీలుకొని పోవుచుండెను. అంతటి బాధ గలుగుచుండిన నొకరిప్రాణము రక్షింపఁ దన ప్రాణ ముపయోగ పడుచున్నదని యా పావన చరిత్రునగు మృగము బాధకు వెనుదీయక యెప్పటివలె స్థిర చిత్తమున నిలువఁబడి యుండెను.

మందలోని మెకములన్నియు సెలయేటి నవలీలగ దాఁటఁ దమ నాయకుని నొక శిలవలె జేసుకొని మిక్కిలి సులువుగ యాయురుపడిఁగాలువనుదాఁటి యవ్వలిగట్టుఁ జేరఁగల్గెను. సుధర్ముని వీఁపుపై ననంఖ్యాకములగు నాలేళ్ళవాఁడిగొరిజల సంఘటనముచే నెముకవఱకు జీలుకొనిపోయెను. మానవుని కావంతగాయముండి దానిపై గోరంత నలుసు పడిన క్షణము

నసే దూరమునసున్న వైద్యుండా నని శూనపిని యొగ్గి ప్రతియాము గలిగినదో యని పరుగెత్తుచుఅకు బొబ్బలిడుచుండగా ! [illegible] దెక్కలుత్రో [illegible] గాయముదెమ్మనో [illegible] వాని కాళ్ళు పడిన స్థ [illegible] గలిగియుండునో [illegible] నగునా ! అక్కడ గాయ మొకటి [illegible] వ్యాపించుచుండ, [illegible] ములోని రక్తముచే [illegible] వాని కాళ్ళు [illegible] చుండెను సుధర్ముండు వానిని యిట్లు [illegible].

గాయము గొప్పది కానందున నెత్తురు [illegible] నుండి ప్రవించుచుండెను. సుధర్ముండు రక్తహీనుడై నిక గొన్ని నిముషములకన్న నెక్కువగ తన ప్రాణములు నిలువ వని గ్రహించెను. నిలుచుటకు గూడ తనకు సామర్థ్యము గలుగ కుండుటలేదు. అట్టి తరుణమునగూడ నాతని యాలోచన తనను దరిగి చూచెను. వ్యాధిపీడితయయి కృశించియున్న యొక యౌవనవతి మాత్రముండెను. అయ్యది తనకు [illegible] తన ప్రాణ ముల శత్రువు బాధనుండి రక్షింపుమని [illegible] దాని ముఖమే చాటుచుండెను. దానిపేరు మాలతి. సుధర్ముండు గడ గడ వడంకుచు మాలతినిజూచి మాలతీ ! [illegible] నీవు [illegible] సన్నాథారముగ జేసికొని [illegible]. [illegible] కాలము జీవింపలేను. స్థిరపడుమని [illegible]. ప్రాణము పోనున్న సమయమునగూడ మఱియొక ప్రాణిని రక్షించి చచ్చుటయే మేలనియూసారంగము భావించెనుగదా ! ఆహా !

ఓ మాతులా!.........నేనింక చాలకాలము జీవించలేను త్యాగపడుమని చెప్పెను.

సర్వోపకారివగు నా మిత్రుడెగదా! సుధర్ముండను పేరు వారందఱా సత్రిగట్టగా జేసి మహాత్ముని తృప్తి పొరుటలిసి సంతసించి గట్టిగ కత్రిప్రయా సమయమున నీవి వెంటన నా శరీరబాధ మిక్కుటముగుటం జేసి ప్రాణం

బులువిడిచె.

జింకలసమూహము గుణముల ప్రోవగు తమ నాయకుఁడు తమ్ము విడిచి దివిజేరుటచేఁ గన్నుల నీరువెట్టుకొని మిగుల వగఁజెందెను.

ఈచిత్రమునంతయుఁ జెట్లు మఱుఁగుననుండి చూచుచున్న చంద్రసేనుఁడా సారంగసార్వభౌముని గుణములఁ కచ్చెరువంది మానవుఁడయ్యుఁ దానింతటి పరోపకారముచేయలేకపోవుటయే గాక నోరులేని యమాయికంబులగు మృగములఁ జంపవచ్చి నందులకై మిగుల లజ్జించి వేఁట తమకంబునిఁకఁ దరికి రానీయనని ప్రతినవట్టెను.

ముఖస్తుతి కూడదు.

క॥ ఆత్మస్తుతి పరనిందయు
నాత్మహానమునకు సమము ♦ లగుఁగావున నీ
వాత్మస్తుతి గావింపకు
మాత్మ గుణత గోరనేల ♦ యమలగుణమణీ.

ఉన్నమాట చెప్పిన నందూరు నచ్చిరాదు, కలిగినమాట చెప్పినకంఠములోఁ బొడిచినట్లను సామెత నిక్కువము. ప్రపంచ మంతయుఁ బొగడికలోనున్నది. పొగడుచుండినఁ జాలును. మానవుని పొట్టలోనికిఁ బాయసము దిగ విడిచినంత సంతస మనుభవించును. ఏది యకార్య మొనరించుచున్న మనుష్యుని గానంత కూడ వెట్టితనమని అంతరంగతో మనసని సరి. ఆతఁడు ముష్టి యుద్ధమునకో, అర్ధచంద్ర ప్రయోగమునకో, నాలుక తీట యారఁగునట్లు మాటల పోరునకో సిద్ధపడును.

పిల్లి మూతివంటి చంద్రుఁ డనిపించుకొన వలెనని తహతహ. కూటికి లేని కూళ కుబేరుఁ డనిపించుకొనవలెనని కక్కుర్తి. పల్లి పిన్నల పిసినిగొట్టు ధర్మాత్ముఁ డనిపించుకొనవలెనని తహతహ; సంజాముఖపు సన్నయ్య మన్మథుఁ డనిపించుకొన వలెనని యటము; మహిష గుణపు మొద్దయ్యకు నాణెగాఁడని పించుకొనవలెనని నానసాస. లేని గుణములచేఁ గీర్తింపఁబడ వలెనని ప్రతి మనుజుఁడు ప్రాకులాడుచున్నాఁడు గాని నైజ

గుణ మెట్టిదో కనుఁగొని సరిదిద్దుకొను బుద్ధిలేదు.

ప్రభూ! "తాము చతుస్సముద్ర ముద్రిత రాజ్యము నంతయు నేలు ప్రభువులు!" అని నాలుగక్షరములు భూపాలు నొకనినంటి మేని అతఁడుబ్బి తబ్బిబ్బులై వానికి నొక సూకల సంచి నిచ్చుటకు సిద్ధపడుచున్నాఁడు గాని నిజముగ నాల్గెల్లలు గలిగిన యే పాలెమునకునైనను దాను పాలకుఁడా యని గమనించుటలేదు. తన్నట్లు పొగడినవాఁడు తానొక లాభము పొందుటకై తన్నట్లు పొగడి నాశనము చేయుచున్నాఁడనుట దెలియలేఁదుగదా!

నాయనా! నీకీర్తి దిగంత విశ్రాంతమని యొకని సనినంతనే ఇఁకఁ జెప్పవలయునా, ఓహో అతని కన్నులే యొకట్లపై చూపుగాని సత్యముగ తానట్టి కీర్తి వచ్చుటకేమి చేసితినని యనుకొను చున్నాఁడా!

తండ్రీ? నీకన్న నాకెవరు, నీవు దానకర్ణుఁడవు. నేను దరిద్రనారాయణుఁడను. దేవుఁడు మనల నిద్దఱనిట్లు జతకూర్చినాడు. నీవులేకున్న నా జీవితమును, నేను లేకున్న నీకీర్తియు నెగడఁజాలవని యొకఁడనఁగనే! అందెంత సత్యమున్నదో! తమకట్టి దృఢమగు సంబంధ మేమైన నున్నదోయని విచారింపక యే వానికి దోచి పెట్టుటయే యీ కాలపు నడవడి. ఎవఁడేని నాయనా! నీ యందీ తప్పులున్నవి; వానిని బోనడుచు కొనుము; అయ్యది మిగుల శ్రేయస్కరమని సంతనే వాఁడు

మనమీాపి ప్రేమలేక యూరక నిందించుచున్నాఁడని వానినిఁ జూచి మండిపడెదమా !

పొగడువారెట్టివారు? వారలెందుల కట్లు తనలో లేనివి గూడఁ గల్పించి చెప్పుచున్నారో తెలిసికొనువాఁడు సూక్ష్మబుద్ధిగలవాఁడు. నైజ గుణములను గూర్చిగాని, స్వాభావికముగఁ దోఁచినదిగాని యున్నదున్నట్లు స్తోత్రము చేయక చెప్పువారల యుద్దేశమును గనుఁగొనువాఁడు ధన్యాత్ముఁడు. అట్లు యోచింపఁజేసి తుదకు చింతింపవలసి యుండును. ఇందులకొక కథగలదు.

హిందూదేశమున కామరూప (Assam) మను దేశము గలదు. ఆదేశమునకు దక్షిణము కొండలమయమగుటచే నచ్చటి కంతగ రాకపోకలులేవు. అచ్చట చిరపూంజి అను నొక గ్రామము గలదు. ఆ పురమునఁ బ్రపంచమున మఱియెచ్చటను బడని విశేష వర్షము పడుచుండును. కావున నాపరిసరవాసు లందఱు తమ గృహములకుఁ జుట్టును నాల్గయిదు ప్రాకారములఁ గట్టుకొని వసింతురు. ఇట్లు గట్టుకొనుటవలనఁ జలిని నాపవసగునని వారి యుద్దేశము. ఆదేశము విశేషపర్వత ప్రదేశమగుటచే చిరపూంజికూడఁ గొండలలోనే కట్టఁబడినది. ఇంచుమించుగఁ జూపరులకు గృహము లొకదానిపై నొకటి నిర్మించినట్లగపడును. ఆ దేశమునుపాలించు ప్రభుని పేరు పరాంకుశుఁడు. ఆతనికి సుకేశిని, కృష్ణకేశిని, స్వర్ణకేశిని యనుముగ్గురు

కుమార్తెలుండిరి. వారియందతనికి నెక్కువ ప్రేమ.

ఒకనాఁడా రాజు తన కుమార్తెలను సంబోధించి "అమ్మలారా! మీరు నన్నెట్లు ప్రేమించుచున్నారు? అని యప్పుడు నడిగెను. అందులకు జ్యేష్ఠపుత్రియగు సుకేశిని "తండ్రీ! నీకన్న నాకు ప్రేమింపఁదగువారెవరు? మిమ్ము బంగారుకన్న నెక్కుడు ప్రేమింతును" అనియెను. ద్వితీయకుమార్తెయగు కృష్ణకేశిని తండ్రిని జూచి "జనకా! మిమ్ములనెట్లు ప్రేమింతునో నాకుఁ జెప్పుటకు మాటలు చాలకున్నవి. నా రత్నహారము కన్న మిక్కుటముగ మిమ్ముఁ బ్రేమింతు" నని వాక్రుచ్చెను.

కనిష్ఠతనయయగు స్వర్ణకేశిని "నాయనా! తండ్రి నెట్లు ప్రేమింపవలెనో యట్లు ప్రేమించుచుంటిని. మిమ్ము నుప్పు కన్న నెక్కుడుగ ప్రేమించుచుంటిని" అనియెను. ఆమె తండ్రి కూఁతులందు విశేష లక్షణము నాటుకొనుచుండుటచే నామె యిట్లు వచించెను.

మూఁడవ కుమార్తె మాటలు వినినదే రాజునకు నెక్కుడు కోపమువచ్చెను. "ఏమేమీ! నీవు నన్నుప్పుకన్న నెక్కుడుగ ప్రేమింతువా? నేనంత స్వల్పమగు వస్తువుగ, నీకంటికగపడు చుంటినా, కానిమ్ము నీకు తండ్రిని బిడ్డ లెట్లు ప్రేమింపవలెనో నేర్చుకొనునట్లు చేసెద" నని యొక సేవకుని బిలిచి యీ స్వర్ణకేశిని నరణ్యమధ్యమున విడిచిరమ్మని యాగ్రహమునఁ బల్కెను.

సేవకుఁడు చేయునదిలేక తాని యాజ్ఞానుసారము నాబోఁటి నడవికిఁ బిలుచుకొనిపోయి తృప్తిలేనట్టి నృపుని రాజ్యకాంక్ష వలె, నెడతెగని పసినారిసంపాదనపుటూహవలెను, విశాలములగు కొమ్మలుగలిగి యూడలబలముచే నెంతయో దూరముగ వ్యాపించియుండు నొక వటవృక్షముక్రింద నామెను విడచి వెనుకకు మరలెను.

స్వర్ణకేశిని యొంటిగా నడవియందుఁ జిక్కుటచే "యథార్థ నాది బహుజనవినోద" యనుట నాయెడ సార్థకమయ్యెఁగదా, ఇంతటికిని నాతండ్రి కేనొనరించిన తప్పెయ్యది? పూర్వజన్మ కర్మ మనుభవింపక తప్పించుకొనుట సులభము కాదుగదా యని పరిపరివిధములఁ జింతించుచుండె.

మధ్యాహ్నమగుడు సమీప రాజ్యపాలకుఁడగు నొక భూపాలుఁడు తన గుఱ్ఱముపై స్వారిచేయుచు నామార్గమున వచ్చి యామఱ్ఱిక్రింద వనదేవతవలెఁ గూర్చుండి యున్న యా సాధ్వినిఁ జూచి యామె వృత్తపూర్వోత్తరంబులఁ దెలిసికొన నామెను బలుకరించెను. స్వర్ణకేశిని తన వృత్తాంతం బంతయుఁ బూసగ్రుచ్చిన ట్లాతని కెఱుకపఱచెను. ఆ నృపుఁడు మిగుల మంచివాఁడగుటచే నామె దీనచరిత్రకు మిక్కిలిగ నొచ్చుకొని ఆకన్నియ సౌందర్యసౌశీల్యములుఁ గల దగుటచే నామెనుఁ దన రాజ్యమునకుఁ బిలుచుకొనిపోయి వివాహ మాడెను. మానవుఁ డొకటి తలచిన మాధవుఁడు మఱొకటి

"ఆతని ప్రయత్నములు నిష్ఫలములగుటచే నామాటను నేను నిలుపుకొనలేకపోయి నిరాశను బొందితిను."

గెలుచునని రతి స్వర్ణకేశిని తన జనకుని రాజ్యము మొదలగు దిక్కు-
లేని భిక్షుకురాలుగాక దేవేరి యగుట ఆశ్చర్యముగదా!

పరాంకుశుండు మిగుల వృద్ధుడగుచుండుటచే తన ముద్దు బిడ్డలగు సుకేశిని, కృష్ణకేశినుల నిరువురు రాకుమారులకు వివాహము చేయించి వారికి ధనకనకవస్తువాహనంబు లొసంగి యత్తగారింటికి బంపివేసెను.

కొన్నిదినములకు పరాంకుశుండు శత్రురాజులచే నోడింపం బడి తన రాజ్యమునుండి వెడలఁగొట్టఁబడియె. కావునఁ బరాంకుశప్రభువు పన్నిద్దరు నమ్మికగల బంటులఁ దనవెంట దోడ్కొని పెద్దకుమార్తెయగు సుకేశిని నగరు చేరెను.

ఆమె తండ్రిని మిగుల నాదరించి అతని కెట్టి లోపము లేకుండులాగునఁ గొన్ని దినములు గడపెను. ఒకనాఁడామె యతనిని సమీపించి, తండ్రీ! మీకిచ్చట నేలోపమును లేదు గదా! అట్టియెడ పన్నిద్దరు తనతోఁ గూడ నున్న సేవకులతో మీకు నిమిత్తమేమి? వారికి నందముగ ఖర్చగుటయే గాని వేఱే యేమి లాభము గలదా, మీకు మీ సేవకులే యుండక తప్ప దని భావించెదరు పక్షమున వారి సంఖ్యను తగ్గింపుఁడు. మీ శ్రేయము కోరి నే నింతగఁ జెప్పుచుంటి ననియె. అందులకు ముసలిరాజునకు మిక్కిలి కోపము వచ్చెను గాని దాని నడఁచు కొని "కానిమ్ము. ఈ విషయమున యోచన చేసెదనని బదులు చెప్పెను గాని తన బంటుల నెవరిని గాని తన కొలువు నుండి తొలఁగింపలేదు.

సుకేశిని తన మాట తండ్రి త్రోసిపుచ్చెనని మిగులఁ గోపించి అతని సేవకులపై నెక్కువగ విసువు చెందుచు వేళకు

సరియగు నాహారమును తండ్రికి బంపక తాను తిన్నని తనకుం
జెన్నిమాఱులుగు చెప్పి పంపినను నాకుం జాల పని యున్నవి,
ముసలివాని నూహారు విని నూరకయుండుటకన్న మాకేమి యితర
కార్యములు లేవా యని యూరకుండిన ముఖమును, నుడివిచు
కొని చెప్పి పంపుచుండెను.

పరాంకుశుండు, తన కుమారుని సాహసమునకును బలుగాఱు
కలంగి నెక్కువ ప్రేమింతుమని కల్లబొల్లి మాటలచేతను తేలించి
నందులకును, రాజుగా నుండిన తనకుం దుదకుం గొందఱు
సేవకులు బెట్టుకొనుటకుం గూడ శక్తి చాలకుండుటకును మిగుల
దుఃఖించి కొండవకూతురుగు కృష్ణకేశిని గృహంబునకుం
పయనం బయ్యెను.

ఆ వృద్ధరాజును హవేలి ముందునకు బోయి తన తండ్రి
వచ్చినాండని చెప్పుమని లోనికి నొక సేవకునిచే జెప్పి
పంపెను. అప్పుడు కృష్ణకేశిని తన మగనితో సంభాషించు
చుండెను. తండ్రిరాక ఆమె వినియు విననట్లు నటించుచు నొక
గంట తాళి జనకు నెదుర్కొన వచ్చి యాతని లోనికి గొని
పోయెను.

మఱుదినమున నామె తండ్రినిజేరి, "అప్పా! నీవు వృద్ధుండ
వయితివి! నీకీ సేవకబృందమేల? కావలసిన మాసేవకులే
మిమ్ముం జూడంగలరు. అట్లు మీరు వారిని బంపివేయుటకు
వీలుగాదేని మీరు బ్రతుకునుపాయము మఱొచ్చోటనైనం
జూచుకొనవలసి యుండు"నని యెను. పరాంకుశుండు కోపము

పట్టణములకు నిరాశ్రయ్యముగ బలికిన కూతుం జూచి! యేమం
టివి నేను నాప్రబుద్ధతను జూపుతెరనులసి యుండుననియా?
కానిమ్ము నిన్నులనపెంచి పెద్దగ జేసినందులకు నన్ననవలసిన
మాటలన్నియు నంటివి. ఓ ఘాతుకురాలా! నేనిక నాకు నిమిషమైన
నీయునికి గడుపనని యుద్ర్యాగముతో వెడలెను. పాపము మొదలే
వృద్ధుడు. అందున్న దుఃఖము దానికి తోడయెను. అన్నిట మరి
గాము నూడుతనగు కోపభారము మోయజాలక నాభోలు
దేహమునందంతయు గడగడ వణకించుచుండెను. ఈ విశాల
ప్రపంచమున నా రాజుగ ప్రతికిన సమస్తమునకు కంతయన్న మే
లేదా! యనియు నీ దుఃఖములన్నిటను జూడగ గతించిన తన
భార్యదే పుణ్యవతి యనియుం దలచి బావురుమని బాలకుని
వలెనేడ్వ దొడంగెను. అతని తెల్లని గడ్డము కన్నీటి
ధారలచే తడిసిపోయెను. ఆదృశ్యమును జూచి కంట నడి
నెట్టిన సేవకు ఘోరకృత్యము నందుం జేరారాయె.

సుచరిత్రని సేవకు లాతని నోదార్పం గలిగిరి. రాజును సేవ
కులును పొరుగురాజ్యము దారిని బోవుచు నారాజ్యపు ముఖ్య
పట్టణములోనికిం జొచ్చిరి. స్వర్ణకేశిని తన మేడపై వెంట్రుకల
నార్పుకొనుచు నా వచ్చెడి గుంపునందు దన తండ్రియుండుట
జూచి మిగుల వేగముగ క్రిందికి దిగి తండ్రియొద్దకుం బరు
గెత్తి యాతని పాదములపై వ్రాలి ఆతండట్లు భికారియై
వచ్చుటకుం గారణము దెలియక మిగుల విలపించెను. పరాం
కుశుండా మె తన కనిష్ఠ కుమారియని దెలిసి తానామెకుం

జేసిన కీడును మనసునకుఁ దెచ్చుకొని మిగుల వాపోయెను. స్వర్ణకేశిని జనకుని నతని పరివారమును లోనికి మిక్కిలి గౌరవముగఁ దోడ్కొని పోయి వారికిఁ గావలసిన విషయములం దెట్టిలోటు లేక నిర్వహించుచుండెను.

ఇట్లొక సంవత్సరము గడచినఁ దరువాత నామె భర్తనుఁ బ్రార్థించి యొక గొప్ప సైన్యమును గూర్చుకొని తన తండ్రి రాజ్యమును పరిపాలించుచుండిన శత్రువు నోడించి తన జనకునకు మరల రాజ్యము నప్పగించి యతఁడు కడు వృద్ధుడగుటచే రాజ్యభారము నిర్వహింపఁజాలడని తనకుమారు నచ్చటఁ బ్రతినిధిగనిల్పి తండ్రి సెలవుపొంది తనరాజ్యమునకు మరలెను.

వృద్ధ రాజసేవకులలో నొకడు మాత్రము బంగారు ప్రేమ ప్రభుని బురదలోని కీడ్చినది. రత్నహారపు రాణింపు రాజును రక్కసివలె రొప్పినది. లవణ ప్రేమపు లేమ చేసి కష్టములఁ దుడిచి వైచినదని అప్పుడప్పుడు పలుకుచుండెడివాఁడు.

మూర్ఖత

కన్యపే భూషితుండయి ♦ బాల సుమన్నఁ
దాంపిర సర్జింపనుత్సాహమొ ♦ మగ్జనుండు
చాపమాలికకు భూషిత ♦ ససుస్త
కలయిన మన్నగము ప్రియం ♦ కలుగాదె.

దున్న యీనినదనఁ దూడనుఁ గట్టుమనువారు కొందఱుం గలరు. వారికి దున్నపోతెచ్చట్టైన యీనునా యను యోచన లేదు. కావుననే పెక్కుడుగ్రనన కరణ్యాయ కూడుచలయనినఁ గొంతరోగములకు గనుక్కొయమంటనుకోనవలయునా! దీని కంతయుఁ గారణము మూర్ఖతయే.

కొందఱు పెద్దలు చెప్పినటులఁ జేయవలయు ననెదరు. అట్లు చేయుట మంచిదే కాని పెద్దలు చెప్పిన యేయే విషయము నేయే వేళలలోఁ జేసిన సరిపోవునో చూడవలయునా లేదా! వారు చెప్పినది సిద్ధాంతమని యొక్క సూత్రమునే యన్నిటికిఁ బ్రయోగించి యా కార్యము ఫలింపకున్నఁ బెద్దలనుట యొకటే కాని వారు గ్రద్దలకన్న బీడని నిందించువాడు సుద్ద మొద్దేగదా! పెద్దలనుభవపూర్వకముగఁ గొన్ని నియమము లేర్పఱచిరి. అట్లని "ఆలస్యమమృతంవిషమ్మను" నార్యోక్తి మనస్సునకుఁ దెచ్చుకొని, యొకడో యొక ముక్కు

మొగిమోఱుంగినట్లు మనలంజూచు కొందఱను కాల్చిన బూడిద, ఇది మొక్క మాహాత్మ్యము? స్వాముల్మహాన్నారనగనే యేమాత్ర మాలస్యమునను విషతుల్యమని పెద్దలు సెలవిరి గావున వెంటనే మన కొందఱు బుద్ధిహీను ప్రీతి గాంచుటగా! లేక ఎట్టి విషయములందునా మాయాపూరితము చేయుదురా యని యోచించుడు! ఇది యుక్తమో మీరే కనుగొనుడు.

నిదానమే మహాదానమని గొప్పవారు చెప్పుట వినని కాలుచున్న కొంపయొక ఉండును. నిదానమే ప్రధానమని మందు మన్న కష్టాలు నష్ట దుఃఖములు కలుగునా! ఇందులో నిదానము యొక్క విలువలను పరీ మనగలము చేయుటకు వ్యము, పంశ్రీ యని దయాళించుడు నిదానమే ధనముని గట్టిగా మిటకరించారని మూర్ఖులు బుద్ధిహీనులు అతని తెలుసా! "తొందరించి చేయునట్టి ప్రతికార్యమును గాలినక్షు చెప్పిన కొందియములు వినిని సత్యాసత్యములుగా తెలియలేని దో మట్టించవచ్చునా! అట్లు విపరీతముగా నడచువారిని మనము చూచి పిచ్చివారని మనము లోపమని అనుచున్నాముగదా!

ప్రపంచమున నిట్టి తెలివి లేని పనులు చేయువారనేకులు గలరు. దీనికి మూర్ఖత్వమే కారణము. వారికెన్ని నీతియం జెప్పినను దెలిసికొనక తమకన్న దెలిసినవారు లేరని భ్రమ పడి యొకరు చెప్పుట మనము వినుటయా యని కష్టముల పా లగుదురు. ఒకటే మాట, వారు పట్టినదే పట్టు, వారాడి

సదే మాట, వారు చెప్పినదే వేదము, వా రికిలించినదే ఇక లిపి, వారిమాటయే మాట-ఊహకూ జానికిని తిరుగులేదు-సర్పరినా-తగ్గింపులేదు-హెచ్చులేదు. భయంకర విషానల మునుగును గ్రక్కు కోడెత్రాచు కాటునకు మందున్నది. భయానక వ్యాఘ్రమహాసికి మందున్నది. సదా స్వర్ణ మం త్రమును జపించుచుండు లోభియాశకు మందున్నది-గాని మూర్ఖుని యవివేకిని బాగుచేయుటకు బ్రహ్మ యయినను గనుకొంటి యొక మందును సృష్టింపజాలకపోయె! అట్టి మూర్ఖ బుద్ధి వదలుకొనుట మిగుల శ్రేయస్కరము లేకున్న వారికి బ్రతికినన్నిదినములును కష్టములే, తుదకు బ్రాణముగూడ నశింపజేయును యుండునుట మీరీ క్రింద నుదహరించి యుండు కథ వలన గనుగొనగలరు.

భరత ఖండమున పూర్వమునుండియు రాజపుత్ర స్థానము చాల గొప్ప కెక్కినది. అందు వీరులగు రాజపుత్రులు వసిం చుచుండుటచే నా రాజ్యమునకు రాజపుత్రస్థానమని పేరువచ్చెను. ఇప్పుడు నదియందంది స్వతంత్ర ప్రభులచే పరిపాలింపఁబడు చున్నది. ఆరావళి పర్వతములును శిల్ప కళానైపుణ్యముఁ జూపు గుహాలుగల ఆబూ పర్వతములును యమునా నది కుప నదియగు, చంబలును, లూనియను, నదులును, తారను సరస్సులును పై దేశమునఁగలవు.

రాజపుత్ర స్థానమున దక్షిణమున మారారను గొప్ప

పట్టణముగలదు. అందు వర్తకము చేయువారు సముద్రముమీఁదనో లొట్టియల మీఁదనో తమ సరకులను, వారికిని వాని వాహనములకును గొంత నీళ్లు వఱకుఁ గావలసిన యాహారము సిరములను మృగములపై నెక్కించుకొని పలుమాఱు దేశములలోనున్న ముల్తాను నగరమునకుఁ బోయి వ్యాపారము చేసికొనుటగలదు మార్వారు నుండి ముల్తానునకుఁ బోవలయునన్నఁ దారెడారిని దాఁటవలయును. అందు ప్రయాణము చేయుట మిగులఁ గష్టము. ఆప్రదేశ మెంత వేడిమి యెక్కువయు నగ్నము తక్కువయునగు మెట్టప్రాంతము నై శాల్యమును నిసుక బయలు. అచ్చట చెట్లు చేమలు గాని, గడ్డి, నీరుగాని దొరకుట దుర్లభము. కావునఁ బ్రయాణికులు తమ వెంట నీరుగూడ దీసికొని పోవలసిన వారగుదురు.

మార్వారుపట్టణమున జయసింహ విజయసింహులను సిద్ధ అన్నదమ్ములు గలరు. జయసింహుఁడు జ్యేష్ఠుఁడయ్యు మూర్ఖ శిఖామణులలోఁ జేర్పవలసినవాఁడే. విజయసింహుఁడు జయ సింహునికన్న చిన్నవాఁడే గాని బుద్ధియందు మాత్రము తన అన్నకన్న మిన్న. వారిద్దఱు విశేష భాగ్యవంతులు. గావున నితరులవలెఁ దాము వ్యాపారము చేయవలయునని సంకల్పించుకొనిరి.

ఒకనాఁడు తమ్ముఁడగు విజయసింహుఁడు జయసింహుని జూచి, "అన్నా! మన మనుకొనినటు లిరువది వృషభము

లందులకుఁ దగు సరకులను సిద్ధము చేయించితిని. నీవు కొలఁది సేవకుల సహాయముతో నెడారిని దాఁటి ముల్తానును జేరి కొనుము. నేను రెండుమాసములలోపల ముల్తాను జేరెదను. ఎడారి ప్రయాణమునకు నీవు క్రొత్తవాఁడవు. జాగరూకుఁడవై యుండవలయుఁ జుమీ!" అని సోదరప్రేమ ముట్టిపడ వినయమునఁ జెప్పెను. జయసింహుఁడు పకపక నగుచు "పిల్ల గ్రుడ్డు నెక్కిరించినట్టులు నాకా నీవు హెచ్చరిక కఱపుట. నీవు దెలివి గలిగి పయనము సాగించినఁ జాలులే" యనియెను.

అనుకొనిన మేరకు జయసింహు డిరువది వృషభముల నిరువది సేవకులను బిలుచుకొని యెద్దులపై సరకులను నీటి కుండలను బెట్టించుకొని ప్రయాణ మాయెను. అతఁ డా యెడారిలో పదిదినములకు వందమైళ్లు పోగలైను. ఏప్రక్క జూచినను సీటిజాడయే నగపడుటలేదు. ఎండయూ మాడ్చివైచుచున్నది. అట్టి సమయమున నొక భూతము మనుష్యరూపము దాల్చి తడి బట్టల ధరించి కొన్ని తామరపుష్పముల చేత నిడుకొని వీరి కెదురుగ వచ్చెను. జయసింహు డాతని జూచి "తా మెచ్చట నుండి వచ్చుచున్నారు? మీ రిప్పుడే నీట మునిఁగి వచ్చిన ట్లున్నది. అంతటి జలాశయ మీ యెడారియం దెచ్చట నున్నదో తెలియఁ జెప్పుఁడు. మా యెద్దులును సేవకులును పలుదినములనుండి స్నానమును శుద్ధజలమును లేక మిగులఁ

“భూతము మనుష్య రూపము దాల్చి ప్రతిఘట్టుల ధరించి కొన్న నాణెము పుష్పముల చెడ విడుకొని కీరి కానుకగ వచ్చెను.”

జపించుచున్నారు. ఈకుండలలోని నీరెంత వేడిమికి గ్రాగినదియుఁ బ్రాంతదియు నగుటచేఁ ద్రావఁజాలకున్నార”ని వచించె.

అందులకా మానవవేషధారి యగు పిశాచము నవ్వుచు "అయ్యా! ఇచ్చటికిఁ బడమటగ మూఁడుమైళ్ల దూరము పోయితిరేని యచ్చట నొక విశాలమగు పల్లపుఁ బ్రదేశము గలదు. ఆ పల్లపుస్థలము నొక రమ్యమగు కొలను గలదు. నే నచ్చట నీరు ద్రావి పుష్పములఁ గోసికొని గట్టుపైఁ బవ్వ ళించి యుండ విపరీతముగ వర్షము గురిసినది గావున నా బట్ట లన్నియుఁ దడిసిపోయినవి. మీ రచ్చటికిఁ బోయితిరేని సుఖ ముగ విశ్రాంతి దీసికొనవచ్చును. మీయెద్దులపైన నీటికడవలు గూడఁ బెట్టియున్నారు. ఆభారముచే నా యెద్దులు మోయ లేక కష్టపడుచున్నవి. ఆనీటి నిచ్చటఁ గుమ్మరించిన నానికిని దేలిక యగును. మీ రచ్చటికి శీఘ్రముగఁ జేరఁగలరని యెను.

జయసింహుఁడా మాటలను సంతోసించెను. తాను చిన్న తనమున గురుని నా మాటలు వ్రాయునప్పుడు పంతులయ్య చెప్పుచుండెను "అలస్య మమృతం విషమ్, తామసించి చేయఁ దగ దబ్బకార్యం" అను మాటలు జ్ఞప్తికి వచ్చుటచే తడవుగ నెద్దులపై నున్న కడవలలో నున్న నీటను క్రిందికి గ్రుమ్మరించి తా నేదో గొప్ప కార్యము చేసినట్లు సంతృప్తిఁ జెంది పడమటి దిక్కునకుఁ బ్రయాణము సాగెను. ఇప్పు డెద్దులకుఁ గూడ భారము తగ్గుటచే నవియు వేగముగఁ బోవుచుండెను. జయ సింహుని పరివారము మూఁడు నాల్గుయిదామైళ్లు పోయెను గాని నీ రగపడలేదు. ఎండతాపము భరింప నలవికాదు. సేన

కులును వృషభములును నీటికిఁ దపించుచుండె. కావున వారి కికముందు ప్రయాణ మొక యడుగైన సాగదయ్యె. అదుగో అచ్చట నీరని యెండమావులఁ జూచి నోరు దెఱచుకొని పరుగెత్తి అచ్చట నేమియుఁ గానక మఱొకప్రక్క నున్న మృగతృష్ణ జూచి యది నీరనుకొని పరుగెత్తి యచ్చటను నేమియుఁ గానక యలసి యొకచోటఁ గూర్చుండిరి.

ఆఁకలి యగుచున్న వారి కడుపుల కింత యన్నము వండుకొందమన్న నీరు లేదు. వా రేమి చేయఁగలరు? ఎండదొర వీరి కష్టములఁ జూచుట కిచ్చగింపని వానింబోలె నస్తమించె. జయసింహుఁడు తా నట్లు మాయదారిచే మోసగింపఁబడినందులకుఁ జాలఁ జింతించెఁ గాని యేమి ఫలము? నీరు పోయిన గుంటకుఁ గట్టకట్టిన నేమి కట్టకున్న నేమి? ఆరాత్రి వారు పరుండియున్న సమయమున ననేక భూతములు కొఱవులఁ బట్టుకొని వచ్చి వీరి నందఱ నెదుర్కొనెను. జయసింహుఁడును సేవకులును నాఁకలి దప్పులచే నీవఱకే సగము బలము కృశించినవా రగుటచే ఆ పెనుఁగుదిండుల ధాటి కాఁగలేక మృతి నొందిరి. ఆ కొఱవి తాఁబ్బులు కూడ చచ్చినవారి మాంసముల భుజించి సంతసించె.

మరల రెండుమాసములకు. విజయసింహుఁడు ముప్పది వృషభములపై సరకులను నీరును నింపుకొని పదునయిదుగురు సేవకులఁ వెంటఁ బెట్టుకొని యన్న పోయిన మార్గముననే తానును బోయెను. అత డట్లు కొంతదూరము పోయిన వెనుక

మునుపటివలె భూతనాథుఁడు మనుష్యుని రూపమున తామర పూలఁ బట్టుకొని వారి కెదురుగఁ దడిబట్టలతో వచ్చెను.

అతనిని జూచి విజయసింహుఁడు, "ఆర్యా! తా మిప్పు డెచ్చటనో స్నాన మాచరించి వచ్చిన ట్లున్నది. అట్టికొల నీ సమీపమునఁ గలదా" యని ప్రశ్నించెను.

ఆ మానవ వేషధారి నవ్వుచు, "అయ్యా! ఇచ్చటికి పడమట మూఁడుమైళ్ల దూరమున నొక దివ్యమగు కొలను గలదు. అచ్చట నీరు ద్రావి సరుండియుండ వర్షము గురియ నారంభించెను. అందుచేతనే నా వస్త్రము లన్నియుఁ దడిసినవి. మీ యెద్దులు భారముచే నడవఁజాలకున్నవి. ఆ ఘటములలోని నీరు నంతయుఁ గ్రుమ్మరించిన వానికి తేలిక యగును. త్వరగ మీ రచ్చటికిఁ జేరుకొనఁగలర"ని పల్కి వెడలిపోయెను.

విజయసింహుఁడు జయసింహునంతటి యవివేకిగాఁడు. నిదానమేదానునుని పెన్లెంచుదునని ఇట్లు యోజించెను. మూఁడు మైళ్ళదూరమునుండి యీ భయంకరమైన యెడారినడుమనుండి వచ్చుచుండియు నీతనిబట్టలెండిపోక యిప్పుడే తడిసినవానివలె నీరుగారుటకుఁ గారణమేమి? తామరపువ్వు కొంచెము గూడ వాడినట్లు లేదు. ఇప్పుడే వర్షించియుండిన మూఁడుమైళ్ళనుండు చల్లనిగాలి యిచ్చటికి రాకమానునా? పడమటి దిక్కున నొక్క మేఘమయినను గన్పడుటలేదే? ఇందేదో మోస మున్నదని కుండలలోని నీరు క్రుమ్మరింపఁడయ్యె! వారాలు మైళ్లు ప్రయాణమొనరించినను మనుష్యవేషధారి చెప్పిన కొల

నగపడలేదుగాని దానికి బదులుగ మనుష్యులయొక్కయు కంకా
ళము లచ్చటఁ బడియుండెను.

విజయసింహుఁ డచ్చటఁ బడియుండిన యాకంకాళములను
జూచినవారందఱుఁ దనవారికిని ధైర్యముచెప్పి యారాత్రి
యచ్చటనే నిలుచుటకు ఏర్పాటు చేయించెను. నారంభ
అచ్చట మంటలు పెట్టి వంటలు చేసినాని పుల్లగును తెలియదుగాని
తమ్ము బాధింపకుండునట్లు నాయకుఁడు వారందఱు మేల్కొని
యుండిరి. పదిగంటలకుపైన నాభయంకరములైనయా మనుష్యభక్షకులు
యట్లకొండవులతో వచ్చి వీరి నెదుర్కొనియెగాని సాగిఁ బల
మాంసలిప్సులచేఁ గృశించియుండి లేదుగావున నాపిశాచము
లన్నియు వారిచేత సంహరింపఁబడియె. కావున బాలికా! విజయ
సింహుఁడు చక్కగ యోచించి సిద్ధముగానుండుటచేఁ
గదా ప్రాణములు నిలుపుకొనఁగలిగెను. కావుననే ప్రతి
మనుజుఁడును సమయానుకూలముగ యోచించి పనులు
జేసికొనవలెను.

విజయసింహుఁడు మఱునాఁడు ... యచ్చట వ్యాపారమున నిక్కలి లాభమును సంపాదించెను.